

The Old Firm

*En studie av supporterne til "katolske" Celtic og
"protestantiske" Rangers.*

Jørgen Richardsen

Masteroppgave ved Institutt for kulturstudier og orientalske
språk / Det humanistiske fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

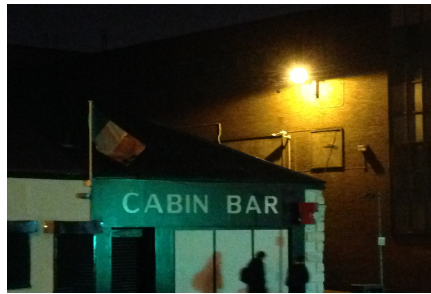
1. juni, 2015

Tittelblad

The Old Firm. En studie av supporterne til ”katolske” Celtic og ”protestantiske” Rangers.

(Britiske flagg rundt Rangers-puben Bristol Bar)

(Irsk flagg utenfor Celtic-puben Cabin Bar)

(Inne på Celtic-puben Cabin Bar)

(Inne på Rangers-puben Loudon Tavern)

(Egne bilder tatt i Glasgow 5. november 2014)

Av Jørgen Richardsen.

Masteroppgave ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk / Det humanistiske fakultet.

Universitetet i Oslo, 1. juni 2015.

Copyright Jørgen Richardsen

2015

The Old Firm. En studie av ”katolske” Celtic og ”protestantiske” Rangers.

Jørgen Richardsen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Celtic Football Club og Rangers Football Club er Skottlands to klart største og mest tradisjonsrike klubber. Celtic ble stiftet av irsk-katolske innvandrere i 1887, mens Rangers ble stiftet i 1872 og fikk tidlig en protestantisk profil. Mellom klubbene har det vært mange forrykende oppgjør på banen, men også på tribunen og utenfor banen mellom supportere. Tidligere var alle ansatte i Rangers (inkludert spillere) protestanter, og alle ansatte i Celtic, med svært få unntak, var katolikker. Dette har endret seg noe i dag, men likevel er det en klar tendens til at supporterne til Rangers er protestanter, mens supporterne til Celtic er katolikker. I tillegg er Rangers-supporterne gjerne britisk-vennlige, mens Celtic-supporterne ofte har irske aner og ønsker et fritt Irland, det vil si et Irland som inkluderer Nord-Irland. Tema for denne oppgaven er den store betydningen fotball som fenomen har, og særlig i en skotsk kontekst. Det er ikke bare en lek, supporterens engasjement viser at det er mye mer som står på spill.

I oppgaven har jeg forsøkt å finne ut om og hvordan Celtic- og Rangers-supporternes religiøse identitet bidrar til å forsterke konflikten mellom dem. For å svare på dette spørsmålet har jeg gjennomført intervjuer med både supportere og akademikere i Glasgow. Jeg har også tatt for meg skotsk media representert ved *The Daily Record* og diskutert ulike offentlige rapporter som tar for seg sekterismens utbredelse (hat/intoleranse mellom protestanter og katolikker). For å undersøke supportermiljøenes identitetsgivende og meningsskapende potensiale har jeg også forsøkt å analysere fotball som religion, ved å benytte ulike funksjonalistiske teorier om religion.

I oppgaven konkluderer jeg med at klubbenes nære tilknytning til religion, nasjonalisme, politikk og etnisitet fremdeles gjør seg gjeldende. Selv om flere av informantene peker på at mange ikke lenger er troende katolikker/protestanter og at sekterismen på mange samfunnsområder er på vei bort, kan det se ut til at forestillingene om ”de” vs. ”oss” i større grad lever videre i supportermiljøene, og at det som skjer på kampene, på banen og tribunen, skaper et tett fellesskap mellom supporterne og laget. Fotballen i Skottland, og særlig i tilknytning til Celtic og Rangers, kan slik sies å være en ivaretager av sekterisme i det skotske samfunnet.

Forord

I tillegg til å studere religionshistorie, er jeg også fotballspiller og fotballentusiast. Jeg hadde tidligere lest om religionskonflikter i Nord-Irland, og visste at rivaliseringen mellom Glasgow-klubbene Celtic og Rangers var delvis religiøst motivert og hadde visse forbindelser til nabolandet. Jeg bestemte meg for å undersøke dette nærmere, og ble fengslet av det som viste seg å være en særegen konfliktfylt mikstur der hovedingrediensene var fotball, nasjonalisme og religion. Dermed var kursen satt for masteroppgaven min.

Under arbeidet med oppgaven, har jeg i perioder måttet prioritere bort en rekke andre ting. Jeg vil derfor takke for tålmodighet og oppmuntring fra venner og ikke minst min samboer Helene K. Olsen. I tillegg vil jeg takke mine medstudenter for gode innspill og et godt miljø både faglig og sosialt. Særlig kan Jan Lohne, Ferdinand Hauge og Marthe Bogen trekkes frem. Takk også til Hege J. Richardsen for korrekturlesning. Sist, men ikke minst, vil jeg takke veilederen min, professor Anne Stensvold, for et godt samarbeid og konkrete, konstruktive tilbakemeldinger!

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	1
1.1	Agenda	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Metoder, kilder og struktur	2
2.0	Skotsk historie: Nasjonalisme og religion fra reformasjonen til i dag	4
2.1	Nasjonalismebegrepet	4
2.2	Nasjonalisme som motsetning til religion	5
2.3	Religion som del av nasjonalisme	5
2.4	Fra reformasjon til opplysningstid	6
2.5	Fra opplysning til moderne tid	9
2.6	Irsk historie	11
2.7	Orange-ordenen	13
2.8	The Old Firm: Celtic og Rangers' opphav og historie	14
2.9	Skottlands religiøse landskap i dag: En kort oversikt	15
3.0	Skottland (Glasgow) i dag	17
3.1	Politikk og valget 18. september 2014	17
3.2	Medias fremstillinger av sekterisme: The Daily Record	20
3.3	Sekterisme: Definisjoner	23
3.4	Beskriver «sekterisme» dagens skotske samfunn?	25
3.4.1	Myndighetene: Rapporter og tiltak	26
3.5	The Old Firm og sekterisme	29
3.5.1	The Old Firm og sekterisme: Hva sier rapportene?	34
3.6	Arbeid mot sekterisme	36
4.0	Feltarbeidsbeskrivelse	38
4.1	Informantliste	39
4.2	Forberedelser	39
4.2.1	Intervjuguide	41
4.2.2	Informasjonsskriv	42
4.3	Gjennomføring og ettertanker	44
4.3.1	Kvalitative intervjuer	46
5.0	Analyse del 1: Identitet	50
5.1	Identitet og gruppeidentitet	50
5.2	Identitet: Celtic og Rangers	51
5.3	Subkultur og fandom	53
5.4	Kjønnsroller	56
5.5	Supporternes forhold til klubben	58
5.6	Supporternes forhold til rivalen	61
6.0	Analyse del 2: Fotball som religion	64
6.1	Ulike religionsdefinisjoner	64
6.2	Fotball som religion: Durkheim	66
6.3	Fotball som religion: Radcliffe-Brown	67
6.4	Fotball som religion: Geertz	70
6.5	Fotball som religion: The Old Firm	72
6.6	Fotball som religion: Noen sluttbetragtninger	73

7.0	Analyse del 3: Er supportervirksomhet en opprettholder/forsterker av sekterisme?	76
7.1	Sekterismebegrepet	76
7.2	Supportervirksomhet – en sekterismeforsterkende praksis?	80
7.3	Fotballsupportere og sekterisme: Medias rolle	84
8.0	Avslutning	87
8.1	Historie	87
8.2	Sekterisme i dag	88
8.3	Fotball som religion	90
8.4	Supportervirksomhet og sekterisme	90
	Litteraturliste	93
	Vedlegg / Appendiks	102
	VEDLEGG 1: Intervjuguider	102
	VEDLEGG 2: Informasjonsskriv	106

1.0 Innledning

1.1 Agenda

Denne masteroppgaven handler om konflikter mellom protestanter og katolikker i Glasgow med fokus på supporterne til Celtic Football Club (Celtic) og Rangers Football Club (Rangers). Det store flertallet av Rangers-supporterne er protestanter, mens de fleste Celtic-supporterne er katolikker. Jeg vil senere i oppgaven gå nærmere inn på og diskutere begrepet ”sektarisme” (sectarianism), men allerede her er det nødvendig å nevne at begrepet i en skotsk kontekst først og fremst brukes om konflikter og intoleranse mellom protestanter og katolikker. I Glasgow er denne konflikten knyttet til fotballklubbene Celtic og Rangers, og forholdet mellom dem er så viktig, at det har et eget navn, ”The Old Firm”. Dette er et fellesnavn for de to klubbene, og brukes også om kampene mellom dem. Opphavet til kallenavnet er noe uklart, men en vanlig forståelse er at det viser til at de to klubbene helt fra starten av 1900-tallet har vært de to ”gamle, solide” (old firm) skotske klubbene når det gjelder sportslig suksess og økonomi (Grant 2013).

Konfliktene startet på midten av 1800-tallet. Da kom det flere innvandringsbølger til Glasgow fra Irland. De fleste innvandrerne var katolikker, og Celtic ble grunnlagt med en klar romersk-katolsk, irsk identitet. Rangers’ identitet i klubbens første år er noe omdiskutert (kap. 3.5), men klubben fikk om ikke fra starten av, så i det minste etter hvert en protestantisk, unionsvennlig identitet (positiv til at Nord-Irland forblir en del av Storbritannia). Møtet mellom de irske innvandrerne (fra midten av 1800-tallet) og den skotske lokalbefolkningen var på mange måter en kulturkollisjon både religiøst, politisk og statusmessig. Innvandrerne ble møtt med skepsis og til dels fiendtlighet. Det ble slik et stort etnisk-religiøst skille i byen. På grunn av røttene tilbake til Irland og at konfliktene i Nord-Irland fremdeles er aktuelle, har dette skillet til en viss grad fortsatt å være gjeldende i Glasgow, ifølge Campbell og Woods (1987, s. 15-16).

Jeg vil gjøre oppmerksom på at kategorien supportere kan være noe problematisk. I Glasgow er det slik at svært mange har et positivt forhold til en av de to klubbene, og gjerne et negativt til den andre. Dermed kan en stor andel av Glasgows innbyggere kalles supportere i vid forstand. Når jeg i oppgaven snakker om supportere, vil dette referere til *aktive* supportere som ser de fleste av kampene favorittlaget spiller.

1.2 Problemstilling

Oppgavens hovedproblemstilling er spørsmålet *om, og i så fall på hvilken måte, Celtic og Rangers' supportere har bidratt og bidrar til å skape, opprettholde og/eller forsterke religionskonflikter i Glasgow*. For å besvare dette spørsmålet, vil det også være nødvendig å ta opp en del andre spørsmål: Hva er det historiske grunnlaget for, og den historiske utviklingen til, konfliktene? Hva sier forskningslitteraturen om sekterisme i Skottland i dag? Hvilken rolle spiller fotball i konfliktene? Hvordan dekker mediene forholdet mellom sekterisme og fotball? Hvem er supporterne, og hva mener de om religionens rolle i rivaliseringen mellom klubbene?

1.3 Metoder, kilder og struktur

I arbeidet med det historiske bakgrunnskapittelet (kap. 2), benytter jeg forskningslitteratur om skotsk religionshistorie. Jeg velger å ikke gå lenger tilbake enn til reformasjonen, fordi det er her protestantismen for alvor kommer til Skottland. Jeg fokuserer her på nasjonalisme og religion, og hvordan disse størrelsene henger sammen i Skottland. For å beskrive dagens religionspolitiske situasjon i Skottland (kap. 3), ser jeg nærmere på nettutgaven til *The Daily Record* samt ulike offisielle rapporter som omhandler sekterismens utvikling og utbredelse. Her benytter jeg meg av tekstanalyse hvor også mediateori vil være til hjelp. Jeg har også gjennomført et mindre feltarbeid, og foretatt flere intervjuer for å innhente informasjon om hvordan supporterne ser på seg selv og rivalen (kap. 4). Jeg intervjuet både akademikere og tilfeldige supportere jeg møter på puber. I tillegg intervjuet jeg en ansatt i den anti-sekteriske organisasjonen Nil by Mouth. Observasjon (før, under og etter en fotballkamp) har også vært viktig for å skape meg et bilde av situasjonen. Intervjuer og observasjoner fra oppholdet mitt i Skottland blir i hovedsak benyttet for å utfylle det skriftlige materialet.

I analysen har jeg benyttet ulike teoretiske perspektiver. Identitet har blitt viet en del plass, da det å være supporter som regel innebærer å være en del av en gruppe (kap. 5). Her ser jeg blant annet på samhold, gruppementalitet og fiendebilder. Fandom og subkultur er også to viktige stikkord her, og jeg vil i tillegg se kort på kjønnsroller. Når jeg senere ser på om det å være supporter kan sammenlignes med å være religiøs, har jeg en funksjonalistisk tilnærming til religionsbegrepet, og blant annet vil Durkheims og Geertz' religionsteorier benyttes (kap. 6). Dette gjøres for å få frem ulike sider ved fotballerfaringen. Det har riktignok vært gjort en lignende analyse av fotball og religion før (Eriksen 2002), men i denne masteroppgaven

analyserer jeg fotball inn i en sær-skotsk religiøs-etnisk konfliktfylt kontekst, hvor Celtic og Rangers spiller hovedrollene (kap. 7).

2.0 Skotsk historie: Nasjonalisme og religion fra reformasjonen til i dag

I dette kapitlet tar jeg for meg skotsk religionshistorie fra og med reformasjonen. Jeg ser også nærmere på skotsk nasjonalisme, og særlig forholdet mellom religion og nasjonalisme. I den forbindelse tar jeg utgangspunkt i ulike definisjoner av nasjonalisme, og teorier rundt forholdet mellom nasjonalisme og religion. Her fokuserer jeg på Benedict Anderson (1996) og Anthony Smith (2013), som har en noe ulik tilnærming til nasjonalismebegrepet. Nasjonalismebegrepet er omstridt og mye kunne vært sagt om det, men grunnet oppgavens omfang og fokus, har jeg valgt å begrense meg til disse to tilnærmingene. Videre tar jeg for meg skotsk religionshistorie. Her ser jeg også kort på relevante deler av irsk historie for å belyse opphavet og den historiske utviklingen til The Old Firm. Til slutt forsøker jeg å se den skotske religionshistorien i lys av de nevnte teoriene, og slik undersøke samspillet mellom religion og nasjonalisme i en skotsk kontekst.

2.1 Nasjonalismebegrepet

Nasjonalismen kom for fullt til Vest-Europa på 1800-tallet (Anderson 1996, s.23). Hva begrepet innebærer er det delte meninger om, og jeg vil her kort gjøre rede for to av dem. Anthony Smith mener at begrepet «nasjonalisme» kan betegne to ulike fenomener – følelse/oppfatning og ideologier/bevegelser. Han forholder seg først og fremst til det sistnevnte, og definerer nasjonalisme som en ideologisk bevegelse som ønsker å oppnå og opprettholde politisk autonomi, enhet og identitet på vegne av en populasjon der noen av medlemmene mener befolkningen utgjør en faktisk eller potensiell nasjon (Smith 2003, s.24). Han forsøker også å definere «nasjon», og skriver at det er en navngitt, menneskelig befolkning som okkuperer et bestemt territorium og deler felles myter og minner, en offentlig kultur, og felles lover og skikker for alle medlemmene. Ifølge Smith har verden siden den franske revolusjonen blitt oppdelt i stadig flere nasjonalstater der stadig flere brenner for sitt land og sine nasjonale identiteter (Smith 2003, s.2).

Benedict Anderson har en noe annerledes tilnærming til begrepet «nasjon». Han definerer en nasjon som et forestilt, politisk fellesskap som blir oppfattet som både avgrenset og suverent (Anderson 1996, s.19). Grunnen til at det er forestilt, er fordi nasjonen omfatter mange flere

enn det fåtall mennesker som faktisk kjenner hverandre, men likevel tenker man at man er del av et større fellesskap. Grunnen til at nasjonen oppfattes som avgrenset er fordi alle nasjoner har en landegrense, mens årsaken til at det sees på som suverent må sees i sammenheng med de politiske forholdene på den tiden da begrepet «nasjon» ble skapt. Opplysning og revolusjon hadde brutt ned legitimiteten til det monarkiske, hierarkiske styresettet. At nasjonen betraktes som et fellesskap er ifølge Anderson (1996, s.21) fordi det oppfattes som et dypt, horisontalt brorskap. Han hevder det er dette som gjør at en del folk er villige til å dø eller drepe for slike forestillinger.

2.2 Nasjonalisme som motsetning til religion

Det er vanlig å se nasjonalisme som en moderne, sekulær ideologi – en ideologi som på mange måter tar over den plassen som religion har i førmoderne samfunn. Benedict Anderson har et slikt syn og mener nasjoner må sees på som ”territorielle, horisontale samhold til forskjell fra tidligere kosmologiske, hierarkiske, universelle religiøse fellesskap” (Anderson 1996, s.33). Han mener det var en fundamental endring i virkelighetsoppfatningen til folk som muliggjorde å «tenke» nasjonen. For det første ble den religiøse autoriteten svekket av reformasjonen da protestantiske kirkeledere utfordret pavenes makt, for det andre ble sannhetsbegrepet satt under press. Samtidig erstattet protestantene latinen med nasjonalspråk, noe som også bidro til at ideen om én kristenhet ble svekket.

Sammenfallet mellom utviklingen av boktrykkerkunsten ved Gutenberg og utviklingen av folkespråk, og samspillet mellom disse faktorene og kapitalismen gjorde det mulig å forestille seg en ny type fellesskap, hevder Anderson (1996, s.55). Etter at det elitære latinmarkedet var mettet, ble det trykket mange billige bøker på folkespråk. Folk med ulike talespråk kunne forstå hverandre ved likt skriftspråk, og de ble slik forbundet. Dette førte til at det ble dannet en overbevisning om at språk var privat eiendom knyttet til klart avgrensede grupper – de som talte og leste dem – og at disse gruppene, forestilt som fellesskap, hadde krav på aksept og å være likestilt med andre grupper, hevder Anderson (1996, s.88). Ifølge Anderson dannet dette til sammen grunnlaget for den nye nasjonen.

2.3 Religion som del av nasjonalisme

Anthony Smith mener i motsetning til Anderson at nasjonen er noe mer enn et forestilt fellesskap (Smith 2013, s.22). Fordi nasjonen skaper fellesskapet av vilje og følelser, kan

fellesskapet (nasjonene) sies å være noe ekte og substansielt. Smith er også uenig med Anderson når sistnevnte sier at religion ikke har en plass i nasjon-fellesskapet. Han mener lidenskapen som vekkes av nasjonalisme best kan forklares i kraft av religiøse symboler og kollektive ritual. Å se nasjonalisme kun som en sekulær politisk ideologi blir feil fordi den opererer på flere nivåer. Han mener nasjonalisme bør sees som en form for kultur og en type trossystem hvis objekt er nasjonen forstått som et hellig fellesskap. Et slikt syn gjør at man må analysere de kulturelle ressursene som etnisk symbol, minne, myte, verdi og tradisjon – og se hvordan de kommer til uttrykk i tekster og kulturobjekter (Smith 2013, s.18).

Etter 1945 og 2. verdenskrig mener mange at europeisk nasjonalisme forsvant. Et felles opprør mot grusomhetenesom nazistene gjorde i ideologiens navn sammen med massekommunikasjonen og økonomisk avhengighet mellom stater (globalisering), er argumenter for dette. Smith er ikke enig, og mener at folk fremdeles ser nasjonen som det primære kulturelle og politiske fellesskapet i den moderne verden (Smith 2013, s.254). Han mener nasjonen er som et hellig samfunn for folket, og anser nasjonalismen derfor som en slags moderne, politisk religion. Denne «religionen» mener Smith skapes av en felles nasjonal identitet, som finnes både parallelt med, og i konkurranse med, tradisjonelle religioner (Smith 2013, s.42).

Smith identifiserer fire typer kulturelle ressurser som finnes i jødiske/kristne tradisjoner, og som også kan finnes i den politiske religionen nasjonalisme; 1. Myten om å være etnisk utvalgt, 2. Langvarig tilhørighet til et visst «hellig» område, 3. Ønsket om å vende tilbake til gylne tider, og 4. Troen på individuelt og masse-offer for å sikre en god skjebne, samt viktigheten av å feire samfunnet og dets helter (Smith 2013, s.25). Mens Anderson ser ut til å mene at nasjonalisme ekskluderer religion, mener altså Smith at religion har en plass i nasjonalisme. Han mener til og med at nasjonalisme kan sees på som en form for politisk religion. For å kunne si noe om forholdet mellom nasjonalisme og religion i en skotsk kontekst, er det nødvendig først å se på den skotske religionshistorien fra og med reformasjonen.

2.4 Fra reformasjon til opplysningstid

Den skotske reformasjonen var i stor grad et resultat av én manns handlinger; John Knox. I 1559 returnerte han til Skottland fra Sveits etter å ha vært en av mange protestanter som

flyktet fra landet da katolske Mary I ble monark i England i 1553. I Sveits hadde han møtt John Calvin, og latt seg inspirere av ham. Tilbake i Skottland inspirerte og overtalte Knox både Skottlands adel og urbane klasser slik at flertallet av dem til slutt forkastet katolisismen og gikk over til kalvinismen. Noe av grunnen til at Knox og reformasjonsbevegelsen fikk så stort gjennomslag, var trolig at katolske dronning Mary hadde bodd lenge i Frankrike, og mange trodde at hun ville styre Skottland derfra. Dette førte til en frykt for fransk hegemoni blant den skotske befolkningen. Frykten gjorde at skottene nå søkte til sine tidligere fiender, engelskmennene, heller enn å følge sin egen monark (Henderson 1939, s.49).

Rosie (2015, s.5) skriver at dette skiftet i skotsk patriotisme var med på å gjøre protestantismebevegelsen sterkere. En felles protestantisme og en felles motstand mot Frankrike, gjorde at Skottland og England fikk et tettere forhold. Franskmennene, som hadde styrt i Skottland siden starten av den gamle alliansen (fra år 1295), måtte til slutt trekke seg ut av landet da England sendte inn tropper for å støtte protestantene (Henderson 1939, s.49). I 1560 brøt The Scottish Church med Roma og etablerte en egen reformert trosretning. Kalvinismen fortalte at Gud var streng og fylt med vrede mot blasfemikere. Knox ville gjøre skottene til Guds utvalgte folk, og en del av prosessen var å ødelegge alle fysiske minnesmerker som forbandt Skottland til den katolske kirken (Herman 2006, s.15). Det ble snart innført et strengt regime med blant annet dødsstraff for utroskap og brenning av demonbesatte og hekser. Kompensasjonen de troende fikk fra det autoritære regimet, var direkte tilgang til Gud. Alle fikk lese Bibelen, og menigheten ble et kraftsentrum i samfunnet.

Etter den skotske reformasjonen i 1560 ble romersk katolisisme stort sett utryddet i det skotske lavlandet, mens katolisismen i større grad overlevde i høylandet. Det skotske parlamentet støttet den nye Church of Scotland og dens generalforsamling. Det var altså sterke bånd mellom kirke og stat, og den sosiale, kulturelle og politiske skotske identiteten ble sammenvevd med protestantisk tro. Likevel var det fremdeles stridigheter. Kirken var, etter katolsk modell, organisert i bispedømmer som ikke ga rom for lekmenn i kirken, noe derimot presbyterianisme gjør. Knox, og flertallet av skotter, var tilhengere av sistnevnte der presten sammen med valgte eldre styrer kirken. Det ble uenighet om hva slags kirkesystem man skulle ha, men bispedømmet fortsatte enn så lenge (Leith 1987, s.7390).

Det ble etter reformasjonen blant annet fengselsstraff for å holde katolsk gudstjeneste. Selv om det som nevnt var få katolikker i landet protesterte folk kraftig da det på 1600-tallet ble

foreslått mildere straffer for katolsk religionsutøvelse. Å tolerere katolisisme ble sett på som å undergrave protestantiske interesser, samt motarbeide opprettholdelsen av fred og sikkerhet (Bradley 1995, s.11). Da katolske James II kom til makten i 1685, forsøkte han å øke katolikkenes innflytelse og styrke deres rettigheter. Dette førte til en ny bølge med katolisisme-frykt som ledet til at William av Orange ble kalt inn for å bekjempe James i det som kalles «the Glorious Revolution». Etter å ha drevet James fra landet, ble William av Orange tilbudt den skotske tronen mot at bispedømmet skulle avvikles og presbyterianisme innføres, noe som skjedde i 1690 (Henderson 1939, s.83). Først etter «the Glorious Revolution» ble altså presbyterianisme endelig etablert som modellen til The Church of Scotland. Men selv etter dette, og på tross av stor popularitet generelt, var likevel presbyterianismen under konstant politisk trussel frem til 1746. I nordøst og i det skotske høylandet fantes både en del katolisisme og forkjempere for bispedømmet. Her forekom det også tilfeller av både jacobittisk¹ og pro-fransk mobilisering frem til 1746 da disse styrkene led et stort militært nederlag ved Culloden (Amundsen & Rosie 2015, s.192).

Etter å ha stemt over det, vedtok det skotske parlamentet høsten 1707 at landet skulle inngå i union med England. Dette skjedde etter år med harde forhandlinger mellom landene. Forslaget hadde blitt reist allerede i 1690 av nevnte William of Orange, Skottlands daværende konge. Han mente at en union ville være gunstig siden landene grenset til hverandre, samt delte språk og religion. Mange «vanlige» folk var skeptiske og fryktet at den skotske nasjonen skulle ødelegges, det var derfor mye opptøyer (www.parliament.uk). De fleste hadde forventet en union med to separate kongedømmer, men det som etter hvert ble foreslått var en ny enhet, Storbritannia, med ett parlament og én monark, noe som i praksis medførte at politisk makt ble dominert av England (Herman 2006, s.38). Noe forenklet sagt ble skottene tilbudt å bytte politisk makt mot økonomisk vekst; unionen ga nemlig skottene tilgang til engelske handelsmarkeder som var i rask ekspansjon på grunn av kolonialismen.

Unionstraktaten sa ingenting om religion, og folk fryktet friheten til den presbyterianske kirken i møte med den anglikanske kirken. Men også generalforsamlingen i den presbyterianske kirken stemte likevel for unionen. En av grunnene, ifølge Herman, var frykten for at man ellers kunne risikere å ende opp med en romersk-katolsk konge. Som nevnt var det et sterkt politisk press mot presbyterianismen på denne tiden, særlig fra

¹ Jacobittene støttet Kong James II og mente han fremdeles var den rettmessige kongen. Jacobus er latin for James, og tilhengerne tok derfor tilnavnet «Jacobites» (Education Scotland¹).

katolikker som mobiliserte i høylandet. Ved å akseptere en union med England kunne kirken sannsynligvis fortsette å ha kontroll over religiøs disiplin og doktriner i Skottland, og den katolske trusselen ville minske (Herman 2006, s.45). Kanskje kan man si at generalforsamlingen betraktet union som det minste av to onder.

16. januar 1708 ble unionstraktaten undertegnet og kongedømmet Skottland opphørte. Skottland opplevde umiddelbar økonomisk vekst og ble i løpet av få år et moderne samfunn. Dette la grunnlaget for den skotske opplysningstiden. Herman (2006, s.61) argumenterer for at den skotske opplysningstiden var vel så innflytelsesrik som den franske, og mener skottene kan sies å være oppfinnere av sosialvitenskapen med David Hume og Adam Smith som toneangivende. Det ble på 1700-tallet et enda klarere skille (både økonomisk og sosialt) mellom høylandet lavlandet, et skille som også omfattet religion. I lavlandet støttet folk flest presbyterianismen, mens i høylandet forble mange lojale til katolisismen (Herman 2006, s.106). I lavlandsbyene Glasgow og Edinburgh var lojaliteten til unionen sterkest. Mange skotter ble engelsktalende og engelske kulturbærere, men som oftest uten å glemme sine skotske røtter. Man kan kanskje si at skotsk nasjonalisme gikk over fra å være en politisk maktfaktor til å bli en kulturell identitetsmarkør. Selv om Skottland var velstående, var ikke samfunnet så harmonisk. I 1745 brøt det ut borgerkrig i Skottland. Jacobittene ønsket seg tilbake til et samfunn med en stabil, hierarkisk sosial orden (Herman 2006, s.130). De så på katolske James Stuart som den rettmessige kongen, og det var hans barnebarn Charles som ledet an i en blodig borgerkrig, som det endte med katolsk tap. Dette bidro til ytterligere anglifisering av landet, og i årene som fulgte ble det både økonomisk og kulturell vekst (Herman 2006, s.154).

2.5 Fra opplysning til moderne tid

For den presbyterianske kirken medførte unionen med England et annet problem, nemlig spørsmålet om kirkens selvstendighet. I 1843 nådde diskusjonen om hvem som kunne utnevne prester en ny topp. Saken ble tatt opp i generalforsamlingen til The Church of Scotland, der mange var motstandere av at parlamentet kunne utnevne prester, noe de hadde hatt anledning til siden 1707. Møtet kulminerte i at mange geistlige forlot kirken i protest. Flere av disse dannet så the Free Church of Scotland, som raskt fikk mange tilhengere (Henderson 1939, s.141). I flere årtier etter dette kjempet de to store, nasjonale kirkene om både eiendom og makt. Kirkene var like hva gjaldt doktriner og liturgi, men svært ulike

politisk sett. «Frikirken» hadde blant annet forbindelser med the Liberal Party som dominerte Skottland på den tiden, mens den etablerte kirken fremdeles hadde sterke bånd staten. I 1874 kom en lov som gjorde praksisen med at parlamentet kunne velge prester ugyldig. Snart ble de statlige forbindelsene til The Church of Scotland også kuttet på andre områder. «The Church of Scotland Act» fra 1921 garanterte kirkens uavhengighet i alle åndelige anliggender, samt slo fast at staten skulle være nøytral (Amundsen & Rosie 2015, s.199). Dermed ble The Church of Scotland og the Free Church of Scotland nå prinsipielt likeverdige i forhold til staten. Etter dette stod heller ingenting i veien for en sammenslåing av kirkene, noe som ble en realitet i 1929 (Henderson 1939, s.176).

I løpet av 1800-tallet gikk Skottland fra å være et jordbrukssamfunn til å bli et urbanisert og industrialisert maktsenter. Spesielt Glasgow fikk merke denne utviklingen. I 1841 bodde det 275 000 mennesker i byen, mens det i 1911 hadde økt til 784 000. Befolkningsøkningen besto av folk som kom fra landsbygda i Skottland, men en stor andel var også katolikker som kom fra Irland. Innvandringen førte altså med seg religiøse minoriteter, særlig irske katolikker (Amundsen & Rosie 2015, s.200). I og med at det nå ble en religiøs og etnisk blanding av befolkningen i landet, ble det skapt et potensiale for konflikter, noe som ble forsterket av økonomiske og sosiale forskjeller, samt utviklingsforskjeller innad i Skottland: Mens store deler av lavlands-Skottland hadde tatt til seg reformert teologi allerede på 1500-tallet, skjedde ikke det samme før på slutten av 1700-tallet i det skotske høylandet (Amundsen & Rosie 2015, s.201). Da høylandet ble «kalvinisert», hadde den vanligste formen for protestantisme i lavlandet utviklet seg i en mer moderat, rasjonell og økumenisk retning. Med andre ord var ikke den rådende formen for religion i lavlandet en ideologi som umiddelbart bygget opp under sekteriske konflikter mellom protestantene og de nye religiøse minoritetene (særlig katolske irer). Dette potensialet var nok større i høylandet, men det var steder for emigrering, ikke immigrering (Amundsen & Rosie, 2015, s.201).

På denne bakgrunn argumenterer Amundsen og Rosie for at skillet mellom protestanter og katolikker, til tross for en viss intra-kristen friksjon i mange deler av det urbane Skottland, ikke må overdrives slik som tendensen ofte er (Amundsen & Rosie 2015, s.201). Imidlertid er det også et poeng at emigreringen fra høylandet ofte gikk nettopp til byene i lavlandet, og at den typen protestantisme som preget høylandet slik kom i møte med irsk katolisisme og andre religiøse minoriteter i det skotske lavlandet. Med andre ord var konfliktpotensiale og konfliktenes kanskje noe større enn hva Amundsen og Rosie hevder.

Også andre ting kan peke mot at det var religiøse, etniske og kulturelle konflikter i Skottland. Særlig i 1920- og -30-årene kan man se tydelige spor av anti-katolisisme. I 1922 ble det holdt en offentlig presbyteriansk kampanje mot irsk immigrasjon. Kampanjen viste ikke bare hvilke holdninger som fantes i de presbyterianske kirkene, men mer påfallende er det at kampanjen benyttet et språk som gikk på rase. Dermed ble immigrasjon fremstilt som et etnisk og nasjonalt, og ikke først og fremst et religiøst problem (Rosie 2004, s.100). Denne kampanjen har senere blitt kjent som «the Kirk's Disgrace». Kampanjen hevdet blant annet at katolikkene hadde utnyttet privilegiene det skotske folk hadde gitt dem. Forsøket på å få statlig støtte mislyktes, og kampanjen ble derfor heller rettet mot skotske arbeidsgivere (Rosie 2004, s.102). I 2001 beklaget generalforsamlingen formelt kirkens handlinger og påstander, men diskusjonen omkring problemet med antagonisme mellom protestanter og katolikker lever videre.

Sekulariseringen av det skotske samfunnet førte til nedgang i antall kirkemedlemmer og deltakelse på gudstjenester. Fra 1,3 millioner medlemmer i 1960 hadde The Church of Scotland i 2013 under 0,4 millioner medlemmer. Den katolske deltakelsen på gudstjenester falt med 46 prosent mellom 1950 og 2000 (Amundsen & Rosie 2015, s.206). Amundsen og Rosie hevder at det i dag er rikelig med bevis for at det hersker et sekulært tankesett i Skottland, og peker på at religion har en svært begrenset rolle i politikk, og at religiøs identitet er irrelevant når det gjelder den skotske nasjonalidentiteten (Amundsen & Rosie 2015, s.206). Selv om sekulariseringsprosessen har kommet langt i Skottland, virker denne siste påstanden noe unyansert, og jeg vil senere se nærmere på hvorvidt dette er tilfelle, eller om religion fortsatt kan sies å spille en rolle for nasjonalidentiteten til skotter.

2.6 Irsk historie

Et sideblikk til Irland er på sin plass skal man få et helhetlig overblikk over både dagens religionspolitiske situasjon i Skottland og skotsk nasjonalisme gjennom historien. Den voldelige konflikten i Irland kan enklest beskrives som en kamp mellom de som ønsker at Nord-Irland skal forbli en del av Storbritannia, og de som ønsker en forening med Irland. Konflikten involverer både historiske, religiøse, politiske og økonomiske elementer (Cairns & Darby 1998, s.754).

Etter at protestantismen ble innført i Storbritannia under Henrik VIII, ble den katolske troen i Irland utfordret av innflyttere fra andre deler av øyriket. I provinsen Ulster nord i Irland ble det etter hvert en majoritetsbefolkning av utlendinger, for det meste protestantiske skotter. Ved år 1700 okkuperte kolonistene 95 prosent av Ulster, som de hadde konfiskert fra irene. Det protestantiske flertallet i nord stod i skarp kontrast til den katolske majoriteten sør i landet. Etter år med undertrykkelse, ble Irland i 1922 inndelt i to seksjoner; de seks protestantiske fylkene i nord forble en del av Storbritannia, mens de tjueseks katolske fylkene ble uavhengige. Siden oppdelingen har det vært mye vold og opptøyer i Nord-Irland, spesielt ved Irish Republican Army (IRA) som kjemper for et fritt, samlet og uavhengig Irland. Betegnelsene «protestanter» og «katolikker» blir ofte brukt for å beskrive de motstridende partene. I en irsk (og kanskje delvis skotsk) kontekst er dette termer som handler vel så mye om etnisitet og politikk som religion. For mange innbyggere i Nord-Irland er det for eksempel ikke nødvendigvis en motsetning mellom det å være ikke-religiøs, og samtidig kalle seg selv katolikk eller protestant, hevder Cairns og Darby (1998, s.754).

Som nevnt dro mange skotter til Irland på 16- og 1700-tallet, men flere dro også motsatt vei. Skottland var tidlig ute med modernisering, og det ble behov for arbeidskraft på fabrikker, i gruver m.m. Et stort antall irer dro til Skottland på grunn av dette, spesielt etter at de skotske kanalene ble ferdige på starten av 1800-tallet (Gallagher 1987, s.11). Frem til år 1800 var under 1 prosent (1 % = ca. 16 000) av innbyggerne i Skottland katolikker, mens det i 1822 var 15.000 katolikker bare i Glasgow. De irske immigrantene slo seg gjerne ned i byenes dårligste strøk, slet med tilpasningen, og fikk dårlige jobber (Bradley 1995, s.13). Anthony Smith (2013, s.25) skriver at et høyt repertoar av kulturelle ressurser kan gjøre en nasjon tilpasningsdyktig, og at dersom repertoaret er for snevert kan det bidra til et behov for å ekskludere andre og skape tilpasningsproblemer. Dette kan ha vært tilfelle da irene kom til Skottland etter utover 1800-tallet. De ble tydelig ekskludert og hadde vansker for å tilpasse seg. Skottland hadde nettopp forkastet alt det «gamle» katolske (de kulturelle ressursene) og det skulle skapes et nytt Skottland. Dermed ble det et åpenbart skille mellom protestanter og nye katolikker, som representerte det gamle og stod i veien for utviklingen av det nye Skottland kulturelt og sosialt. I økonomisk forstand bidro riktignok irene til vekst.

Det kom senere flere innvandringsbølger som følge av tøffe tider i Irland. Blant annet bidro den store hungersnøden fra 1845-1849 til stor utvandring fra landet. Katolikkene som kom til Skottland oppsøkte katolikker som allerede bodde der, og det var lite omgang mellom

katolikker og protestanter. Dette medførte at katolisismen ble en hovedidentitetsmarkør for irene i Skottland. Det var imidlertid ikke bare protestantene i Skottland som hadde problemer med å forholde seg til de irske katolikkene. The Catholic Church i Skottland unngikk konsekvent å ansette irske prester i starten. Kirken har senere forsøkt å holde seg nøytral og holde en lav profil i sårbare saker som for eksempel spørsmålet om Irlands uavhengighet. Det er først og fremst de protestantiske kirkene som har kommet i konflikt med de irskkattede katolikkene (Brown 2007, s.33).

Det er viktig å huske at så mye som en tredjedel av de irske immigrantene var protestanter. De irsk-protestantiske immigrantene brakte også med seg sin egen kultur, deriblant orangeismen, en svært militant og nasjonalistisk form for protestantisme, som fremdeles finnes i Skottland (Mitchell 2008, I).

2.7 Orange-ordenen

Orangeismen kommer som nevnt fra Irland der henholdsvis protestantiske og katolske bønder grupperte seg i hemmelige allianser av frykt for hverandre. Navnet stammer fra tidligere nevnte William av Orange (kap. 2.4), og strukturen til den protestantiske ordenen stammer fra frimurerne (Bruce 1985, s.147). Orange-ordenen er en anti-katolsk, pro-unionistisk organisasjon som opprinnelig støttet alt protestantisk i Irland og Storbritannia. Bradley (1995, s.77) skriver at orangeismen kom til Skottland allerede på slutten av 1700-tallet, brakt dit av soldater som vendte hjem etter å ha vært del av den britiske hæren i Irland. Organisasjonen har fra starten av hatt en krigersk natur og var særlig i opposisjon til den religiøst konservative, irske bondestanden. I Skottland ble orangeismen populær, spesielt blant den protestantiske arbeiderklassen (mange av dem hadde kommet til byene fra høylandet) som identifiserte seg med en protestantisk nasjonalisme (og anti-pavekultur). Mot slutten av 1800-tallet var det vanlig at så mange som 30.000 deltok i opptog arrangert av Orange-ordenen. Disse bar ofte preg av fyll og vold (Bradley 1995, s.80).

Orangeismen finnes fremdeles i Skottland, men ikke i samme format som tidligere. Selv om det ikke er noen formell forbindelse mellom orangeismen og The Church of Scotland, er de fleste orangeister medlemmer der. Orangeister nekter å skille mellom religion, samfunn og politikk. De ser hele tiden en trussel fra katolisismen og irsk nasjonalisme, og brorparten av dem er også Rangers-tilhengere (Bradley 1995, s.93).

2.8 The Old Firm: Celtic og Rangers' opphav og historie

Celtic Football Club ble grunnlagt av katolske irer i Glasgow i 1887. Spillere, supportere og ledere var ofte politisk engasjerte, og klubben hadde tydelige katolsk-nasjonalistiske undertoner. Rangers Football Club, klubben knyttet til protestantisme, ble grunnlagt femten år tidligere i samme by. Hvorvidt klubben hadde en politisk og/eller religiøs identitet fra starten av er uklart, og skal bli diskutert senere. Den første kampen mellom Rangers og Celtic ble spilt 28. mai 1888, og det er dermed snakk om et av de mest langvarige rivaloppgjørene i idrettens historie (Murray 1988, 17). Ettersom Rangers var den klubben i i det protestantisme-dominerte Glasgow som gjorde det best sportslig, ble klubben snart den ene klare utfordreren til «innvandrerne» Celtic (Bradley 1995, s.36).

Sosiologen Steve Bruce hevder at klubbene hadde et godt forhold seg imellom i starten. Han påpeker imidlertid at dette ikke gjaldt supporterne, hvor vold ikke var uvanlig (Bruce et. al. 2004, s.128). Gerry P. T. Finn mener at Bruce tar feil ved å fremheve det gode forholdet. Det var store politiske uenigheter mellom klubbene allerede fra starten av, hevder han, og det påståtte «gode forholdet» var kun økonomisk og kommersielt motivert (Finn 2000, s.60). Selv om klubbene ikke likte hverandre, kan det tenkes at begge så de økonomiske fordelene ved å ha en erkerival. Det skaper mediainteresse, høye tilskuertall og inntekter. Som nevnt i innledningen, er det mange som mener det er grunnet den kommersielle og sportslige suksessen at både klubbene og kampene dem imellom har fått tilnavnet "The Old Firm".

Etter første verdenskrig trakk fotballen til seg store mengder publikum, og det vi i dag forbinder med hooliganisme utviklet seg. Celtic-supportere var fremtredende på dette området. I mellomkrigstiden blomstret anti-katolisismen i Skottland, blant ved «The Kirk's Disgrace» (kap. 2.5). Ifølge Murray var det også på denne tiden at kampene mellom Rangers og Celtic for alvor fikk kvasi-religiøse undertoner (Murray 1998, s.35). Under andre verdenskrig ble det skotske ligasystemet avviklet, men det ble likevel spilt kamper mellom Celtic og Rangers. Vold i forbindelse med disse kampene nådde nye høyder (Murray 1988, s.47). At klubbene var knyttet opp mot hver sin kristne retning var spesielt tydelig på denne tiden; Celtic Park, hjemmebanen til Celtic, ble brukt av the Catholic Young Men's Society til å holde messe. Her kunne så mange som 27 000 mennesker få plass. The Rangers Stadium ble brukt på samme måte av Orange-ordenen og andre utpregede ikke-katolske organisasjoner (Murray 1988, s.49).

På 1950-tallet ble Celtic ilagt mye av skylden for alt trøbbelet rundt The Old Firm. De skotske fotballmyndighetene mente at mye av problemene hadde utspring i at Celtic hadde et stort irsk flagg på Celtic Park. Selv om Celtic var uenige, måtte de til slutt ta ned flagget. Fra Celtic-leiren protesterte man og pekte på at fotballmyndighetene ikke var nøytrale fordi flere ansatte tilhørte Orange-ordenen (Murray 1988, s.49). På 1960-tallet fikk Celtic en sportslig opptur og vant hele ni strake seriegull. På denne tiden var det mye voldeligheter blant Rangers-fansen. Det var også først nå at Rangers' politikk med ikke å signere katolske fotballspillere kom i fokus i media. Det hadde de tidligere fått lite kritikk for, kanskje grunnet en utbredt anti-katolisisme ellers i det skotske samfunnet. Nå som Celtic dominerte den skotske fotballen, ble det lagt press på Rangers om å endre strategi for å oppnå tilsvarende resultater som sin katolske rival. Det er verdt å merke seg at Rangers stort sett ikke fikk sanksjoner fra de skotske fotballmyndighetene, men slapp unna med påstander om at de ikke var verre enn andre lag (Murray 1988, s.60). Jeg skal senere i oppgaven gå nærmere inn på Old Firms sekterisme, og særlig se på hvordan situasjonen er i dag.

2.9 Skottlands religiøse landskap i dag: En kort oversikt

Tall fra 2011 viser at 15,9 prosent av de Skottlands befolkning, de fleste med irske aner, tilhører den romersk-katolske kirken, mens 32,4 prosent tilhører protestantiske The Church of Scotland. 5,5 prosent tilhører andre, først og fremst protestantiske, kirkesamfunn. Andre religioner har alle under 1 prosent medlemmer, bortsett fra Islam som har 1,4 prosent. 36,7 prosent ser på seg selv som ikke-religiøse, mens 7 prosent ikke har oppgitt informasjon vedrørende religionstilhørighet (Allison 2014, s.9)

Det som er særlig interessant med tallene, er å se hvordan det religiøse landskapet har endret seg fra 2001 til 2011. Prosentvis andel av katolikker har holdt seg stabilt, mens det er en betydelig nedgang når det gjelder andel protestanter som identifiserer seg med The Church of Scotland. På ti år har man gått fra 42,4 til 32,4 prosent, og anslagsvis har The Church of Scotland "mistet" ca. 430 000 medlemmer. Dette skjer selv om Skottlands folketall har økt med over 230 000 i samme periode. På samme måte som det her har vært et frafall, har det vært en klar økning når det gjelder andel som ikke identifiserer seg med en religion. I 2001 var det 27,8 prosent, mens det i 2011 var 36,7, med andre ord en økning på 8,9 prosent (Allison 2014, s.9). Legger man til at medlemstallene til de fleste andre trossamfunn har

forholdt seg noenlunde stabilt, er det naturlig å forestille seg at mange tidligere protestanter har gått over til ikke lenger å være troende. Med andre ord ser Skottland ut til stadig å bevege seg mot et mer sekulært samfunn, der religion (først og fremst protestantisme) kanskje spiller en mindre rolle enn før.

Jeg har tidligere argumentert for at skotsk nasjonalisme ikke erstattet religion, men at historisk sett så har både protestantisme og katolisisme spilt en rolle for skotsk nasjonal identitet. Hvordan det er i dag når institusjonalisert religion får en stadig mindre oppslutning i Skottland, er et annet spørsmål, og skal bli tema senere i oppgaven.

3.0 Skottland (Glasgow) i dag

Dette kapittelet tar for seg dagens religionspolitiske situasjon i Skottland, med hovedfokus på Glasgow. Først ser jeg på den (faktiske) politiske situasjonen i Skottland med et særlig blikk på valget 18. september 2014, før medias fremstillinger av den religionspolitiske situasjonen (særlig sekterisme) blir et tema. Her har jeg, på grunn av oppgavens begrensede omfang, valgt kun å se på nettutgaven til Skottlands største avis, The Daily Record. Poenget er ikke her å gi et fullstendig bilde av den *faktiske* religionspolitiske situasjonen i Skottland. Det ville vært problematisk da media har sine metoder og strategier som gjør at det kan settes spørsmålstegn ved media som en nøytral informasjonskilde til kunnskap om religion. Dessuten ville det vært uholdbart kun å analysere én avis, fordi funnene gjerne sier mer om denne avisen og dens redaktør, enn den faktiske religionspolitiske situasjonen. Poenget er å vise hvordan den religionspolitiske situasjonen *fremstilles* gjennom The Daily Record. I og med at oppgaven fokuserer på forholdet mellom supporterkultur og sekterisme, og at det gjerne er gjennom medier at folk flest får innsikt i, og et forhold til, den religionspolitiske situasjonen, er det relevant å se hvordan Skottlands største avis dekker denne.

Etter å ha sett på The Daily Record, blir sekterisme-begrepet diskutert. Begrepet brukes både i media, i forskningslitteratur og dagligtale i Skottland, og det er derfor relevant å kikke nærmere på det. Videre tar jeg for meg ulike offentlige rapporter som forteller om sekterismens utbredelse i Skottland, før forbindelser mellom The Old Firm og sekterisme skal sees nærmere på. Til slutt ser jeg kort på noe av det anti-sekteriske arbeidet som utføres i Skottland.

3.1 Politikk og valget 18. september 2014

Det har vært relativt lav valgoppslutning i Skottland i nyere tid. Kun 40 prosent av den skotske befolkningen stemte ved lokale valg i Skottland i 1992 og 1995 (Bradley 1995, s.4). I 1997 ble det stemt over hvorvidt man skulle gjenopprette det skotske parlamentet eller ikke. Dette ble vedtatt med et klart flertall, men også her var valgoppslutningen relativt beskjedent; kun 60,4 prosent av de stemmeberettigede fant veien til valglokalene (BBC Scotland, 1997). Det kan altså se ut til at det politiske engasjementet er like lavt som interessen for aktiv religionsdeltakelse. Dette kan peke mot politisk apati, men kanskje er det heller slik at mange regner andre indirekte politiske arenaer for mer relevante. Fotball kan være en slik arena, og

som jeg skal komme inn på senere har supportermiljøene rundt Celtic og Rangers et unikt potensiale når det gjelder å uttrykke religiøs, etnisk og politisk identitet.

Ser man på The Church of Scotland så har denne en mindre anti-katolsk og mer tolerant tankegang enn tidligere. Holdningsendringen kan kanskje reflektere et stadig mer pluralistisk og sekulært samfunn der kirken må tilpasse seg (Bradley 1995, s.126). Når det gjelder irsk politisk aktivitet i Skottland, er dette i dag er bare en skygge av hva det var før Irlands selvstendighet i 1922. Deler av tankesettet har nok likevel overlevd; katolikkene ønsker som regel fremdeles et samlet, uavhengig Irland, inkludert den britiske provinsen Nord-Irland – en posisjon som deles av IRA og irske nasjonalister. Dette ønsket kan sies å være en del av den skotsk-katolske innvandringskulturen og den irske identiteten, og som nevnt er Celtic viktig når det gjelder ivaretagelse av denne. Fotballstadion gir et passende sted for å uttrykke nasjonalismen i sanger og felles opplevelser (Bradley 1995, s.168).

Likevel er det ikke et samlet Irland som er den mest aktuelle saken i Skottland om dagen. Som nevnt ble det skotske parlamentet gjenopprettet i 1997, og diskusjon om løsrivelse fra Storbritannia ble snart et tema. Ved valget i 2011 oppnådde Scottish Nationalist Party (SNP) rent flertall. SNP foreslo raskt å løsrive seg fra Storbritannia, og det ble avholdt valg om dette 18. september 2014. Grunnlaget for både gjenopprettelsen av det skotske parlamentet samt ønsket om løsrivelse, kan kanskje være knyttet til ønsket om å være en nasjon med felles historie og tradisjoner. Mange ønsker ikke å bli styrt fra London, fordi det oppfattes som om den skotske kulturen og skotske interesser blir undergravet. I tillegg ble det under valgkampen argumentert for andre fordeler, som mulig økonomisk vekst. Argumenter som dreier seg om kulturell nasjonalisme kan imidlertid også knyttes til nei-siden, for eksempel av de som ser på seg selv som britiske og er mer opptatt av den britiske kulturen enn den skotske. Også motstanderne av løsrivelse var opptatt av økonomi under valgkampen, og mange mente at et selvstendig Skottland ville komme til å få store økonomiske problemer.

Tendensen etter hvert som valget nærmet seg, var at ja-siden fikk kraftig medvind. Fra å være betydelig mindre enn nei-siden, fikk de etter hvert større og større oppslutning (UK Polling Report, 2014). Det endte likevel med at nei-siden vant valget med 55,3 prosent av stemmene mot ja-sidens 44,7 prosent, og Skottland forble i union med England og Wales. Kun fire av totalt trettito kommuner hadde ja-flertall. Interessant nok var Glasgow en av disse. Der sørget nasjonalistene for 53,49 prosent ja-stemmer mot 46,51 prosent nei-stemmer. Noe annet som

er verdt å merke seg, er at denne avstemningen hadde svært høy valgdeltakelse hvis man sammenligner med de tidligere nevnte valgene. Hele 84,59 prosent av de stemmeberettigede, valgte å stemme (BBC Scotland 2014). Det kan tyde på at spørsmålet er noe som engasjerer den skotske befolkningen usedvanlig sterkt; at folk føler det er noe som angår dem. Dette var mer enn politikk, det var på mange måter identiteten, selvforståelsen og meningsdimensjonen som var satt i spill.

Anthony Smith (2013, s.25) skriver at hvis det blir et *for* rikt repertoar av kulturelle ressurser, så kan det skape intern konflikt i en nasjon. Dette kan kanskje være tilfellet i Skottland, og særlig i industribyer som Glasgow, der ulike nasjonalismer er uenige om veien videre for landet. Skal man verdsette det skotske eller det britiske? Det vil kanskje virke naturlig å tenke at protestanter også i denne sammenhengen er unionsvennlige, mens katolikker ønsker et selvstendig Skottland. Det kan på en annen side hende at skillet mellom de to formene for kristendom ble mindre viktig, enn bevisstheten om henholdsvis skotsk og britisk kulturell egenart i Benedict Andersons (1996) betydning som et imaginært/forestilt fellesskap på tvers av overfladiske/synlige forskjeller som protestantisme og katolisisme. Dessuten har katolikker tradisjonelt stemt på the Labour Party som gikk sterkt inn for å bevare unionen, og i tillegg kan det tenkes at katolikker vil være skeptiske til hvordan de ville bli behandlet i et løsrevet, uavhengig Skottland (Gallagher, 2014). Tom Gallagher (2014) peker likevel på at hele 43 prosent av katolikkene som stemte i 2011, stemte på SNP. Han mener at dersom SNP hadde fortsatt valgkampanjen hvor de spilte på at katolikker og SNP begge blir undertrykket av det britiske, så ville flere katolikker stemt ja ved valget og kanskje påvirket valgresultatet. Nå ble det et flertall for ikke å tre ut av unionen, men tendensen var som nevnt at ja-siden kom sterkt mot slutten. Det finnes foreløpig ingen tall på dette, men dersom Gallagher har rett, kan det tenkes at katolikkene var en nøkkel til denne utviklingen (Gallagher, 2014). Protestanter i Skottland har tradisjonelt vært unionsvennlige, men en kulturell nasjonalisme kan som nevnt bidra til et ønske om å bli selvstendig. I forbindelse med valget tok The Church of Scotland et nøytralt standpunkt og oppfordret til en ryddig og god debatt (The Church of Scotland, 2014). Dette illustrerer at protestantisme ikke er ensbetydende med å ønske at Skottland forblir i unionen.

Selv om resultatet ble at Skottland forblir en del av unionen, betyr ikke det at alt forblir ved det gamle. Dette skal ikke være tema i denne oppgaven, men kort fortalt vil Skottland få økt selvstendighet. Blant annet skal Skottland selv, uavhengig av Storbritannia, få ta avgjørelser

når det gjelder skatter, utgifter og velferd (The Scottish Government, 2014). Akkurat når og hvordan dette skal skje, er i skrivende stund ikke mulig å si så mye om. Når jeg videre skal se på The Daily Record sin dekning av dagens religionspolitiske situasjon i Skottland, og særlig Glasgow, vil ikke valget få så mye oppmerksomhet. For denne oppgaven er det mer interessant å se på hvordan sekterisme fremstilles i media.

3.2 Medias fremstillinger av sekterisme: The Daily Record

Mange mener at sekterisme, altså fiendskap mellom katolikker og protestanter i Skottland, ikke er et så stort problem som det blir gjort til i de offentlige diskusjonene, og at media polariserer debatten med ytterliggående stemmer fra begge hold. Å være bevisst på medias rolle og makt, er viktig i en undersøkelse av mediers behandling/fremstilling av denne konflikten i Skottland. Ytreberg skriver om politikkens medialisering, og at mediene preger politikken på en måte som går langt utover kun å bringe fakta videre. Mediene velger hvem som får slippe til som kilder, hvilke bidrag som passer, og hvordan sakene fremlegges (Ytreberg 2008, s.27). Han viser også til Gudmund Hernes som har påpekt at medialiseringen ikke først og fremst handler om at mediene vrir og vender på stoffet, men at det er mer grunnleggende: Det handler om hvordan politikk generelt blir tilpasset mediet den formidles gjennom, og tilpasset medieindustriens krav (Ytreberg 2008, s.85). At sekterismedebatten polariseres i medias dekning av forholdet mellom Rangers og Celtic, kan virke sannsynlig da mediene er ute etter å tjene penger og trenger dramatikk for å selge aviser. Mulig økonomisk vinning kan kanskje også føre til at saker blir sensasjonspreget for å tiltrekke seg lesere/seere.

I 2012 utnevnte den skotske justisministeren, Roseanna Cunningham, en uavhengig rådgivningsgruppe kalt Advisory Group on Tackling Secterianism in Scotland (AGTSS). Undersøkelser utført av denne gruppen viser at skotter er skeptiske til hvordan forholdet mellom katolikker og protestanter blir dekket av media: Mange mente at saker som omhandlet sekterisme hadde en overfladisk skandale- eller sensasjons-form, og bare sjelden tok for seg aspekter som utfordret leserne/lytterne til å tenke selv (AGTSS 2013, s.33). I en undersøkelse utført på vegne av Glasgows byråd (Glasgow City Council) i 2003, kom det frem at en stor andel mente at mediene var med å *skape* sekterisme, og da særlig når det gjaldt dekningen av Old Firm – kamper (kamper mellom Celtic og Rangers). Mange mente at

de i forbindelse med disse kampene bygget opp de sekteriske følelsene til fotballsupportere ved å skrive om tidligere skandaler og lignende (NFO Social Research 2003, s.52).

AGTSS fastslår at media har potensiale til både å øke sekteriske fordommer og å minske dem (AGTSS 2013, s.33). For at det sistnevnte skal skje, mener gruppen at skotske medier bør vektlegge bevis og fakta fremfor å fokusere på konflikter og sensasjoner. Ubalansert journalistikk kan ifølge rådgivningsgruppen øke de negative følelsesmessige spenningene mellom ulike grupperinger i samfunnet, og lede til skadelige uttrykk som triumfalisme og offermentalitet. Gruppen foreslår derfor at de viktigste skotske mediene blir enige om retningslinjer som skal sikre at sekteriske saker blir presentert balansert, og ikke følelses-, men bevis-basert (AGTSS 2013, s.33).

I det følgende skal jeg se nærmere på nettavisen til The Daily Record, som er Skottlands bestselgende tabloidavis. Ved å søke på "sectarianism" i arkivet deres, fikk jeg hele 1389 treff. 982 av disse treffene var arkivert under nyhetsseksjonen, 314 var arkivert under fotballseksjonen, mens resten var arkivert ulike steder (The Daily Record 2014). Dette indikerer en sterk forbidelse mellom fotball og sekterisme. Eller mer presist: Det indikerer at The Daily Record mener det er en sterk link mellom fotball og sekterisme. Arkivet går ikke så langt tilbake i tid, så jeg har fokusert på treff mellom 01.01.2008 – 01.01.2009 (176 treff) og mellom 01.01.2012 – 14.09.2014 (405 treff). I og med at avisen har mange lesere, er det naturlig å tenke at den har en viss påvirkingskraft. Det er derfor interessant å se hvordan sekterismerelaterte saker fremstår i avisen, og om det er noen forskjell på dekningen i de to periodene.

Av de 176 treffene mellom 2008 og 2009, var det kun mulig å lese femti av dem. Det er normalt at enkelte artikler tas bort etter hvert som de blir eldre og få leser dem, så det var nok tilfellet her. Av de femti artiklene, rapporterte nitten om forekomster av sekterisme. Av de nitten, hadde syv det jeg mener er overskrifter som bærer preg av sensasjonalisme. Et eksempel på dette er overskriften "Rangers may never get rid of the bigots" (Duncan 2008). Dette er en artikkel hvor daværende Rangers-trener Walter Smith snakker om hvor glad han er for at hans medarbeidere i klubben ikke er sekteriske, og at han synes klubben får for lite honnør for det anti-sekteriske arbeidet som gjøres i klubben i forhold til all kjeft klubben får på grunn av de få supporterne som synger sekteriske sanger. Likevel er det nettopp disse supporterne, og at Smith ikke vet konkret hva som bør gjøres for å få en slutt på sekterisme,

som danner bakgrunn for artikkelens overskrift. Ti av artiklene i dette tidsrommet handlet om tiltak mot sekterisme. Et eksempel på det er artikkelen ”Youngsters help to kick sectarianism into touch” (The Daily Record, 2008²).

I perioden mellom 1.1.2012 og 14.09.2014 var det 405 treff. Her var alle treffene mulig å trykke seg inn på og lese. Av disse treffene rapporterte 73 om forekomster av sekterisme, hvorav 11 hadde overskrifter med preg av sensasjonalisme. Prosentvis har sensasjonalisme-overskriftene her gått ned i forhold til artiklene i tidsrommet mellom 2008 og 2009. Dette kan kanskje være en konsekvens av en bevisstgjøring rundt at sensasjonalisme potensielt kan bidra til sekterisme (blant annet etter AGTSS sin rapport), men det blir bare spekulasjoner. 72 av treffene handler om tiltak mot sekterisme. Altså er fordelingen mellom saker som handler om forekomster av sekterisme kontra tiltak mot sekterisme ca. 50/50. Dette skiller seg fra perioden 2008-2009 der nesten dobbelt så mange treff rapporterte om tilfeller av sekterisme. Forskjellene mellom de to ulike periodene kan riktignok være tilfeldige i og med at jeg ikke fikk tilgang til alle artiklene mellom 2008 og 2009. Blant treffene som handler om tiltak mot sekterisme, var en artikkel med overskriften ”£3million awarded to eighteen projects to tackle sectarianism across Scotland” (The Daily Record, 2013). Denne støtten kom fra regjeringen i London med bakgrunn i en rapport utarbeidet av tidligere nevnte AGTSS. Denne, samt andre offentlige rapporter, skal jeg se nærmere på i neste kapittel. Poenget her er at et fokuset på sekterisme (særlig i media) kan ha vært med på å føre til tiltak fra regjeringens side – som opprettelsen av AGTSS. Når tiltak så blir gjort, fører dette igjen til mediadekning, og det blir slik en slags sirkel der myndigheter og media påvirker hverandre.

Samtidig er det også i den siste perioden mange treff der tilfeller av sekterisme rapporteres, spesielt i 2012, året AGTSS ble oppnevnt. Dette kan nok ha sammenheng med at det ble innført nye lover i dette tidsrommet, noe som ga økte strafferammer for, og trolig mer fokus på, provoserende oppførsel i det offentlige rom. Blant annet ble det etter ”Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Scotland) Act 2012” økt fokus på politietterforskning av sekterisk oppførsel i forbindelse med fotballkamper (The Daily Record 2012). Dermed er det også naturlig at flere blir dømt, og at dette igjen får oppmerksomhet i media. Dette samsvarer med det som kommer frem i artikkelen ”Rise in hate crimes over last years is down to awareness of what is an offence, says top QC” (The

² Journalistens navn nevnes ikke, derfor refereres det til avisen.

Daily Record 2012²). En artikkel som eksemplifiserer både hvordan det nye lovverket fungerer, medias fokus, og som også forbinder fotball og sekterisme, er artikkelen ”Two arrested over sectarian chanting at Berwick v Rangers match as broadcasters apologise” (Crooks 2013). Som tittelen sier handler det om to Rangers-supporterer som ble arrestert etter å ha kommet med sekteriske rop og sanger under en kamp mot Berwick. De ble fanget opp av videokameraer, arrestert etter kampen og senere dømt.

Tendensen, selv om det finnes en del unntak, virker å være at det i The Daily Record blir mer fokus på antisekterisk arbeid jo nærmere dags dato man kommer. Altså ser det ut til å bli et økt fokus på å skrive saker der man er mer ”løsningsorientert” med tanke på sekterisme, fremfor bare å skrive ”sensasjonelle” saker. Om det speiler samfunnet ellers er vanskelig å si noe sikkert om, men de nevnte rapportene og regjeringens tiltak har nok spilt en rolle for dette fokuset. Et interessant spørsmål er om det virkelig er så mye sekterisme som man får inntrykk av gjennom media, eller om det overdrives av kommersielle grunner. Kanskje er det slik at sekterisme-saker selger fordi det angår publikum. For til tross for radikalt fall i medlemstall og kirkedeltakelse, er religiøs identitet mer et spørsmål om gruppetilhørighet enn om medlemskap i en religiøs organisasjon. I så fall kan man kanskje si at avisen ikke bare gjengir et bilde av det skotske religionspolitiske landskapet, men selv er med på å konstruere dette. Det er en vanlig oppfatning at det som skjer i offentligheten påvirker hva som blir tema i medier, men det virker trolig også andre veien: Det som blir tema i medier kan også påvirke offentligheten.

3.3 Sekterisme: Definisjoner

Sekterisme betegner ofte en viss ekskluderende mentalitet basert på religiøse fordommer.

Termen kan være noe forvirrende, da det ikke er noen utbredt enighet om presist hva begrepet innebærer. Som jeg har vært inne på tidligere, blir ordet i en skotsk kontekst brukt når det er snakk om hat, vold og intoleranse mellom protestanter og katolikker.

Religionshistoriker Steve Bruce fokuserer også på det religiøse aspektet, og definerer sekterisme som «a widespread and shared culture of improperly treating people in terms of their religion» (Bruce et. al. 2004, s.4). Gerry P. T. Finn skriver om den tosidige betydningen til begrepet; det handler både om anti-protestantiske fordommer og anti-katolske fordommer. Han mener disse er ulikt representert i Skottland, og at anti-katolske og anti-irske fordommer har vært og er mest vanlig (Finn 2003, s.904). Denne skjevheten gjør termen sekterisme noe

problematisk i min oppgave. Det er imidlertid verdt å merke seg at rapporten *Sectarianism in Glasgow – Final Report* viser at tre av fire mener at sekterisme *ikke* er skjevt fordelt. Altså ser ikke Finns oppfatning ut til å være en som deles av folk flest i Glasgow (NFO Social Research 2003, s.7). En annen utfordring med termen, og noe som er med på å gjøre den upresis, er at det kan være vanskelig å skille mellom religiøse og nasjonale identiteter fordi sekterisme brukes om begge former for gruppeidentiteter. Disse utfordringene skal diskuteres nærmere i analysen.

Den skotske historikeren Joseph Bradley mener at media overser at skotsk religiøs identitet er mangefasettert. I forrige kapittel kunne vi se at en del artikler i *The Daily Record* bar preg av sensasjonalisme, noe som kan bidra til slike forenklete forestillinger. Bradley mener også at selve bruken av termen «sekterisme» er med på å skape et negativt bilde og slik forsterke fordommer og intoleranse mellom katolikker og protestanter. Altså at begrepet «sekterisme» i seg selv kanskje være med på å skape sekterisme. Dette er særlig problematisk da det først og fremst er i media at diskusjonene om kultur og religiøsitet har foregått (Bradley 1995, s.2).

Sekterisme er en upresis term, som verste fall kan bidra til selv å nøre opp under sekteriske fordommer. Det er likevel denne termen som brukes både av mannen i gata, og, som vist, i media. Den tidligere nevnte *Advisory Group on Tackling Sectarianism in Scotland* (AGTSS) skulle, som navnet tilsier, komme med råd til den skotske politiske ledelsen om hvordan sekterisme i Skottland bør takles. Basert på funnene i rapporten, kom gruppen med et forslag til definisjon på sekterisme:

Sectarianism in Scotland is a complex of perceptions, attitudes, beliefs, actions and structures, at personal and communal levels, which originate in religious difference and can involve a negative mixing of religion with politics, sporting allegiance and national identifications. It arises from a distorted expression of identity and belonging. It is expressed in destructive patterns of relating which segregate, exclude, discriminate against or are violent towards a specified religious other with significant personal and social consequences (AGTSS 2013, s.5).

Denne definisjonen inneholder flere interessante aspekter. Forholdet mellom religiøse og nasjonale identiteter har jeg allerede vært noe inne på, mens jeg senere vil se nærmere på *The Old Firm* ("sporting allegiance") og identitet. Den allmenne betydningen av termen sekterisme i en skotsk kontekst, dreier seg likevel i hovedsak om hat, vold og intoleranse mellom katolikker og protestanter, samt årsaker til og konsekvenser av dette. Det er slik

termen til nå har blitt forstått i denne oppgaven, og også slik den skal fortsette å forstås med mindre annet er nevnt.

3.4 Beskriver «sekterisme» dagens skotske samfunn?

Bradley hevder at protestantismen og katolisismen kan sies å ha formet den skotske ”karakteren” man finner i dag. Selv om Skottland ble påvirket av ulike sosiale og politiske krefter etter Reformasjonen, og på tross av splittelser innad i protestantismen, mener han at særlig anti-katolisismen har vært med på å forme det skotske samfunnet og skotsk identitet. Ifølge Bradley eksisterer det også i dag et skarpt, konfliktfylt skille mellom de nevnte kristne retningene (Bradley 1995, s.9). Dette er imidlertid påstander som slett ikke alle er enig i.

I 1999 startet en debatt som dreide seg om hvorvidt Skottland i dag kan beskrives som et sekterisk samfunn eller ikke. Mange mente at det var den skotske komponisten og katolikken James McMillans tale på Edinburgh International Festival i 1999 som var starten på denne debatten. Talen het ”Scotland’s Shame”, og handlet om at Skottland var et samfunn fylt med anti-katolisisme. McMillan sa blant annet at reformasjonen ble som et ”år null” i en kulturell revolusjon, og at de fleste katolikker blir lært opp til ikke å være stolte av sin religion. Han nevnte også at det fremdeles finnes mye fiendtlighet rettet mot det som er katolsk. Her nevnte han spesielt den skotske pressen som han mener var aktive motstandere av katolske skoler, samt fotballklubben Rangers betydning – særlig når det gjelder anti-katolske sanger som blir sunget av fotballsupportere (Seenan 1999).

Bruce mener derimot at det skotske sekterismeproblemet er svært overdrevet, og at religion og etnisk opphav ikke lenger er en viktig faktor i de fleste skotters liv (Bruce et. al. 2004, s.4). Rosie er enig, og fremhever at Skottland blir stadig mer sekulært og at religiøse forskjeller får minsket sosial betydning (Rosie 2004, s.3). Det er verdt å merke seg at Finn og Uyguns kritiserer denne tolkningen, og hevder at Bruce et. al. sine studier baserer seg på et kildegrunnlag som ikke er stort nok til å kunne si noe generelt omkring fordommer mellom katolikker og protestanter i Skottland – det blir kun generaliserende tolkninger (Finn & Uygun 2008, s.8). På tross av at man skal være bevisste på at medias strategier ofte kan fremheve forskjeller og understreke konflikter, indikerer likevel medieoppslagene jeg så nærmere på (kap. 3.2), at sekterisme fremdeles er et aktuelt problem i Skottland – kanskje særlig i forbindelse med fotball og The Old Firm.

3.4.1 Myndighetene: Rapporter og tiltak

Skotske myndigheter ser uten tvil på sekterisme som et sosialt problem og har i senere tid iverksatt flere tiltak for å få bukt med problemet. I 2003 ble en ny lov, *Criminal Justice (Scotland) Act 2003*, vedtatt. Denne tar for seg mange saker, blant annet religiøst motiverte kriminelle handlinger. Tidligere *kunne* retten ta hensyn til om det lå religiøse fordommer bak kriminelle handlinger, men etter at denne loven ble vedtatt *plikter* retten å ta hensyn til dette. Er religiøse fordommer motivet (deler av motivet) for handlingen, vil det i mange tilfeller være straffeskjerpene (The Scottish Government, 2010).

AGTSS ble som nevnt opprettet av den skotske justisministeren Roseanna Cunningham i 2012 for å finne ut hvordan man kan bekjempe sekterisme i Skottland (kap. 3.2). Byrådet i Glasgow fikk ni år tidligere, i samarbeid med NFO Social Research, gjennomført en stor undersøkelse hvor folks forståelse og opplevelse av sekterisme i Glasgow ble kartlagt. Prosjektene kulminerte i hver sin rapport, henholdsvis *Independent Advice to Scottish Ministers and Report on Activity 9 August 2012 –15 November 2013* (AGTSS 2013) og *Sectarianism in Glasgow – Final Report* (NFO Social Research 2003). Disse skal jeg nå se nærmere på, for bedre å kunne vurdere hvorvidt sekterisme beskriver det skotske samfunnet, og særlig Glasgow, i dag.

AGTSS ble oppnevnt som en uavhengig gruppe. Gruppens måte å arbeide på var tredelt. Først møtte representanter fra gruppen både organisasjoner og enkeltindivider for å samle inn materiale for å kartlegge hvordan sekterisme blir forstått, og hvilken innflytelse sekterisme har i Skottland. Deretter undersøkte gruppen den eksisterende forskningslitteraturen som tar for seg sekterisme i Skottland, og til sist så de på hva som kan læres av de mange eksisterende prosjektene som jobber med å takle sekterismen i Skottland (AGTSS 2013, s.4). Samtaler AGTSS gjorde med organisasjoner og enkeltpersoner over flere år viste at folk har svært ulike oppfatninger, erfaringer og synspunkter hva gjelder sekterisme. Enkelte mener sekterisme ikke er et problem, mens andre mener det gjennomsyrrer hele samfunnet. Noen var engstelige for at fokuset på sekterisme ville være som å helle ny bensin på et bål som var i ferd med å dø ut av seg selv, mens andre uttrykket bekymring for graden av sekterisme i ungdomskulturer, på nettet, på fotballkamper med mer. Med andre ord var det en enorm bredde i svarene (AGTSS 2013, s.12). Likevel kunne gruppen trekke noen konklusjoner: Sekterisme er et reelt problem mange steder, men måten det manifesterer seg på og hva slags

påvirkning den har, varierer. Gruppen sier også at sekterisme ikke er det den en gang var. Steder der sekterisme tidligere har vært kjent for å ha innflytelse (for eksempel ansettelsespolitikk) er den nå nesten fraværende. Gjennom samtaleene kom det også frem at få virket sikre på hva sekterisme egentlig betyr i dagens moderne Skottland. Denne usikkerheten kan skyldes sekterismens natur, som er en "interactive mixture of perceptions, attitudes, beliefs, actions and structures that appear in various combinations in different situations" (AGTSS 2013, s.16). Rapporten slår fast at mange er bekymret for sekterisme, og at det er en svært utbredt forestilling blant skotter om at det finnes mye sekterisme i landet. Ser man derimot på hvor mange som selv har opplevd sekterisme, er tallene langt fra så høye. Det ser altså ut til at det ikke er samsvar mellom forestillingene om sekterisme, og den faktiske sekterismen (AGTSS 2013, s.20). Noe av grunnen til dette misforholdet kan riktignok være nettopp sekterismens kompleksitet; selv om mange ikke direkte opplever sekterisme, kan de ha en oppfattelse av at sekterismen fremdeles er utbredt i folks holdninger og persepsjoner.

I dagens Skottland hvor de færreste er aktive medlemmer av et trossamfunn, er mange "kulturelt" katolske eller protestanter, uten å være medlem av et kirkesamfunn, og uten å være personlig troende. Den doktrinelle ulikheten mellom protestanter og katolikker, er derfor ofte svak eller helt fraværende. Likevel er det en utbredt forestilling om at "de" og "oss" eksisterer i Skottland. Denne forestillingen holdes til en viss grad i live av fordommer om sekterisme, for eksempel at sekterisme er det samme som "de andres" aggressive intoleranse. Rapporten til AGTSS foreslår diverse tiltak for å få bukt med sekterismen (kap. 3.7), men noe AGTSS ikke støtter, er å innføre flere nye lover; de mener at lovverket som allerede eksisterer, blant annet menneskerettigheter og lovgivningen som går på hatkriminalitet, er tilstrekkelig og bør brukes ved tilfeller av sekterisme (AGTSS 2013, s.9.).

Den skotske regjeringen kom med en respons på rapporten de fikk av AGTSS hvor de sier at de vil følge AGTSS sine råd. Det innebar blant annet at de startet prosjektet "An Examination of Evidence on Sectarianism in Scotland". Her skulle det bli utført en metaundersøkelse og kartlegging av de studiene som allerede finnes om sekterisme, for så å finne ut hvor kildegrunnlaget mangler. Man skulle også årlig analysere tilfeller av religiøst motivert kriminalitet, samt ha en kvalitativ analyse av marsjer og paraders innflytelse på lokalsamfunn. I tillegg ville man se på hvilke organisasjoner som arrangerer og deltar på marsjer og parader, målene deres, og innflytelsen de har på samfunnslivet. Det er særlig interessant å se om paradene og marsjene bidrar til frykt og intoleranse, og i så fall hvordan

og hvorfor. Videre skulle man ved kvalitative studier flere steder i landet se på hvordan sekterisme påvirker mennesker i lokalsamfunnet. En kvantitativ landsdekkende undersøkelse skulle også bli gjennomført, der den skotske befolkningens tanker og holdninger omkring sekterisme skulle kartlegges. Funnene fra de ulike forskningsprosjektene ble fremlagt i februar 2015 (The Scottish Government 2014², s.8). Av tidsmessige hensyn vil disse funnene kun bli drøftet kort i min konklusjon (kap. 8.2). Her skal jeg se på en mindre undersøkelse i Glasgow som ble gjennomført i 2001.

Byrådet i Glasgow slo i desember 2001 formelt fast at sekterisme fortsatt er et problem i byen, og ga deretter NFO Social Research i oppgave å kartlegge sekterismens skala, natur og innflytelse i byen. Glasgow-studien ble basert på en representativ undersøkelse av tusen voksne personer i Glasgow. De ble spurt om blant annet graden av og naturen til sekterisme, personlige opplevelser av sekterisme og diskriminering og holdninger til ulike sosiale grupper (NFO Sosial Research 2003, s.2). I rapportens innledning kommer det frem at selv om få er uenige i at sekterisme er et stort problem i Glasgow, er det lite konsensus om sekterismens skala og natur (NFO Social Research 2003, s.1). Dette samsvarer med funnene i AGTSS sin rapport. Resultatene viste også at tre av fire mente at sekterisme *ikke* er skjevt fordelt mellom protestantisme og katolisisme. Det vil si at de mente at sekterisme i Glasgow ikke først og fremst er anti-katolsk eller anti-protestantisk, men likt rettet mot begge parter. Uavhengig av religion, kjønn og etnisitet mente de fleste deltakerne i studiet at sekterisme fortsatt er et problem i Glasgow. Kun 9 prosent mente at diskriminering med bakgrunn i sekterisme ikke eksisterer, mens 68 prosent var uenige i dette. Det var også få som mente at sekterismen var på hell, og hele 65 prosent mente at sekterisk vold var svært eller relativt vanlig (NFO Social Research 2003, s.7). Folks forestillinger strider altså med funnene hos Bruce og Rosie som sier at sekterismen ikke lenger er et så stort problem i et moderne, skotsk samfunn (kap. 3.4).

På linje med rapporten til AGTSS, konkluderer også denne rapporten med at selv om folk mener sekterisme er vanlig, så rapporterer de om få tilfeller av selvopplevd sekterisme både når det spørres om spesifikke organisasjoner og egne erfaringer. Ifølge rapporten er en grunn til dette, som jeg også var inne på tidligere, at sekterisme primært sees på som et individuelt anliggende – det handler mer om forhold mellom mennesker enn institusjonaliserte fordommer (NFO Social Research 2003, s.9).

Funnene i rapporten fra NFO Social Research sier altså at sekterisme fremdeles eksisterer i

Glasgow, eller i det minste at det er en utbredt forestilling om at sekterisme eksisterer. Samtidig sier funnene at sekterisk oppførsel når det gjelder kriminalitet og diskriminering er relativt uvanlig. Likevel advarer rapporten mot at det kan være mange områder der sekterisk oppførsel foregår i det skjulte. Rapporten foreslår på bakgrunn av funnene, at det er vel så viktig å bekjempe selve ”fordomskulturen” i Glasgow, som det er å bekjempe kriminalitet og diskriminering som følge av denne kulturen (NFO Social Research 2003, s.61)

3.5 The Old Firm og sekterisme

Noen mener at fordi Celtic Football Club og dens supportere alltid har vektlagt sine irsk-katolske røtter, så kan stiftelsen av Celtic 1887 sies å ha vært starten på et sekterisk skille i Skottland. Murray skriver blant annet at stiftelsen av klubben var motivert av et ønske om å holde de fattige unna de protestantiske suppekjøkkenene, samt å aktivisere katolsk ungdom så de skulle unngå religiøst frafall (Murray 1998, s.33). Han peker videre på at sekterismens eksistens i skotsk fotball, skyldes Celtics oppbygning og klubbens enestående sportslige suksess på starten av 1900-tallet, i en tid der katolske militante var utbredt både i Glasgow og Irland. Slik fikk klubben ifølge Murray et politisk bakteppe. Finn har derimot argumentert mot at opprettelsen av Celtic først og fremst var motivert av integreringsfrykt eller frykt for religiøst frafall. Han mener at hovedgrunnen til opprettelsen av en katolsk fotballklubb var et ønske hos den katolsk-irske minoriteten om å delta i og bidra til et skotsk samfunn. Selv om pengene inntjent via klubben gikk til veldedige formål rettet mot irsk-skotter, mener han dette var en måte å vise at det irsk-skotske samfunnet ikke bare tok for seg av det skotske samfunnets ressurser, men evnet både å ta vare på seg selv, samt bidra til fellesskapet (Finn 1994, 47).

Når det gjelder Rangers, er det uenighet om hvorvidt klubben hadde et protestantisk opphav. Murray mener at klubben ikke hadde et religiøst opphav, og at klubben var protestantisk bare i den grad at de aller fleste klubbene på denne tiden ble opprettet av protestanter (Murray 1998, s.34). Bradley ser ut til å være på linje med Murray og skriver at da Rangers ble opprettet i år 1872, var det “unlike the beginnings of their great rivals Celtic, around fifteen years later, none of these Rangers’ historians refer to any political, religious or ethnic stimulus” (Bradley 1995, s.36). Igjen er Finn uenig. Han mener at Murray gjør en stor feil når han ikke undersøker Rangers sosio-politiske utvikling, og påpeker at man ikke kan trekke noen slutninger vedrørende forholdet mellom Celtic, Rangers og det skotske samfunnet uten

å gjøre dette (Finn 2000, s.57). Finn mener at den protestantiske identiteten har kjennetegnet Rangers helt fra grunnleggelsen, og viser til hvem som har vært klubbpresidenter og styremedlemmer i klubben. Han viser blant annet til den tidlige presidenten Alexander Whiteslaw, som var en prominent figur i Glasgows konservative, protestantiske miljøer, samt Sir John Primrose, en kjent Rangers-figur med klare anti-katolske og anti-irske holdinger, og som var en del av Orange-ordenen (Giulianotti & Gerrard 2001, s.25). Slik mener Finn å vise at Rangers var assosiert med politisk unionisme og protestantisme allerede før opprettelsen av Celtic (Finn 2000, s.62). Han tar altså avstand fra Murray og Bradley som mener at Rangers ble grunnlagt uten en bestemt politisk-religiøs orientering, og han tar også avstand fra Murrays argumenter for at sekterisme innen skotsk fotball kom som et resultat av Celtic og klubbens suksess.

Rangers utviklet etterhvert en politikk der de uttalt ikke signerte katolske spillere. Dette var en politikk som en del Rangers fans ble svært knyttet til. Akkurat når Rangers fikk denne politikken og ikke minst identiteten “protestantisk klubb for protestantiske spillere”, er det ingen enighet omkring. Mens Finn mener dette har karakterisert klubben helt fra starten, mener Murray at skillet mellom katolikker og protestanter systematisk ble bygd opp av den katolske kirken, og at kirken langt på vei har skylden for det skotske samfunnets utfordringer når det gjelder normal, sosial interaksjon. Han mener at Glasgow-klubbene ble symboler for og bærere av en form for kulturell apartheid, og skriver at ettersom den politiske situasjonen i Irland ble spent, så økte anti-katolisismen i Skottland. Ifølge Murray var det var i dette tidsrommet (1920-tallet) at Rangers fikk sin protestantiske identitet og fikk en bevisst, men ikke offisielt nedfelt i noen av klubbens vedtekter, politikk med ikke å signere katolske spillere (Murray 1988, s.36). Bradley er inne på noe av det samme og mener at Rangers ble «ekstra» protestantisk i denne perioden. Det innebar at klubben fikk protestantisk identitet basert på politiske, kulturelle og sosiale faktorer, og at den nok var forholdsvis anti-katolsk. Det ble ifølge Bradley et «oss» versus «dem» fra begge klubbers side. Fotballmiljøet i Skottland ble dermed et sted hvor etnisk-religiøse og nasjonalistiske identiteter kom til uttrykk, og identitetene fikk også et sekterisk aspekt (Bradley 1995, s.40).

Selv om både Murray og Bradley trolig har rett i at anti-katolisismen økte i Skottland (og i Rangers) i 1920-årene, er det likevel vanskelig å ignorere Finn når han peker på at ledelsen i klubben helt fra den ble etablert hadde tydelige bånd til både unionisme og Orange-ordenen. Med andre ord kan se det ut som at Rangers allerede fra starten av hadde, om ikke et religiøst

opphav så i det minste en form for unionistisk bakgrunn med klare forbindelser til politisk protestantisme. På tross av Finns innvendinger, er det nok også tilfelle at Celtic fra starten av hadde visse forbindelser til både den katolske kirken og irsk nasjonalisme.

En viktig utvikling med tanke på klubbene og sekterisme, var da Rangers i 1986 ansatte Graeme Souness som manager. Tidligere hadde managerne i klubben hatt bakgrunn som stod i stil med klubbens protestantiske profil. Souness brydde seg ikke om religion, og hadde helt og holdent et sportslig fokus. I 1989 signerte han Maurice Johnston, den første katolske Rangers-spilleren siden første verdenskrig. Johnston var skotskfødt og hadde tidligere spilt for erkerival Celtic (Murray 1998, s.31). Som sagt var det en innforstått enighet i klubben siden 1920-årene om at man ikke skulle signere katolske spillere på laget. Tidligere managere hadde skyldt på at katolske spillere ikke var gode nok, og at de derfor ikke ble signert, men det var en utbredt forståelse blant supporterne at slike utsagn var spill for galleriet. Signeringen av Johnston førte ikke uventet til store reaksjoner. Media fokuserte på deler av Rangers-fansen som blant annet svarte med å brenne supporterskjerf og rive i stykker sesongbilletter. Souness ble offer for sjikane og Johnston måtte bo i et såkalt "safe house" i Edinburgh (Murray 1998, s.45). Gjennom de to klubbenes historie, har det vært flere tilfeller av protestantiske spillere på Celtic enn motstatt, men etter Johnston har det blitt mer normalt også for katolske spillere å signere for Rangers.

I dag er mesteparten av sekterismen knyttet til klubbenes supportere og ikke fotballklubbene selv. Det finnes likevel unntak: I 1999 vant Rangers tre troféer, og etter å ha slått Celtic i den skotske cupfinalen ble det holdt en feiring. Her ble Donald Findlay, som da var nestleder i Rangers, filmet i det han sang sanger forbundet med orangeisme og skotsk nasjonalisme. Hendelsen ble sett på som ekstra ille i og med at en Celtic-supporter kun timer tidligere hadde blitt myrdet av en Rangers-supporter etter en krangel. Findlay hadde tidligere gått ut i media og argumentert for å forby sekteriske sanger. Det endte med at han trakk seg fra vervet som nestleder i klubben (Finn 2000, s.88).

Nettopp sekteriske sanger er fremdeles vanlig å høre fra fotballsupportere under kamper. Disse sangene, samt flagg og bannere, refererer ofte til tidligere tiders rivalisering og fokuserer gjerne på forbindelsen til Irland og katolisisme - fra begge sider. Det er fremdeles voldsepisoder som på ulike måter er knyttet til Old Firm-kampene, men det er langt unna nivået det var på tidligere. Noe av grunnen til dette, kan være at politet tar sine forholdsregler

når det gjelder Old Firm-kamper. Disse kampene spilles gjerne tidlig på søndager, og ikke på lørdager kl.15.00 som ellers er vanlig i den skotske ligaen. Grunnen er både relatert til TV-sendinger, og ikke minst at pubene ikke åpner før kampstart. Dessuten er det politisk til stede som er der utelukkende for å ta seg av sekterisk og rasistisk oppførsel. Utenfor selve kampene er det fremdeles episoder som kan knyttes til sekterisme. Et relativt ferskt eksempel på dette, er volden som har blitt utøvd mot Neil Lennon, Celtics tidligere spiller og trener. Lennon er katolikk og har mange landskamper for Nord-Irland. I 2003 ble han overfalt av to studenter, og i 2008 ble han overfalt av to Rangers-supportere på vei hjem fra en Old Firm-kamp. Han ble sparket gjentatte ganger mens han lå nede, og ble slått bevisstløs. På daværende tidspunkt var han spiller i klubben. I 2010 ble han trener. I januar 2011 mottok han en kule i posten, og fire måneder senere ble det funnet tre pakkebomber adressert til Lennon og to høyprofilerte Celtic-supportere. Lennon trakk seg som trener før årets sesong, og har selv uttalt at volden og truslene han mottok uten tvil bar i seg elementer av sekterisme (Sanderson 2014). Et annet og nyere eksempel er bråk i forbindelse med ligacup-kampen der Celtic slo Rangers 2-0 1. februar 2015. Her ble det gjort 37 arrestasjoner, hvorav 12 ble anholdt for sekterisk oppførsel (Swindon, 2015).

Rangers gikk konkurs i 2012, og ble med det degradert til skotsk tredjedivisjon, mens Celtic fortsatt spiller i den øverste divisjonen. Old Firm-oppgjørene, med unntak av den nevnte ligacupkampen, har dermed fått et lite avbrekk. Rangers er imidlertid i skrivende stund tilbake på det nest høyeste nivået. Det kan derfor være duket for nye Old Firm-kamper i serien allerede neste år. På tross av degraderingen, har ikke supporterinteressen for klubben avtatt. Rangers skilter fremdeles med de høyeste tilskuertallene i skotsk fotball sammen med Celtic. At støtten ikke har avtatt, kan virke noe overraskende. Men noe av det som skiller Celtic og Rangers fra andre store lag, er at støtten fra supporterne ikke bare kommer fordi laget er/har vært suksessrike, den kommer som følge av klubbens særpregede opphav, utviklinger og natur – aspekter jeg har forsøkt å vise over. Dette er faktorer som gjør klubbene viktige når det gjelder skotsk kultur, religion, etnisitet og politikk (Bradley 1995, s.35).

Intensiteten i skotsk fotball er slik sett unik. Skotsk fotball, og da særlig Celtic og Rangers, representerer en forbindelse mellom historiske utviklinger og mer samtidige religiøse og politiske fenomener i det skotske samfunnet. Celtic-fansen synger ikke bare om fotball, men også om et fritt, uavhengig Irland og fordømmer det britiske kongedømmet. Deler av

Rangers-fansen synger fremdeles gjerne anti-katolske sanger og sanger som støtter Storbritannia. Celtic-fansen er også ofte minst like positive til Irlands landslag som det skotske. Kort fortalt har det tradisjonelt vært en klar forbindelse mellom det å være Celtic-supporter, katolikk, støtte Labour Party og å ønske et uavhengig Irland. Motsatt har det vært en klar forbindelse mellom å være Rangers-supporter, protestant, støtte the Conservative Party og å ønske at Nord-Irland forblir en del av Storbritannia (Bradley 1995, s.63). Det politiske bildet er som vist tidligere noe mer komplisert i dag når man ser på valget i 2014 om Skottlands uavhengighet, der målingene i forkant tydet på at en del katolikker var mot et selvstendig Skottland, mens en del protestanter var for (kap. 3.1). På tross av et mer komplisert bilde, er de nevnte forbindelsene fremdeles ”normen”, og kan forklares av en nasjonalistisk konflikt mellom Skottland og Irland innenfor en Britisk politisk ramme. Smith mener som nevnt at nasjonalisme bør sees på som en form for kultur der nasjonen forstås som et hellig fellesskap. For å forstå denne kulturen må man analysere kulturelle ressurser som verdi, tradisjon, etnisk symbol og minne og se hvordan de kommer til uttrykk i tekster og kulturobjekter (Smith 2013, s.18). Kanskje kan de to klubbene her sees på som kulturobjekter for hver sin nasjonalisme. Symboler (spesielt flagg) er tilstede på kamper, og supportersangenes tekster vitner om at tradisjon og minne er viktige for begge parter.

Dersom religiøs antagonisme og intoleranse blir uttrykt gjennom fotballrivaliseringen mellom Celtic og Rangers, kan dette indikere et stort problem i det skotske samfunnet. Bruce er imidlertid skeptisk, og mener at når sekteriske utrop og lignende kun kommer i en følelsesladet kontekst der fotballrivalene møtes i kamp ansikt til ansikt, her og nå, så kan det indikere at flesteparten av dem som roper og synger, ikke egentlig står inne for innholdet i det de formidler. Dessuten peker han på at mange av fotballsupporterne kommer fra arbeiderklassen, hvor grovt språk og vold er mer vanlig og derfor ikke nødvendigvis betyr så mye (Bruce et. al. 2004, s.131). Bradley er til en viss grad enig i denne påstanden, og skriver at fotball skaper en form for “trygt miljø” der man kan uttrykke ellers undertrykkede politiske holdninger og kulturelle preferanser. Uansett hva som er tilfelle, er det påfallende forskjeller mellom Nord-Irland og Skottland når det gjelder samspillet mellom religiøs intoleranse og idrett. I Nord-Irland sees sport generelt på som noe som kan bringe de ulike sidene sammen. I Skottland mener noen at rivaliseringen mellom Celtic og Rangers bidrar til å holde ulike samfunnsgrupper atskilt, mens andre mener gruppekonfliktene begrenses til fotballbanen (Finn 1994, s.33). Også rapporten fra AGTSS poengterer at sekterisme i Skottland skiller seg fra sekterisme i Nord-Irland. I Skottland, i motsetning til i Nord-Irland, ser nemlig

fotballtilhørighet ut til ofte å være en hovedfaktor når det er snakk om religiøse og nasjonale identiteter (AGTSS 2013, s.19). Dette skal jeg gå nærmere inn på i analysen.

3.5.1 The Old Firm og sekterisme: Hva sier rapportene?

I rapporten *Sectarianism in Glasgow – Final Report* (NFO Social Research 2003, s.11) kommer det frem at folks støtte til Rangers og Celtic reflekterer det sekteriske skillet i Irland, som handler om mye mer enn bare religiøs ulikhet. De to klubbene historie, symbolikken omkring dem (for eksempel unionsflagget [Rangers] vs. den irske trikolooren [Celtic]), organisasjoner og politiske bevegelser som kretser rundt klubbene og synligheten til de ekstreme supporterne, bidrar til at Celtic assosieres med irsk republikanisme og Rangers med skotsk, pro-britisk nasjonalisme.

Antagonismen i det sekteriske skillet har skapt et miljø der verbalt misbruk noen ganger sees på som normalt, og ydmykelse og vold mot individer ikke alltid sees på som sosiale tabuer slik det gjerne er andre steder. Eksempler på dette er at både politikere og folk flest som direkte eller indirekte har forbindelser med fotball, har blitt offer for drapstrusler, og til og med blitt skutt etter (AGTSS 2013, s.30). Selv om Murray og flere andre mener at sekterismen og gruppekonfliktene begrenses til fotballstadion og kampens nitti minutter (kap. 3.5), viser denne omfattende rapporten at mange også er svært skeptiske til en slik minimalisering av konfliktene knyttet til The Old Firm. Mange mente at hatet som vises via sanger og symboler ikke kan bli sett på som uskyldig rivalisering, og at dette hatet ikke ”forsvinner” når man forlater stadion (AGTSS 2013, s.30)

AGTSS slår imidlertid fast at sekterisme fortsatt ville eksistert i samfunnet selv uten fotballen (AGTSS 2013, s.36). I rapporten kommer det frem at også politiet deler dette synet, selv om de peker på en tydelig link mellom fotball og sekterisk kriminalitet. Man kan se en viss nedgang i sekterisk kriminalitet de siste årene, noe som politiet mener er en følge av Rangers nedgradering og dermed fravær av Old Firm-kamper. Ved et eventuelt opprykk til øverste nivå vil Rangers allerede neste år møte Celtic i ligaen. Det vil i så fall være spennende å se om kriminaliteten vil stige som følge av det. Nesten alle som ble spurt om sekterisme i Skottland i AGTSS sin undersøkelse nevnte saker assosiert med fotball. I rapporten, kommer det frem at AGTSS verken mener at sekterisme stammer fra eller er begrenset til fotball. Likevel er det helt tydelig at aspekter ved skotsk fotballkultur har bidratt til et uheldig tolerant miljø når det gjelder sekterisk ”erting” (blant annet slangord og sanger), demonstrativ

flagging av gruppeidentitet og noen ganger vold. Rapporten slår også fast at sekterisme ikke bare gjelder de store fotballklubbene, men også påvirker visse deler av ungdoms- og barnefotball. Et eksempel på dette var cupfinalen mellom ungdomslagene til Celtic og Rangers i 2014 som så å si ble ødelagt av ”supportere” som ikke var interesserte i kampen, men i hverandre. Røykbomber og sekteriske, nedverdiggende rop og sanger ljet ut over stadion og mange supportere stod med ryggen til kampen og konsentrerte seg om motstanderlagets supportere. Ifølge The Daily Record var det kun store politistyrker som hindret masseslagsmål (Dingwall 2014).

Rop og sanger med voldelig og støtende tekster, og ikke minst skillet mellom ”dem” og ”oss”, er en form for sekterisme som AGTSS mener ikke bare gjelder rivaliseringen mellom fotballfans under kamper. Dette er en rivalisering som også går inn i andre deler av samfunnet. Fordi den assosieres så sterkt til The Old Firm får konflikten en slags kommersiell dimensjon som appellerer til en form for stammelojalitet (AGTSS 2013, s.42). The Old Firm handler altså om mer enn bare en sportslig rivalisering. Undersøkelsen som rapporten bygger på, viser at 74 prosent av dem som sa de var Celtic-supportere også så på seg selv som romersk-katolske, mens kun fire prosent av Celtic-supportere så på seg selv som protestanter. Motsatt så 65 prosent av Rangers-supportere på seg selv som protestanter, mens bare fem prosent beskrev seg selv som katolikker (NFO Social Research 2003, s.10). Dette indikerer ikke at det å støtte klubbene er sekterisk i seg selv, men tallene forteller at det (fremdeles) er en sterk link mellom religiøs tilhørighet og hvilket av de to Old Firm-lagene man foretrekker.

Når det gjelder vold knyttet til Old Firm-kamper, var det ingen enighet om hvorvidt denne kunne sies å være sekterisk, eller ”bare” sporadisk fotballvold som man også finner andre steder (hooliganisme). Det var også uenighet om hvorvidt sekterisme stort sett *kun* finnes i forbindelse med fotball; 48 prosent var enige i dette, mens 37 prosent var uenige (NFO Social Research 2003, s.12) Altså er folk i Glasgow ikke enige om hvorvidt sekterisme nesten *utelukkende* finnes i fotball, men det er tydelig en utbredt forståelse av *at* det er en sterk link mellom sekterisme og fotball. At det er en forbindelse her, indikerer også AGTSS sin rapport, samt tall fra den skotske regjeringen. Disse tallene slo fast at religiøs hat-kriminalitet i forbindelse med fotball økte med 16 prosent fra 2010/11 til 2011/12 - totalt var det 267 anmeldelser mot 231 året før. Tallene sier imidlertid også at sekterisme ikke utelukkende finnes i fotball, da over to tredjedeler av religiøs hatkriminalitet i 2011/12 fant sted utenfor en fotball-kontekst (Scottish Government Social Research 2012).

3.6 Arbeid mot sekterisme

Rapporten utarbeidet av AGTSS slår fast at sekterisme fortsatt er et problem i det skotske samfunnet, og særlig når det kommer til fotball. For å bekjempe sekterisme, mener rådgivningsgruppen at det må jobbes for å påvirke folks holdninger i ung alder, og at både de skotske fotballmyndighetene og klubbene bør støtte slike tiltak finansielt (AGTSS 2013, s.7). Dessuten mener rådgivningsgruppen at klubbene bør straffes av skotske fotballmyndigheter ved eventuell sekterisk oppførsel av deres supportere, enten ved bøter eller poengtrekk. Ved at klubben rammes, og ikke bare de enkelte supporterne, tror AGTSS at sjansen er større for at den sekteriske oppførselen vil avta (AGTSS 2013, s.13).

Regjeringen har allerede gjort en del tiltak, blant annet har de investert 9 millioner pund over en treårsperiode for å bedrive anti-sekterisk arbeid. I 2012 ble det startet 37 prosjekter med ulike metoder rundt om i Skottland, for å teste ut hvilke som best bekjemper sekterisme. Flere har ifølge regjeringen hatt positive resultater (The Scottish Government 2014, s.4). De fleste prosjektene er lokale, men også noen er nasjonale. Blant disse kan The Colour of our Scarves-programmet i samarbeid med Supporters Direct Scotland nevnes (Scottish Fans, 2015). Dette er et prosjekt som ønsker å bidra til å minske sekterisme blant fotballsupportere, noe de vil de oppnå ved nasjonale kampanjer med workshops som kan bidra til empirisk materiale, og utstillinger der en kjent fotballfotograf stiller ut sine sterke bilder. Programmet ønsker samarbeid med samtlige skotske klubber. Mange klubber er allerede med, men det er interessant å legge merke til at Celtic og Rangers foreløpig ikke er blant disse klubbene

Regjeringen har også innført en ny lov for å få bukt med sekterisme innenfor fotball. Loven har vært gjeldende siden 1. Mars 2012, og bærer navnet *Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Scotland) Act 2012*. Kort fortalt kriminaliserer den sekteriske (og andre fornærmende) rop og sanger i forbindelse med fotballkamper som kan lede til offentlig uorden, og forsterker gjeldende lover som tar for seg trusler (The Scottish Government³, 2014). Hvorvidt loven egentlig var nødvendig, og om den har hatt positive følger, er det uenighet om. Dette skal sees nærmere på under analysen.

Det finnes også flere uavhengige organisasjoner og prosjekter som jobber mot sekterisme i Skottland. *Action on Secterianism* er en nettside etablert av Youthlink Scotland som ønsker å være “the destination website for information and resources for tackling sectarianism in

Scotland” (Action on Secterianism, 2013). Dette ønsker de å oppnå ved å samarbeide både med organisasjoner, skoler, myndigheter, forretningslivet m.m. Nettsiden har også skreddersydde sider for både barn, ungdommer og voksne. Tanken er at økt kunnskap og informasjon, samt råd om hva man kan gjøre, vil bidra til å minske sekterismen i det skotske samfunnet. Nil by Mouth er en ikke-religiøs veldedighetsorganisasjon, og kanskje den mest kjente anti-sekteriske organisasjonen i Skottland. Den ble grunnlagt i 2000 som en respons på at en fotballsupporter ble drept på vei hjem fra en kamp bare fordi han hadde på seg en Celtic-drakt. Motivet viste seg å være religiøs og politisk intoleranse. Organisasjonen konsenterer seg utelukkende om sekterisme og jobber mot alle dens manifestasjoner i det skotske samfunnet. De er særlig opptatt av mediekampanjer, samt workshops med elever, og fokuserer mye på språkbruk. Tanken at sekterisk språk fort kan lede til sekteriske holdninger. Organisasjonen samarbeider med myndighetene, og har også bistått fotballag i anti-sekterisk arbeid (Nil by Mouth, 2014). Da jeg under mitt opphold i Skottland snakket med kampanjeleder Dave Scott, fikk jeg forklart det noe spesielle navnet. Det kommer fra en medisinsk term som handler om å sulte pasienten, ikke mate den. Det er altså en metafor for at man ikke skal bruke sekterisk språk. Scott forklarte ved å si “don’t feed the beast”, og mente at man ved å fjerne det sekteriske språket, kan redusere sekterismen.

4.0 Feltarbeidsbeskrivelse

Jeg fant tidlig ut at det ville være hensiktsmessig å gjennomføre et feltarbeid i forbindelse med masteroppgaven. Et feltarbeid kan defineres som «et arbeid som foretas utenfor det ordinære arbeidssted slik som innsamling av materiale/data, målinger, prøvetakinger, utgravinger og lignende, og som ikke er et avsluttet arbeid, men som forutsettes bearbeidet» (Aukrust 2005, s.221).

Det er viktig å tenke over etiske utfordringer i et feltarbeid - særlig er områdeetikk aktuelt. Områdeetikk handler om systematisk anvendelse av etiske kriterier og utvikling av etisk kompetanse på et avgrenset område (Aukrust 2005, s.223). Området i mitt tilfelle er religionshistorisk feltarbeid, og etikken handler i stor grad om menneskets (her: informantenes) rett til selvbestemmelse. Aukrust skriver at forholdet mellom forsker og informant er selve kjernepunktet i forskningsprosessen. Det skapes her en relasjon mellom et «jeg» og et «du», og nærhetens etikk er derfor relevant (Aukrust 2005, s.221). Denne nærhetens etikk er ikke så forbundet til normer og regler, men er mer opptatt av å forstå mellommenneskelige relasjoner. For forskeren er det viktig å huske på at man har forpliktelser overfor informantene, og ikke bare skal hente ut informasjon fra dem. Når man vises tillit av informantene, gir det også et ansvar overfor dem. Jeg dro ikke på et lengre feltarbeid og var ikke tett på informanter over lenger tid. I så fall ville denne formen for etikk vært enda mer aktuell. Formålet med informasjonsskrivet jeg lagde (Vedlegg 2) var nettopp å ivareta informantenes interesser ved at de gir meg et informert samtykke. Også i utformingen av intervjuguidene (Vedlegg 1) forsøkte jeg å ta hensyn til informantene.

I feltarbeid, som i religionshistorisk forskning for øvrig, bør man ha et kritisk utenfraperspektiv på det man studerer. Det fordrer naturligvis ikke at forskeren selv må være ateist, men at man under det faglige arbeidet tar på seg en «ateistisk hatt» (Martin 2012, s.10). Martin peker også på at forskeren må stille seg selv spørsmål som «Hvem snakker?» «Til hvem?» «I hvilken kontekst?» «Hva kan vinnes/tapes» (Martin 2012, s.187). Disse spørsmålene er særlig aktuelle i tolkningen og bearbeidelsen av intervjuer hvor man også må være bevisst på at svarene man får trolig avhenger av konteksten. Det er ikke sikkert at en Rangers- eller Celtic-supporter ville svart det samme på tomannshånd som hvis tre av vennene hans/hennes hører på. Det bør også nevnes at enhver tolkning kan sies å være like avhengig av den som observerer, som den/de/det som observeres (Rosmer 2005, s.51). Det

betyr ikke at observasjonene og intervjuene i et feltarbeid, samt fortolkningen av disse er verdiløse, men at enhver som observerer/intervjuer og fortolker bør være bevisst på dette, og poengtere det i det endelige arbeidet sitt.

4.1 Informantliste

For å opprettholde prinsippet om anonymitet samtidig som at teksten skal være oversiktlig for leseren, velger jeg å gi utvalgte informanter fiktive navn. Alle disse er supportere jeg på forhånd hadde avtalt å intervju. Under følger en liste der jeg forklarer navnene.

Emma: 20 år gammel jente fra Glasgow som jeg møtte på en kafé i Glasgow. Aktiv Rangers-supporter og med i *Official Rangers Fans Board*, et styre bestående av supportere for supportere.

Jack: Sosiolog og Celtic-supporter fra Glasgow, men bosatt i Edinburgh hvor han er foreleser ved universitetet. Jeg møtte ham på en kafé i Edinburgh.

Ryan: Rangers-supporter med mastergrad i historie som jeg intervjuet via mail. Arbeider som forsker for et politisk overvåkingsselskap.

Cameron: Historiker og Celtic-supporter som jobber ved University of Glasgow. Jeg intervjuet ham via mail.

Phil: Rangers-supporter og historielærer på ungdomsskole i Glasgow. Jeg intervjuet ham via mail.

Dave Scott, kampanjeleder i den antisekteriske organisasjonen Nil by Mouth, ønsket ikke å være anonym, og det refereres derfor til hans faktiske navn.

4.2 Forberedelser

Grunnet deltidsjobb ved siden av studiene, men først og fremst med tanke på et begrenset budsjett, kom jeg raskt frem til at feltarbeidet mitt ikke kunne strekke seg lenger enn omtrent en uke. Jeg begynte tidlig å se etter flybilletter, og endte opp med å bestille reise tur/retur

Glasgow fra 30.10.14 til 06.11.14. Reisen ble bestilt allerede i august, noe som ga meg relativt god tid til å planlegge programmet mitt i Glasgow.

Det første jeg gjorde, var å gjøre det helt klart for meg selv hva målet for turen var. Jeg kom frem til at jeg ønsket å gjennomføre kvalitative intervjuer som jeg avtalte på forhånd, og intervjuer med ”tilfeldige” supportere på puber. Ved de avtalte intervjuene ønsket jeg å snakke med akademikere, både supportere og ”nøytrale”, som presumtivt hadde et avklart forhold til fotball og til sekterisme. For å komme i kontakt med personer jeg ville intervjuer, startet jeg rett og slett med å google ”sectarianism Glasgow”. Slik kom jeg over den uavhengige organisasjonen Nil by Mouth som jobber for å bekjempe sekterisme i Skottland. Jeg sendte en mail til kampanjeleder Dave Scott som var mer enn villig til å møte meg. Jeg spurte ham også om han hadde noen kontakter som kunne la seg intervjuer, og han satte meg i kontakt med to akademisk utdannede Rangers-supportere og to akademisk utdannede Celtic-supportere. Å benytte Scott kunne vært en fallgrube, dersom han kun hadde plukket ut informanter som var enige med seg selv om saker og ting. Han skrev imidlertid at kontaktene hadde noe ulike synspunkter, og at han håpet det ville være fruktbart for oppgaven min. Dette viste seg heldigvis å stemme. Sosiologen Jack hadde mulighet til å møte meg, mens de tre andre var opptatt. Alle tre sa imidlertid ja til å svare på spørsmål sendt via mail.

I tillegg til disse intervjuene, avtalte jeg to intervjuer med supportere uten akademisk utdanning. Jeg var ikke sikker på om spontane pub-intervjuer ville bli vellykkede, så jeg tenkte det ville være en fordel å ha avtalt et par intervjuer på forhånd. Celtic-supporteren fant jeg ved å snakke med Celtics norske supporterklubb. De satte meg i kontakt med en som jobber for dem når det gjelder billetter. Det var også slik jeg selv skaffet meg billett til fotballkampen Celtic-Inverness 01.11.14. Det var litt verre å finne en Rangers-supporter, da jeg ikke fant noen norsk supporterklubb med kontakter i Glasgow. Det ordnet seg likevel til slutt: På hjemmesiden til Rangers fant jeg en oversikt over personer som var valgt inn i et supporterstyre. Jeg kontaktet noen av disse på Facebook, og fikk svar fra Emma som sa ja til å møte meg. Det neste jeg gjorde var å lage tre ulike intervjuguider avhengig av hvem jeg skulle snakke med; én for de akademisk utdannede supporterne, én for Dave Scott og én for ”vanlige” supportere (Vedlegg 1).

4.2.1 Intervjuguide

En intervjuguide er bygd opp på omtrent samme måte som en spørreliste. En spørreliste er en liste med spørsmål som skal hjelpe forskeren med å samle inn dokumentasjon av fenomener og kulturelle prosesser (Mostue & Skjelbred 2006, s.100). En slik liste sendes gjerne ut til folk som har sagt ja til å besvare dem, enten digitalt eller via post, og kan brukes i undersøkelser. Intervjuguiden er bygd opp på omtrent samme måte, men fungerer som en mål for et muntlig intervju. Både spørrelisten og intervjuguiden innbyr til kunnskapssamtaler mellom forsker og informant, men en spørreliste er åpenbart mer bundet (Skjelbred 2006, s.22).

Når man lager spørsmålene, er det viktig å ha klart for seg hva man ønsker å få vite noe om, og hva informasjonen skal brukes til. Det bør være en tydelig rød tråd mellom spørsmålene og forskerens overordnede problemstilling. Det kan være hensiktsmessig med en temainndelt intervjuguide, med noen få entydige spørsmål under hvert tema. Man bør vurdere hvorvidt det er objektiv dokumentasjon med vekt på faktaopplysninger, eller subjektiv dokumentasjon med vekt på informantens erfaringer og meninger, eller en kombinasjon av disse man er ute etter. Ved ønske om subjektiv dokumentasjon bør spørsmålene tilrettelegges slik at informantens forellinger kan komme frem (Mostue & Skjelbred 2006, s.101). I utarbeidelsen av intervjuguidene forsøkte jeg å ta hensyn til disse prinsippene.

Når det gjelder ”vanlige” supportere var det deres subjektive opplevelser jeg var interessert i. Jeg forsøkte derfor å stille åpne spørsmål som ”How do you support your team?” og ”What words come to your mind when I say Celtic/Rangers (rivalen)?”. Dette er også spørsmål jeg tok med da jeg utformet intervjuguidene rettet mot akademisk utdannede supportere og Dave Scott, men her var jeg i tillegg noe mer opptatt av begrepet sekterisme og hvordan dette forstås og bør bli forstått. Selv om enkelte påpekte at de svarte objektivt, bar nok meningene likevel preg av deres subjektive mening, da dette er en omdiskutert term. Likevel var spørsmålene her ikke *kun* vinklet for å hente ut subjektiv dokumentasjon, slik tilfellet var med de ”vanlige” supporterne. Til intervjuet med Dave Scott formulerte jeg også en del spørsmål om organisasjonen, bl.a. ”What are the goals of the organization, and how do you work to achieve them?”.

Jeg var altså mest interessert i dokumentasjonen av subjektive forhold i alle de tre ulike intervjuguidene, selv om jeg i ulik grad også var ute etter noe faktaopplysninger. Håpet med å utforme intervjuguidene slik jeg gjorde, var å få informantene til å dele sine egne fortellinger. Guidene følger langt på vei «tre med grener-modellen» (Rubin og Rubin 2012, referert i Thagaard 2013, s.103). Stammen er hovedtemaet (religion og fotball) og grenene er de enkelte undertemaene. Hvert enkelt tema utdypes med oppfølgingsspørsmål. Denne modellen passer godt når man på forhånd vet hvilke temaer som skal belyses, noe jeg visste. Det er likevel viktig at det også er rom for improvisasjon.

Noe annet man med fordel bør ta hensyn til, er det Thagaards kaller for intervjuguidens dramaturgi. Hun mener det kan være lurt å starte med nøytrale emner for å skape tillit (for eksempel bakgrunn og utdanning). Videre kan spørsmålene bli gradvis mer emosjonelt ladede, før de så nedtones på slutten (Thagaard 2013, s.110). Dette tenkte jeg var spesielt viktig når jeg skulle intervju «vanlige» supportere som i utgangspunktet ikke var forberedt på en intervjusituasjon. Jeg valgte derfor å starte rolig ved å spørre om hvilket favorittlag de hadde, og hvorfor de var supportere av dette laget. Jeg spurte etterhvert mer følelsesmessig utfordrende spørsmål, for eksempel «do you consider yourself religious?». Dette kan nok sies å være det emosjonelle høydepunktet i intervjuene. Spørsmålet kan være ubehagelig for noen å svare på, men jeg valgte likevel å ha det med da jeg fant det viktig for prosjektet mitt. På slutten av intervjuguiden formulerte jeg noen spørsmål for å «lette på trykket», bl.a. «How do you think your team will perform this season?».

4.2.2 Informasjonsskriv

Før jeg dro valgte jeg også å formulere et informasjonsskriv (Vedlegg 2). Et informasjonsskriv skal informere informantene om hvilke konsekvenser det kan ha for dem å være informanter. Her står prinsippet om informert samtykke i fokus; forskningsprosjekter skal som hovedregel kun iverksettes etter at man har fått informantenes frie og informerte samtykke. Informantene har også rett til å avbryte sin deltakelse når som helst mens prosjektet pågår, og informasjonsskrivet bør nevne dette (Thagaard 2013, s.26). Altså kan mine informanter helt frem til innleveringsfristen min (1.juli 2015) velge å trekke tilbake sitt bidrag. Informasjonsskrivet mitt er relativt kortfattet. Å gjøre det langt og innviklet kan føre til at det ikke forstås av de som leser, og/eller at de ikke tar seg bryet med å lese alt. I så fall vil ikke skrivet ha den ønskede effekten. I starten presenterer jeg meg og forklarer hvem jeg

er og hvor jeg kommer fra. Etter en kort prosjektbeskrivelse informerer jeg så om hvilke konsekvenser det kan ha for informantene å godkjenne at intervjuet brukes i oppgaven min. Punktene er i stor grad hentet fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD, 2012).

Når det gjelder tilfeldige pub-intervjuer var det selvfølgelig umulig å sende et informasjonsskriv på forhånd. Jeg ville heller ikke ha med skrivet fysisk for å få en underskrift, da jeg fryktet at det kunne oppfattes som for formelt og skremme bort potensielle informanter. Jeg så heller for meg at jeg skulle informere om prosjektet mitt og få et muntlig ”ja” på at de godkjenner at svarene brukes i min oppgave. I og med at jeg skulle gå mer i dybden i de formelle intervjuene som var avtalt på forhånd, mente jeg det her var på sin plass med et informasjonsskriv. Jeg valgte å sende informasjonsskrivet via mail og fikk en mail tilbake hvor de ulike informantene bekreftet at de hadde lest, forstått og godkjent at svarene ville kunne bli brukt i min oppgave.

Informasjonsskrivet inneholdt også opplysninger om hvordan personopplysninger skal behandles, slik at informanten bevisstgjøres på hvorvidt han kan spores opp eller ikke av eventuelle lesere. Thagaard viser til innstillingen fra «De nasjonale forskningsetiske komiteer» (NESH, 2006) som sier at personopplysninger er «opplysninger som direkte eller indirekte kan knyttes til enkeltperson. En person vil være direkte eller indirekte identifiserbar via navn, personnummer eller andre personentydige kjennetegn.» (Thagaard 2013, s.25). I tillegg nevnte jeg i informasjonsskrivet at all informasjon vil bli behandlet konfidensielt. Slik forplikter forskeren seg til ikke å bruke informasjonen på måter som kan skade enkeltpersoner det forskes på, og som regel innebærer det at materialet anonymiseres.

Det finnes en del utfordringer ved å formulere et informasjonsskriv. For det første er det en utfordring hvor mye en faktisk skal fortelle om prosjektet. Gir man for mye informasjon, kan det kanskje påvirke informantenes atferd. De kan reservere seg, eller forsøke å svare det de anser som «riktig» for å støtte forskerens hypotese. Gir man for lite informasjon kan det derimot sees på som et brudd på de forskningsetiske prinsippene. I mitt tilfelle hadde jeg først tenkt å si mer om prosjektet – nemlig at jeg vil undersøke om det å være supporter kan forsterke/oppretholde religiøse konflikter. Senere valgte jeg å moderere meg i frykt for at konflikt-fokuset kunne legge føringer den ene eller den andre veien. Slik informasjonsskrivet endte opp, så var jeg ærlig samtidig som jeg ikke sa så mye om målsetningen med prosjektet mitt. Det kan kanskje kritiseres, men for å sikre at informasjonen jeg skulle samle inn skulle

være mest mulig valid valgte jeg å gjøre dette. For det andre kan det være begrenset hvor mye informasjon som faktisk er mulig å gi på et tidlig stadium i oppgaveskrivingen (Thagaard 2013, s.27). Ofte vil det være slik at veien blir til mens man går, og prosjektet kan endre karakter underveis. Da er det ikke alltid at samtykket er basert på riktig informasjon, noe som er pålagt (dette gjelder i EU, men det vil trolig få konsekvenser også for Norge) nå som EU-parlamentet har vedtatt forslaget fra 2012 om ny personlovgivning. Den sier blant annet at samtykket skal være formålsbegrenset og formålsspesifikt. I sum kan den nye loven kanskje sies å styrke personvernet, men samtidig gjøre forskning noe vanskeligere (Kvalheim, 2014).

4.3 Gjennomføring og ettertanker

Vel fremme i Skottland i november 2014 møtte jeg sosiologen Jack i Edinburgh, en times togtur fra Glasgow. Han var svært ivrig og hadde interessante og kontroversielle perspektiver. Intervjuet varte i ca. to timer. Det var også interessant å betrakte folk rundt oss på kafeen der vi pratet. De sendte oss blikk og fulgte åpenbart med på samtalen, noe Jack mente var fordi sekterisme er et hett tema som nesten alle har en mening om. Det ble faktisk så forstyrrende at vi til slutt flyttet oss over til en pub med roligere forhold. Resten av dagen ble brukt på å reise tilbake til Glasgow og renskrive intervjuet. Etter samtykke fra Jack brukte jeg mobiltelefonen til å ta opp samtalen, og kunne derfor høre gjennom intervjuet og notere.

Neste dag var det fotballkamp på plakaten; Celtic mot Inverness. Jeg hadde på forhånd kjøpt billett via Celtics norske supporterklubb, og avtalt å ta en prat med skotten jeg skulle få billetten av. Han møtte meg på Celtic-puben Five Ways Inn like ved Celtic Park et par timer før kampstart. Han satt sammen med to andre supportere, og de svarte villig på mine spørsmål, selv om jeg var noe nervøs. I møte med supportere på denne måten, valgte jeg bevisst ikke å ta opp samtalen fordi jeg var usikker på om det ville bli godt mottatt, og om de da ville legge bånd på svarene sine. Intervjuet hadde form av en løs samtale hvor jeg noterte ned svarene i etterkant. Kampen endte 1-0 til Celtic, og på stadion svaiet det irske flagg gjennom hele kampen. Søndagen ble brukt til å renskrive intervjuene jeg til nå hadde gjort. Jeg var dessverre syk hele turen og avhengig av smertestillende og halstabletter. Dermed var det nødvendig med noen flere rolige timer enn jeg i utgangspunktet hadde tenkt. På søndag var jeg såpass dårlig at jeg ble på hotellrommet stort sett hele dagen, en dag jeg i utgangspunktet hadde tenkt å bruke på pub-intervjuer.

På mandagen gjennomførte jeg et nytt avtalt intervju, denne gangen med Rangers-supporter Emma. Intervjuet ble gjort på en kafé i Glasgow sentrum, og varte i overkant av en time. Intervjuet gikk som planlagt, og informanten var både reflektert, og hadde sterke meninger. Neste dag møtte jeg Dave Scott, kampanjeleder i den anti-sekteriske organisasjonen Nil by Mouth. Vi møttes i Glasgow sentrum, og jeg ble med ham til organisasjonens kontor. Under dette intervjuet brukte jeg igjen mobiltelefon som båndopptaker. Intervjuet varte i nesten en og en halv time. Han hadde mye på hjertet og mange interessante perspektiver. I tillegg til selve intervjuet viste han meg en del kampanjeplakater Nil by Mouth hadde laget. Han viste meg også arkivet deres hvor de hadde samlet en rekke oppslag fra riksdekkende aviser hvor organisasjonen var nevnt. Dette sier noe om hvor mye sekterisme omtales, diskuteres og opptar folk i Skottland. Med andre ord var det et svært fruktbart møte. Etter å ha vært på kontoret til Nil by Mouth tok jeg toget 1,5 time til Cowdenbeath der Rangers skulle spille bortekamp. Utenfor stadion satte jeg meg på en restaurant og endte opp ved siden av to Rangers-supportere. Disse var ikke fra Glasgow, men fra østkysten. Jeg kom i prat med dem, og fikk stilt mange spørsmål. Selve kampen endte 3-0 til Rangers. Supporterne var ivrige under kampen. Mange gikk med luer med det britiske flagget, og noen hadde britiske flagg. To stykker (som stod sammen) gikk også med helt oransje klær, noe jeg mistenker kan ha noe med Orange-ordenen å gjøre. På toget tilbake til Glasgow opplevde jeg også to berusede Rangers-supportere som sang sekteriske, støtende sanger rettet mot Celtic og deres spillere.

Store deler av onsdagen ble brukt til å høre gjennom og finskrive intervjuet med Dave Scott. Etter dette dro jeg på to puber og snakket med folk. Jeg hadde på forhånd pekt meg ut én Rangers-pub og én Celtic-pub som jeg ville innom. På Rangers-puben The Loudon Tavern var inventaret gjennomført blått og hvitt, med flagg og plakater m.m. Det var ikke så mange gjester her. Folk kommer først og fremst på kampdager og i helgene, forklarte personalet. Det gjorde meg ikke noe, fordi det innebar at det var stille nok til å kunne føre en samtale med noen av de som var der. Jeg kom i prat med en eldre kameratgjeng, og de var stor sett enige om svarene.

Etterpå spaserte jeg tjuefem minutter bort til Celtic-puben The Hoops. Denne var imidlertid stengt, men heldigvis var nabo-puben Cabin Bar åpen – også denne en Celtic-pub. Inventaret her var grønt og hvitt med mange lagbilder av Celtic. Det var også et Palestina-skjerf og et

skjerf med bilde av dem omkom i den irske sultestreiken i 1981³. Altså var det en del religionspolitisk interessante observasjoner. Også her var det relativt få folk. Jeg kom i snakk med to som ikke kjente hverandre fra før, men som hadde møttes for første gang den kvelden. Disse var rimelig forskjellige - noe som gjorde samtalen spennende. Neste morgen ble brukt til å se over notatene og renskrive pub-intervjuene før jeg satte meg på bussen retning Edinburgh for så å fly tilbake til Oslo.

4.3.1 Kvalitative intervjuer

Kvalitative intervjuer gir muligheten til å gå i dybden på ulike temaer. På den måten kan slike intervjuer både sees på som en metode og det empiriske materialet dersom målet er å få innsikt i andres tanker og erfaringer (Esborg 2005, s.101). I min oppgave vil de renskrivede intervjuene kun være deler av det empiriske materialet. For å oppnå innsikten Esborg nevner, er det nok viktig både å stille gode spørsmål, men også å kunne svare på informantens eventuelle spørsmål. Slik blir det en dialog og muligheten for å skape tillit øker. Det opplevde jeg spesielt ved pub-intervjuene. Jeg ble ofte spurt om interesser og ikke minst favorittlag, og slik ble det mer en dialog enn et rent intervju.

Selv om de avtalte intervjuene varte lenger enn forventet og gikk mer i dybden på ulike temaer, er det viktig å påpeke at både disse og de uformelle samtalene jeg hadde med folk ga et tilfeldig og ikke representativt kildemateriale som *ikke* gir grunnlag for noen generelle konklusjoner. Thagaard skriver at formålet med et kvalitativt intervju er å få omfattende informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon, og hvilke synspunkter og perspektiver de har på ulike temaer som tas opp (Thagaard 2013, s.95). I mitt tilfelle gjaldt dette informantenes tanker om sekterisme og fotball, samt sammenhengen mellom disse. Det er ulike meninger om hva intervjudata egentlig sier noe om: Noen mener at intervjuer og informant er en del av en sosial interaksjon og at begge bidrar til hva som kommer frem, mens andre mener at intervjueren må være nøytral og bare motta info. Thagaard plasserer seg i en mellomposisjon og peker på at selv om sosial interaksjon preger kunnskapsutviklingen, så gir informanten uttrykk for egne erfaringer, kunnskaper og synspunkter som reflekterer hans/hennes kulturelle og sosiale omgivelser i møte med forskeren. Et annet poeng hun

³ Lederen av IRA i Maze Prison i Nord-Irland, Bobby Sands, sultestreiket for å oppnå politisk status for republikanske fanger. Han og ni andre omkom. Dette ledet til økt politisk spenning i regionen (Melaugh 2014)

nevner, er at interaksjonen er assymetrisk; det er forskeren som langt på vei styrer samtalen og hvilken retning den skal ta (Thagaard 2013, s.96).

For mitt vedkommende var det ikke slik at jeg var nøytral og kun mottok info. Det var likevel i større grad en slik posisjon jeg inntok da jeg gjennomførte intervjuene jeg hadde planlagt på forhånd. Da hadde jeg intervjuguiden foran meg, og forsøkte å stille disse spørsmålene uten å være ledende. Ved de tilfeldige intervjuene på pubene bar intervjuene preg av en løs samtale der vi forhandlet oss frem til kunnskapsutviklingen. Jeg hadde ikke intervjuguiden foran meg, i frykt for at det skulle virke for formelt. Spørsmålene jeg stilte kan nok til tider ha vært noe ledende. Jeg var veldig klar over at når jeg var på en Celtic-pub, så ville mange her ha et anstrengt forhold til Rangers og motsatt. I stedet for å spørre en Celtic-supporter ”when I say Rangers which negative thoughts appear?”, som jeg gjorde på det første intervjuet, er det bedre å spørre ”when I say Rangers which words come to your mind?” som jeg gjorde på resten av intervjuene. Fordelen med åpne (ikke ledende) spørsmål som inviterer folk til å fortelle, er at forskeren da kan ta del i informantens fortelling samtidig som svarene er relevante for problemstillingen (Thagaard 2013, s.98). Selv om svarene ofte var nokså like på de to spørsmålene, var det første spørsmålet ledende fordi det utelukker positive assosiasjoner.

Intervjuer inneholder hovedspørsmål (de som er i intervjuguiden), oppfølgingsspørsmål og prober. Oppfølgingsspørsmålene krever gjerne mer detaljerte svar og nyanserte kommentarer, mens prober er spørsmål eller kommentarer som bidrar til å skape flyt i samtalen. Det kan være så lite som et nikk eller et ”hm” (Thagaard 2013, s.102). Når det gjelder prober, oppdaget jeg etter å ha hørt gjennom det første intervjuet, at jeg sa altfor mye ”yeah” når informanten snakket. Dette sa jeg nok for å bekrefte at jeg forstod informanten, men det kan ha blitt misforstått til at jeg var enig i det han sa. Jeg forsøkte dermed å redusere dette siden. Intervjuene kan som nevnt være mer eller mindre strukturerte. Hvis man skal intervju flere, kan det være en fordel med en stram struktur slik at svarene blir sammenlignbare. I alle intervjuene mine var det de samme temaene som gjaldt, og mange av spørsmålene var også like. Som nevnt var pub-intervjuene noe ”løse”. Et problem med det, er at det derfor kan være vanskelig å sammenligne svarene. Likevel var ikke målet mitt først og fremst å sammenligne svarene, men å forstå hva den enkelte informanten tenker om ulike saker. Slik sett kan det kanskje være gunstig med en noe ulik tilnærming til ulike mennesker for å nå frem.

Delvis strukturerte intervjuer er den vanligste formen for kvalitative intervjuer. Her er temaene fastlagt, mens rekkefølgen på de enkelte spørsmålene bestemmes underveis. Ved pub-intervjuene memorerte jeg de ulike temaene og stilte spørsmål ut fra hva jeg følte passet der og da. Jeg passet likevel på å følge den nevnte dramaturgien Thagaard foreslår (kap. 4.2.1). Det fungerte bra, og inntrykket mitt er at mindre refleksjonskrevende spørsmål på slutten gjorde at tonen var lett og ledig etter endt intervju. Under de avtalte intervjuene hvor jeg hadde intervjuguiden foran meg, fulgte jeg denne fra starten av. Dersom svarene jeg fikk la opp til det, byttet jeg om på rekkefølgen etter hvert. I tillegg improviserte jeg selvfølgelig også under alle intervjuene, særlig når det gjaldt oppfølgingsspørsmål.

Det finnes en del utfordringer knyttet til kvalitative intervjuer. Det kan virke som en motsetning mellom det å skulle dekke over alle planlagte temaer, og samtidig skulle føre samtalen videre; og mellom det å skulle utdype de enkelte temaene, men samtidig være lyttende. Når det gjelder de avtalte intervjuene, viste samtlige informanter seg å være svært pratsomme og interesserte i temaet. De holdt seg også som regel til relevante områder for min del, så det var stort sett ikke nødvendig å bryte inn for å få samtalen inn på rett spor. Både jeg og informantene hadde også satt av god tid til intervjuene, og siden jeg brukte båndopptakeren på mobiltelefonen var det heller ikke noe problem om samtalen av og til skled noe ut. Jeg kunne senere høre gjennom og finne ut hva som var relevant. Båndopptakeren gjorde også at jeg var friere, samt kunne lytte og vise interesse på en bedre måte enn jeg ville gjort ved å notere underveis.

I de avtalte intervjuene kom informantene gjerne inn på nye temaområder uten at jeg trengte å spørre, men det var ikke så ofte tilfelle på pubene. Her måtte jeg være offensiv og stille mer konkrete spørsmål og oppfølgingsspørsmål for å få samtalen på gli. Ofte var det mye korte svar jeg fikk, uten at det gjorde dem uinteressante. Svarene jeg fikk, noterte jeg etter hukommelsen i en notatbok jeg bar med meg etter at intervjuet var ferdig. Det fungerte fint ettersom disse intervjuene/samtalene ikke var så lange. Et problem jeg hadde, spesielt ved det første pub-intervjuet, var at jeg noen ganger spurte om neste spørsmål nesten før informanten var ferdig med å svare. Jeg ga ham nok også litt for kort tid til å tenke på spørsmålet før jeg omformulerte det. For eksempel spurte jeg raskt om «do you see any similarities between a service and a football match?» under tenkepausen hans på spørsmålet «some say that football is a religion in itself. What do you think about this statement?» Grunnen til at jeg forhastet

meg, kan nok delvis skyldes nervøsitet. Kanskje ville svaret hans vært annerledes dersom jeg hadde latt ham tenke på svaret, ergo kan oppfølgingsspørsmålet ha vært ledende.

På noen pub-intervjuer, og særlig med den ene Celtic-supporteren, ble det brukt mye kroppsspråk av informantene. Celtic-supporteren gjorde tydelige grimaser og håndbevegelser da han omtalte Rangers og stemningen på Old Firm-kamper. Noen ganger kan kroppsspråket indikere noe annet enn det informanten faktisk sier, mens her var tilfellet at informanten brukte kroppsspråk i stedet for ord. Kroppsspråk er noe man av etiske årsaker ikke bør påpeke overfor informanten, men heller ta i betraktning når man formulerer neste oppfølgingsspørsmål (Thagaard 2013, s.107). Derfor spurte jeg videre ”so it’s something special, can you explain why?”. Dette fungerte bra, og informanten forklarte da med ord om hvordan han opplevde Old Firm-kamper.

5.0 Analyse del 1: Identitet

”Man må lære veldig mye veldig raskt for å kunne fungere, og senere må man bli lenge nok til at man lærer å erkjenne kompleksiteten i det sosiale samspillet hvor man er” (Thorbjørnsrud 2005, s.47). Slik beskriver antropologen Berit Thorbjørnsrud utfordringene ved et feltarbeid. Hun poengterer at det kun er gjennom å dele tid at man kan observere om og hvordan folk anvender sine synspunkter. I lys av dette, kan man være kritisk til det kortvarige feltarbeidet jeg gjennomførte. Jeg dro til Glasgow for å skaffe materiale til denne oppgaven, men om det kan kalles et feltarbeid er ikke så sikkert. Av økonomiske årsaker var jeg kun én uke i byen. Jeg velger likevel å benytte begrepet feltarbeid om det arbeidet jeg gjorde, av mangel på bedre alternativer. Metoden jeg benyttet var først og fremst intervjuer. Jeg fikk i liten grad observert hvordan folk anvender synspunktene sine, men stort sett kun tilgang til de uttalte synspunktene deres.

I og med at jeg kun var der en uke, kan man også stille seg kritisk til informantutvalget. Noen informanter hadde jeg som sagt kontaktet på forhånd, men på pubene måtte jeg ta de som var der og håpe på det beste. Jeg hadde ikke tid til å komme tilbake senere. Med dette forbeholdet, velger jeg likevel å benytte meg av en del informasjon jeg mottok i disse intervjuene. Grunnen til det, er at flere kom med det jeg anser som relevant og verdifull informasjon for prosjektet mitt.

Analysen presentert i dette og de to neste kapitlene vil derfor først og fremst basere seg på intervjuene, og i mindre grad bygge på observasjoner jeg gjorde under oppholdet i Skottland. I stedet for å se på intervjuene i lys av informantenes handlinger og valg, vil jeg vurdere informasjon jeg fikk i intervjuene opp mot relevant teori og kunnskap om den skotske konteksten som jeg har fått gjennom faglitteratur samt ved å følge med i skotske media.

5.1 Identitet og gruppeidentitet

Identitet er et sentralt begrep for å forklare den sterke tilhørigheten supportere føler til Celtic og Rangers. Sosiologen Richard Jenkins skriver at identitet kort fortalt handler om måten individer og kollektiver skiller seg fra andre individer og kollektiver. Han ser på identitet som en multidimensjonal klassifisering der vi kartlegger den menneskelige verden og vår plass i den, både som individer og som medlemmer av kollektiver (Jenkins 2008, s.5). Den

amerikanske sosiologen J. Patrick Williams skiller mellom “identitet” og “selv”. Selvet mener han er en refleksiv prosess som muliggjør vår oppførsel og våre handlinger, mens identitet er den delen av selvet som blir uttrykket gjennom våre forbindelser og forhold til andre (Williams 2011, s.77). Det er først og fremst “identitet”, og ikke “selv” som skal være fokus her. Jenkins definerer identifisering som “the systematic establishment and signification between individuals, between collectives, and between individuals and collectives, of relationship of similarity and difference” (Jenkins 2008, s.18).

Når en gruppeidentitet dannes, blir den skapt på bakgrunn av en forestilling om at individene i gruppen skiller seg fra individer i andre sosiale grupper. Slik individer skaper sin identitet basert på et “selv” som motsetning til “andre”, skapes gruppeidentiteter ved at “vi” definerer “oss” i motsetning til “dem”. Det er først og fremst gruppeidentiteter som er interessant når jeg ser på fotballsupportere. Det er også forskjell på hvordan jeg definerer meg selv og hvordan andre definerer meg, det vil si min sosiale identitet. Sosiale identiteter blir konstruert gjennom at visse egenskaper (klesstil, smak) klassifiserer folk og plasserer dem i visse kategorier, som goter, punker osv. For “innsiderene” er dette gjerne positive merkelapper. Sjelden, hvis noen gang, er “innsiderenes” og “utsiderenes” definisjoner av seg selv og hverandre i overensstemmelse (Williams 2011, s.130). Som vi skal se, gjelder dette også supporterne til Rangers og Celtic.

5.2 Identitet: Celtic og Rangers

Som nevnt tidligere slår den offisielle skotske rapporten utarbeidet av *Action Group on Tackling Sectarianism in Scotland* fast at “in Scotland football allegiance seems to act as a key proxy for other issues, especially religious and national identifications” (AGTSS 2013, s.19). Det er nok rimelig å anta at gruppeidentiteter står sterkt blant fotballsupportere generelt. Supportere danner gjerne en gruppe som støtter et bestemt lag, og står slik i opposisjon til andre grupper av supportere som støtter andre lag. For enkelte blir fotballaget en form for uttrykk for den kollektive identiteten til et helt lokalsamfunn (Finn 1994, s.101). Fotballkamper kan, som jeg skal undersøke nærmere senere, slik bli en form for ritual der supportene kan uttrykke sin identitet sammen med likesinnede, og gjøre det i fullt påsyn av motstanderne.

I rivaloppgjøret The Old Firm, hvor også nasjonalisme, religion og politikk spiller inn, er nok dette skillet mellom “oss” og “dem” ekstra tydelig. Klubbenes bruk av symboler og sanger er en stadig påminner om dette skillet. Som nevnt over er sjelden “innsiderenes” og “utsiderenes” syn på seg selv og hverandre i overensstemmelse. Under pub-intervjuene mine kom det for eksempel frem at flere Rangers-supportere assosierte Celtic-supportere med IRA, mens ingen Celtic-supportere ga uttrykk for IRA-sympatier. Motsatt assosierte flere Celtic-supportere Rangers-supportere med intoleranse, mens ingen Rangers-supportere vedkjente seg dette. Det kan selvfølgelig også være skiller blant ulike supportergrupper som støtter ett og samme lag. Ulike supportergrupper kan være uenige om hvordan man bør støtte laget sitt, og ha ulike syn på motstanderlaget og dets supportere. Likevel er ikke skillet mellom “oss” og “dem” innad i klubbene like stort som skillet mellom rivaliserende klubber.

I mitt intervju med Dave Scott, kampanjelederen for Nil by Mouth, argumenterte han for at Celtic fremdeles kan sies å være klubben til det irsk-katolske samfunnet, og at Rangers er klubben til protestant-unionister. Dette samsvarer med inntrykket jeg fikk da jeg intervjuet ulike supportere. Likevel mente Scott at merkelappene er i ferd med å brytes ned på flere arenaer. For det første har fotballens kommersialisering bidratt til endringer i supporter-rekrutteringen. Virkningene av kommersialiseringen strekker seg langt utover Glasgows og Skottlands grenser. Her er det ikke nødvendigvis slik at Celtic-fansen er radikale og kritiske til majoritetssamfunnet, og Rangers-fansen mer konservative og ukritiske til det etablerte samfunnet. Scott mente også at det nå er mindre sekteriske rop under kampene enn tidligere, selv om det jo er slik at de som roper høyest er de som blir hørt.

Når det gjelder religiøs identitet i Skottland, mente Scott at mange av dem som begår sekteriske forbrytelser ikke aner hvordan en kirke ser ut innvendig. Med andre ord bekreftet han det jeg har skrevet om tidligere, nemlig at merkelappene katolikk og protestant ikke nødvendigvis først og fremst viser til religion, men har vel så mye med nasjonalisme og politikk å gjøre. Ryan, Rangers-supporteren med mastergrad i historie, virket å være enig i dette. Han skrev på mailintervjuet at: “Religion in Scotland is a declining force and fewer and fewer people have any relationship with religious institutions. Despite this, there are those who feel a sort of cultural or historical attachment to Protestantism or Catholicism.”

Scott trakk frem at det er mange positive sosiale funksjoner ved religion, og at det å føle seg katolsk og protestantisk kan være verdifullt. Men det er viktig å finne måter å uttrykke denne

identiteten på som ikke støter andre folk, påpekte han. Når Rangers-fansen vaier med det britiske flagget og Celtic-fansen med det irske, mente Scott at dette ikke først og fremst handler om identitet. Man må se på motivasjonen bak flaggbruken, sa han, og trakk frem Celtic-fansen som et eksempel: Supporternes motivasjon for å vifte med det irske flagget under kampene er nostalgi knyttet til “The Troubles”⁴ i Irland, en tragedie som de fleste av dagens supporterne aldri selv har opplevd. Scott vokste selv opp i Irland under “The Troubles”. Selv om det var tøffe tider, understreket han at han også har utallige minner om en helt vanlig ungdomstid med vanlige gjøremål. Likevel er det som regel *kun* vanskelighetene som trekkes frem blant skotske irer som ofte aldri har vært i Irland. Når de vifter med sin irske identitet, er det ikke ekte, men konstruert for å provosere, hevdet Scott. Lignende identitetskonstruksjon mente han at trolig også gjør seg gjeldende fra Rangers sin side: “That’s where I think we fall short as people, and why I think the drama, the theatre, the poison, the excelleration of The Old Firm fixtures continues to draw people in.” Dette er interessante tanker, og kan vise noe om hvordan man, bevisst eller ubevisst, velger ut visse elementer slik at kontrasten mellom “oss” og “dem” blir dypere, mer følelsesladd og intens.

Ikke alle jeg snakket med delte dette synet, blant annet var flere supportere fra begge leire opptatte av at flagg var uttrykk for egen identitet og ikke et provokasjonsmiddel. Dette var ikke overraskende, det er ikke sannsynlig at mannen i gata dybdeanalyserer hvorfor man bruker flagg. Da jeg spurte om de brukte det for å provosere, virket det som noen gikk litt i forsvarsposisjon og sa at dette handlet ikke om de andre, men om oss og hvem vi er. Også Scott var klar over at mange har denne oppfatningen, men som sagt mente han at det er en delvis konstruert identitet. Sosiolog og Celtic-supporter Jack mente i likhet med de fleste supporterne at flagg var et uttrykk for identitet som fotballsupportere og ikke sekterisme. Han var på sin side kritisk til begrepet sekterisme som han mente var uheldig og problematisk (kap. 7.1).

5.3 Subkultur og fandom

Subkultur og fandom er også interessant å se nærmere på når det gjelder supportere og identitet. Den amerikanske sosiologen Williams mener at ordet ”subkultur” ofte brukes

⁴ “The Troubles” betegner en konfliktfylt periode i Nord-Irland mellom 1968-1967 der IRA (Irish Republican Army) kjempet for at Nord-Irland skulle innlemmes i resten av Den irske fristaten (senere rep. Irland), opprettet i 1922. Det kan beskrives som en politisk, nasjonal strid med klare religiøse undertoner (Melaugh 2006).

ukritisk, særlig av media, og derfor ofte skaper mer problemer enn det gjør nytte i sosiologiske analyser (Williams 2011, s.6). Williams mener derimot at begrepet har relevans når det brukes riktig. Han baserer seg på Hegel og skriver at subkulturer fungerer som antitesen til den dominerende kulturen. Det sentrale i subkulturell teori for min oppgave, er kontrasten mellom ”innsidere” og ”utsidere”. Subkulturer er grupper av mennesker som er forbundet via interaksjon og felles interesser, og omfatter ikke grupper forbundet på grunn av arbitrære forbindelser som eksempelvis hudfarge. Dette interessefellesskapet gjør at medlemmene identifiserer seg selv som noe annerledes enn ”normal ’square’ society” (Williams 2011, s.8). I og med at subkulturer fungerer som antitesen til den dominerende kulturen, argumenterer Williams for at studier av subkulturer må ha som mål å utvikle en syntetisk forståelse av den verden vi lever i (Williams 2011, s.3). Videre advarer Williams mot en negativ forståelse av subkulturer, der disse ses på som problemer.

Den australske engelskprofessoren Ken Gelder skriver om subkulturer og hevder at historien til det moderne samfunn er overfylt av fortellinger om folk som representerer det ikke-normative eller det marginale gjennom hva de er, hva de gjør og hvor de gjør det – og som på bakgrunn av dette står utenfor det ”normale” samfunnet (Gelder 2005, s.1). Overført på fotballfans så kan de nok i mange sammenhenger sees på som ikke-normative fellesskap slik Gelder beskriver. De har gjerne sine egne koder for oppførsel og væremåte som ikke er vanlig i det ”normale” samfunnslivet. Samtidig er fotballsupportere i de fleste sammenhenger, og ikke minst i Glasgow, ikke en marginalisert gruppe, da det er forholdsvis vanlig og sosialt akseptert å være supporter.

Williams og Gelder er representanter for en bestemt samfunnsforståelse. De ser ikke på samfunnet som en relativt homogen gruppe med subkulturelle elementer, men som en pluralistisk samling av ulike sosiale grupper. Dette gjør at man kan stille spørsmål ved nytten av termen subkulturer. I stedet for å diskutere essensen av forholdet mellom mainstream og subkulturer, blir spørsmålet om det i det hele tatt finnes et slikt skille, skriver Williams (Williams 2011, s.9). Likevel er det trolig slik at hvis en spør mennesker i en bestemt gruppe eller subkultur (jeg velger her å benytte termen), så vil de ofte identifisere seg i forhold til en majoritetskultur som de skiller seg fra. Slik sett kan man kanskje si at skillet mellom subkulturer og majoritetskultur er viktig der folk er enige om at dette skillet eksisterer. For eksempel kan noen mene at andre er med i en subkulturell gruppe uten at disse nødvendigvis mener det selv. Slik konstrueres både majoritetskulturen og subkulturer. Å spørre hvem som

har rett når det gjelder retten til å definere hva som er hva, nytter ikke. Det er mer hensiktsmessig å undersøke hva hensikten med begrepsbruken er, og som regel er hensikten å rotfeste folk i identiteter som er meningsfulle for dem selv, hevder Williams (Williams 2011, s.144).

Som nevnt er ikke begrepet subkultur nødvendigvis dekkende for fotballsupportere Glasgow, fordi det tenderer mot å være majoritetskultur. Ifølge sosiologen jeg intervjuet, er så å si hele Glasgows befolkning supportere av enten Celtic eller Rangers. Det er nok en overdrivelse, men med tanke på klubbenes tette tilknytning til religion, historie og politikk har trolig store deler av befolkningen et forhold til disse klubbene på den ene eller den andre måten. Kanskje kan man i en Glasgow-kontekst si at Celtic-fansen i større grad enn Rangers-fansen har vært en subkultur. Tradisjonelt sett har Celtic-supporterne hatt en rebelsk og opprørske væremåte, mens Rangers-supportere kanskje har blitt sett på som representanter for majoritetskulturen. Når Rangers nå har blitt degradert i den skotske ligaen, oppleves det som problematisk fra begge parter. Rangers og Celtic definerer seg i forhold til hverandre, og da Rangers ble degradert i 2013 førte det til at maktforholdet mellom ble endret. Men fortsatt representerer Rangers den (protestantiske) skotske majoriteten, mens Celtic er den irsk-katolske minoritetens klubb. Endring i maktforholdet mellom de to klubbene har altså ikke medført noen endring blant supporterne.

Fandom er et annet begrep som benyttes i sosiologien som betegnelse på spesifikke former for sosial og økonomisk organisering (Gray et. al. 2007, s.8). Fandom er et mer flytende begrep enn den sterke gruppeidentiteten som er knyttet til ”subkultur”. Ser man på oppstarten til Celtic, er det tydelig at supporterne passer inn i denne kategorien. Klubben ble som nevnt stiftet av og for irske innvandrere og skapte et sosialt samlingspunkt. Den amerikanske professoren i kultur- og mediastudier, Jonathan Gray, ser på fandom som en del av populærkulturen. Fordi den på mange måter tas for gitt, kreves det særlig kritisk analyse og undersøkelse (Gray et. al. 2007, s.9). At fandom er en selvsagt og viktig del av fotball, er for øvrig noe jeg fikk inntrykk av i Glasgow. Folk spurte meg ikke *om* jeg var supporter, men om hvilket lag jeg var supporter av. Jeg svarte at jeg var supporter av engelske Arsenal, og at jeg var nøytral når det kom til Rangers og Celtic, men dette svaret ble ikke godtatt: ”There’s no such thing as being neutral in Glasgow”, var en respons jeg fikk opptil flere ganger.

Det å være fan gjør at man gjerne er mindre rasjonell og mer følelsesmessig engasjert, ikke bare når det gjelder fan-objektet, men også med alt som har med det å gjøre (Gray et. al. 2007, s.9). Når det gjelder supportere i Glasgow, var det tydelig at følelser i mange tilfeller overstyrte rasjonaliteten, noe som kom til uttrykk som anti-fandom og negative karakteristikk av motstanderen: En Rangers-supporter uttalte at "they came and stole our country" om Celtic-supporterne, mens en Celtic-supporter uttalte at "they're all fucking mental and hate Ireland" om Rangers-supporterne.

Det er viktig å påpeke at det er et stort mangfold blant supporterne, og både Rangers- og Celtic-supporterne består av flere grupper. Hvordan den historisk-kulturelle-religiøse bagasjen kommer til uttrykk, vil variere mellom de to klubbene, men også innad blant ulike supportergrupper og ulike supportere, er det forskjeller. Likevel er det visse fellestrekk mellom supporterne til de respektive lagene når det gjelder religion, politikk og sosial profil.

5.4 Kjønnssroller

Selv om det ikke er denne oppgavens hovedfokus, kan det likevel være interessant med et sideblikk på kjønnssroller i skotsk supporterkultur. Helt fra antikkens greske olympiske leker har det eksistert forventninger om ulike roller for menn og kvinner når det gjelder sport, og kvinner fikk verken lov til å delta eller være tilstede på idrettsarrangementer (Gosling 2007, s.251). I moderne tid er det selvsagt normalt at kvinner både deltar i, og aktivt følger med på ulike idretter. Når det gjelder profesjonelle fotballkamper i Storbritannia, har kvinner alltid vært en del av tilskuerskaren. Det var en særlig økning blant kvinnelige tilskuere mellom de to verdenskrigene. Grunnen til dette, kan være at kvinnene under første verdenskrig tok en mer aktiv rolle i samfunnet, og at kjønnssrollemønsteret dermed startet å endre seg. De siste tiårene av 1900-tallet førte til endrede holdninger, samt bredere dekning av fotball gjennom radio og TV, slik at flere kvinner ble både fans og spillere. Blant annet ble Women's Football Association stiftet i 1969 (Gosling 2007, s.251).

Noen mener at kvinners fandom kan være viktig fordi det utfordrer tradisjonelle kjønnssroller. På tross av at det har skjedd en stor utvikling de siste tiårene, mener sosiologen Victoria K. Gosling (2007, s.252) at kvinner fremdeles ofte ikke kan delta i idretter med mange tilskuere grunnet kulturelle og sosiale forventninger og kjønnsdiskriminering. Selv når barna blir med på idrettsarrangementer, blir kvinner barnepassere og ikke fans, påpeker hun.

Noe Gosling ikke gjør noe poeng ut av, er at hun her kun forholder seg til kvinner med familie/barn. Av de åtte supporterne jeg intervjuet på puber, var to kvinner. Den ene var Celtic-supporter bosatt i Leeds. Hun ble introdusert for Celtic via sin eksmann og beholdt lojaliteten til Celtic etter skilsmissen. Hun var bosatt i Leeds og reiste fire timer for å se hver eneste hjemmekamp, i tillegg til at hun pleide å se bortekampene. Hun var med andre ord en svært dedikert supporter. Den andre var Rangers-supporter Emma. Fellesnevneren for disse to var at de var uten barn og familie. Gosling kan ha rett i at antallet kvinner som er engasjert i fandom er mindre enn menn, men det kan se ut til at dette særlig er kvinner med familie/barn.

Noe som kan ha ført til færre kvinner på stadion, er blant annet hooliganismen som blomstret på 70-tallet i Storbritannia. En del idretter og idrettsarrangementer kan nok også bære preg av utilsørt sexisme og aggressiv maskulin oppførsel. Noen mener at enkelte menn trenger denne oppførselen – hypermaskulinitet – for å beskytte seg mot påstander om at de ikke er ekte menn og lignende (Gosling 2007, s.253). De to berusede Rangers-supporterne jeg overhørte på toget på vei hjem fra Rangers-kamp sang også sanger med sterkt krenkende innhold på kvinners bekostning. Uavhengig av hva årsaken måtte være, er det liten tvil om at dette ikke er med på å skape en kvinnevennlig atmosfære. Mange steder er det også lite fasiliteter for kvinner. Manglende kvinnetoaletter, fortalte Emma, er et særlig problem i lavere divisjoner i Skottland. Enda viktigere er det kanskje at sport har forblitt et mannlig domene. Gosling viser til Dwoekind og Messner som skriver at ”organised sport was created by and for white middle class men to bolster a sagging ideology og ’natural superiority’ over women” (Dwoekind & Messner 2002, sitert i Gosling 2007, s.253). Sitatet setter nok saken på spissen, men det er likevel liten tvil om at fotball er mannsdominert både blant utøvere og fans. Kvinners inntog har vært og er en saktegående og utfordrende prosess, og for enkelte fans er det kanskje en form for maskulinitet som dyrkes.

Likevel har det de siste tiårene skjedd en del endringer, blant annet på grunn av kommersialisering. Det har blitt en tendens å rette idrettene mot et mer familiebasert publikum, og ikke bare det tradisjonelle maskuline. Dette har tiltrukket seg flere kvinner enn tidligere. Kvinner viser seg ofte som trofaste, lojale supportere som gjerne kjøper sesongkort, skriver Gosling (2007, s.254). Fokuset på kommersialisering har imidlertid ført til likestillingsproblematikk når det gjelder sportsfandom. Ofte har forskningen sett på fans som

en homogen gruppe, eller konsentrert seg om supportervold. Kjønnsperspektiver har derimot vært fraværende i forskningen, og i den grad det forekommer, mener Gosling at kvinner har en tendens til å bli sett på som mindre autentiske fans enn menn, og mer passive. Det kommersielle blir noe feminint, mens det autentiske blir maskulint – et skille som er uheldig verdiladet (Gosling 2007, s.255).

Kvinnelige fans blir på mange måter en synlig minoritet blant supporterne. Ofte kan det nok bli satt spørsmålstegn ved deres posisjon og tilstedeværelse og de kan bli utfordret av mannlige fans. Dette nevnte begge de kvinnelige supporterne at de hadde opplevd. Emma hadde blant annet blitt spurt om hvem av Rangers-spillerne hun var ”ute etter” siden hun så på kamp. Når nye supportere sosialiseres inn i en eksisterende gruppe må de også mestre implisitte kulturelle koder. I og med at kjønn som regel er svært synlig, kan dette være med på å ekskludere kvinner fra ”fullt medlemskap” (Gosling 2007, s.256). Årsaken kan være at menn er redde for kvinnelig ”invasjon” av det de ser på som et maskulint rom. Konsekvensen blir en marginalisering av kvinnelige fans. Selv om de kvinnelige supporterne jeg snakket med hadde opplevd tilfeller av slik marginalisering, var begge likevel tydelige på at dette kun var unntaksmessig.

For mitt vedkommende ville det vært interessant om jeg hadde kunnet inkludere mer forskning knyttet til supportere, kjønn, sekterisme og supportere. Dette ser ikke ut til å eksistere, og jeg må nøye meg med å slå fast at fandom ser ut til å være klart mest utbredt blant menn. Det er derfor ikke overraskende at det store flertallet av supportere som drar på kamp er mannlige. Det var helt tydelig å se da jeg var på kamper i Skottland.

5.5 Supporternes forhold til klubben

Når man ser på supporternes forhold til sin egen klubb og fotballklubbenes oppbygning generelt, kan det her være interessant å bruke kirkens oppbygning som tolkningsmodell. Ordet ”kirke” kan ha to betydninger: Det kan enten være snakk om en bygning (Guds hus), eller det kan være snakk om de troendes fellesskap (en menighet). Den første betydningen kan sammenlignes med en fotballstadion, et sted der supporterne samles, mens supporterne kan være en parallell til de troendes fellesskap. På samme måte som de troendes fellesskap deler en bestemt religiøs tro, deler supporterne en kjærlighet til sitt fotballag. Supporterne og menigheten kan sies å eie klubben/kirken åndelig sett, mens den formelle eieren kan være

paven hvis det er snakk om katolisisme, kongen hvis det er snakk om en protestantisk statsreligion, eller en rik investor dersom det er snakk om en fotballklubb. Det de formelle eierne har til felles, er at de gjerne er fraværende og ikke deltar i de lokale aktivitetene. Hvis vi utvider modellen, kan presteskapet i en kirke sammenlignes med spillerne på et fotballag. De er ansatt for å gjøre en bestemt oppgave som krever visse egenskaper og ferdigheter. Det er også disse som sørger for handlingen i en kirke/på en fotballstadion. Og på samme måte som gudstjenester har en bestemt liturgi, har fotballkamper også en fastlagt struktur og handlingsmønster. For eksempel er det faste rutiner for utmarsj, håndhilsing, kunngjøringer fra speaker m.m. Og på samme måte som kirken kan være full av symboler (kors, ikoner m.m.), er fotballstadion ofte spekket med symboler i form av klubbemblemer, flagg med mer. I Skottland så jeg både en Celtic- og en Rangers-kamp. I tillegg til drakter og klubbskjerf, vaiet det en rekke irske flagg på Celtic-kampen, mens flere britiske flagg var tilstede blant Rangers-supporterne.

Denne sammenligningen kan trolig være enda mer fruktbar dersom man ser på fotball som en form for populærkultur. Endsjø og Lied definerer populærkultur som «et spekter av kulturelle uttrykk som er likt, kjent og konsumert av mange – kulturelle uttrykk som er myntet på og likt av folk flest» (Endsjø og Lied 2011, s.16). Altså er populærkulturen produsert for å underholde og glede, og er noe vi omgir oss med hele tiden. Ordet kan for eksempel brukes om kulturuttrykk som skapes i for eksempel TV, bøker, sosiale medier og på scenen.

Ifølge Endsjø og Lied har populærkulturen en tydelig kommersiell side; den vil oppfattes nyprodusert (selv om den ikke alltid er det) og den er «global», det vil si at den er en del av et globalt fenomen, men også har lokale særpreg (Endsjø og Lied 2011, s.16). Jeg mener at fotball, først og fremst på profesjonelt nivå, kan sees på som en del av populærkulturen fordi dens hensikt er underholdning, og i likhet med underholdningsindustrien har den også en kommersiell side. Fotballklubber har som regel egne sponsorer, og ofte har den enkelte spiller det også. I tillegg er sporten utrolig populær, slik at TV-rettigheter til kamper er en viktig del av det kommersielle aspektet. Fotballkamp er det som selges (produktet) og det må hele tiden fornyes for å være attraktivt. Fotballen er også «global», det vil si at den er en verdensomspennende idrett som har lokalt særpreg ulike steder. Brasils landslag er for eksempel kjent for å spille hurtige, korte pasninger langs bakken, mens Norges landslag tradisjonelt har spilt lange pasninger i lufta. Noen kamper – ofte lokaloppgjør – har en helt spesiell betydning for både spillere, supportere og klubben generelt. Dette er fordi klubbene

kommer fra samme sted og ofte har knivet om å være best i byen, i tillegg til at de gjerne har en helt unik historie. Dette er i høyeste grad tilfelle med Celtic og Rangers.

Endsjø og Lied argumenterer for at religion ikke er noe som *er* – noe som finnes i og for seg – men at religion må defineres i hvert enkelt tilfelle (Endsjø & Lied 2011, s.18). På bakgrunn av denne tilnærmingen hevder de at religion er tilstede i populærkulturen i vesentlig grad og på ulike måter. For det første opptrer religion i form av religiøse fortellinger, symboler og motiver. For eksempel tas kristen apokalyptematikk inn i filmer som Istid 2. For det andre kan ”etablerte religiøse verdensbilder; lengsler og etiske maksimer ...være til stede som struktur for tanken” (Endsjø & Lied 2011, s.183). Her er Endsjø og Lied inne på det jeg nevnte ovenfor om at fotballklubbers oppbygning kan sees på som en parallell til kirkens oppbygning. For det tredje kan handlinger og handlingsmønstre opptre både i religion og i populærkulturen. Endsjø og Lied nevner her fan-kulturer som oppstår rundt Melodi Grand Prix som eksempler, og hevder at disse minner om religiøse kulturer (Endsjø & Lied 2011, s.184) Dette kan man nok også finne spor av i fotballen, og særlig i store klubber som Rangers og Celtic der populærkulturen opphøyer både klubb og spillere. Jeg mener ikke å si at fan-kultur *er* religion, men at de kan inneha visse felles elementer.

Det emosjonelle får ofte mer plass i populærkulturelle uttrykk enn det dogmatiske og intellektuelle (Endsjø & Lied 2011, s.186). Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik at religion omskapes i populærkulturen. Man *kan* også argumentere for at religion skapes her. Dette er særlig tilfelle ved fandom, og ved produksjon av hellige steder. Igjen kan Rangers og Celtics hjemmebaner, Ibrox og Celtic Park, tjene som eksempler. Noen av informantene mente at det var en form for religiøs stemning på arenaene, men flere var også uenige i dette. Man kan kanskje si at religion i populærkulturen som regel modelleres på, eller oppstår i forhandlinger med etablerte religiøse tradisjoner. Denne sammenligningen er ikke ment som argumentasjon for at fotball er en religion, men for å få frem at fotballen for supportere, på samme måte som en religion for religiøse, kan virke identitetsskapende. Som vi skal se i neste kapittel, kan fotball gi mening til tilværelsen ved å lage et verdensbilde med venner (medsupportere), fiender (Rangers/Celtic) og hjemsted (hjemmebanen).

Emma sa at hun ble Rangers-supporter på grunn av familien. Valget bestod for henne ikke av hvilken klubb hun skulle støtte, det var allerede gitt. Valget bestod av om hun skulle bry seg om fotball eller ikke, og i så fall i hvilken grad. For henne var det å være fotballsupporter

synonymt med å være Rangers-supporter. Hun så på seg selv som en svært ivrig supporter og gikk ofte med Rangers-effekter (også da jeg møtte henne). Hun mente selv at Rangers var det viktigste i livet hennes, og at det for eksempel kom foran studier. Også flere andre informanter uttalte at de egentlig ikke hadde noe valg når det gjaldt hvilken klubb de skulle støtte, men at de måtte følge familietradisjonen. Flere påpekte riktignok at det var noe større sjanse for å kunne velge fritt i dag enn tidligere, men at det likevel var uvanlig for supportere i Glasgow.

I forbindelse med utarbeidelsen av rapporten *Sectarianism in Glasgow* ble det gjort mange kvalitative intervjuer. På spørsmål om hva sekterisme er, svarte en informant at “it has nothing to do with Catholics and Protestants, it’s the new religion of Celtic and Rangers.” (NFO Social Research 2006, s.10). Sitatet reiser et interessant spørsmål som skal besvares i analysen: Kan fotball sees på som, eller i det minste analyseres som, en religion? Dersom det gir mening, vil man kanskje kunne få nye og interessante perspektiver på forholdet omkring fotball, identitet og sekterisme.

5.6 Supporternes forhold til rivalen

Mange av supporterne kom opp med motsetningspar da jeg spurte hva de tenkte om rivalen, og hva som skiller klubbene og klubbenes supportere fra hverandre. Rangers-supportere assosierte Celtic med blant annet IRA, pro-Irland og katolisisme mens de beskrev seg selv som unionister og protestanter. På samme måte assosierte Celtic-supportere Rangers med blant annet intoleranse, protestanter og anti-Irland, mens de beskrev seg selv som irsk-katolske og tolerante. Det skal nevnes at ikke alle supporterne var like opptatte av motsetninger. Det var to av mine informanter, en Rangers- og en Celtic-supporter, som mente rivaliseringen først og fremst var forbeholdt kampdagene, og begge viste til at de hadde venner som favoriserte rivalklubben. Disse var imidlertid unntak. Av mer kontroversielle utsagn kan ”we hate each other” (Celtic-pub) og ”They came and stole our country” (Rangers-pub) nevnes. Det er ingen tvil om at rivaliseringen stikker dypt for mange.

Noen Celtic-supportere ønsket Rangers tilbake i den øverste divisjonen og sa de savnet intensiteten og spenningen i Old Firm-kampene. Andre håpet at de aldri kom tilbake, både på grunn av hat mot rivalen og fordi det nå er mye mindre opptøyer og vold enn det var da Celtic og Rangers spilte i samme divisjon. Men da jeg spurte Celtic-supporterne om deres

beste supporterminner, trakk til og med de fleste av dem som ikke ønsket Rangers tilbake frem kamper der Celtic vant mot Rangers. Altså ser mange Celtic-supportere ut til å ha et noe ambivalent forhold til Rangers, de både misliker, hater og savner dem.

Det er tydelig at oppgjør mellom Celtic og Rangers ikke er vanlige kamper. Da jeg spurte en Celtic-supporter om stemningen på en kampdag, levde han seg så inn i svaret at han begynte å skjelve. Emma uttalte at hun kommer fort over det hvis Rangers taper, med mindre det er snakk om en Old Firm-kamp. Da tar det flere dager, sa hun. Det var også en gjenganger fra begge supporterleire at de beste minnene dreide seg om seire over rivalen.

Sosiologen Theodoropoulou skriver om hatet mot erkerivalen og kaller det anti-fandom. Hun skriver om populærkultur, og her er anti-fans folk som av ulike grunner hater eller intenst misliker og har sterke negative synspunkter/følelser rettet mot en viss tekst, sjanger eller personlighet (Theodoropoulou 2007, s.316). Hun fokuserer på en bestemt type anti-fans som ligner på mine informanter, nemlig de som er anti-fans som følge av at de er fans. Den fandom de praktiserer fører på mange måter med seg anti-fandom mot rivalen. Anti-fandom oppstår når det rivaliserende objektet og dets fans truer ens eget fanobjekt, forklarer hun. Dette skjer først og fremst når det etableres motsetninger mellom to fanobjekter, som regel innenfor tilskuersporter (Theodoropoulou 2007, s.316). Theodoropoulou gjør i denne forbindelse en interessant sammenligning og skriver at

in a way, then, just as binary oppositions are for de Saussure (1974)
part of the logic of language and thought, so they are for the anti-fans
the structure through which they make identity statements and communicate
what they are and, crucially, what they are not (Theodoropoulou 2007, s.323)

Theodoropoulou analyserer det greske rivaloppgjøret mellom de to athenske fotballklubbene Olympiakos og Panathinaikos. Basert på intervjuer med fans finner hun at den følelsesmessige investeringen i anti-fandom er viktig for konstruksjonen av en fan-identitet. Supporterne til de to greske klubbene ivaretar og reproducerer i stor grad stereotypiske forskjeller basert på de opprinnelige sosiale klasseforskjellene mellom de tidlige fan-skarene til klubbene (Theodoropoulou 2007, s.321). Altså kan man kanskje si at en viktig del av en persons supporteridentitet blir sosialt og kulturelt konstruert i forholdet til hans/hennes anti-fans og all den sosio-historiske bagasjen denne motkraften bærer med seg. Eldre tvister omformes og gjentas, og gjør at historien blir viktig. Her kan det trekkes paralleller til Celtic og Rangers. Tidligere har jeg vist at supporterne selv peker på stereotypiske motsetninger

mellom “oss” og “dem”, og med parallell til Theodoropoulous analyse, er det mulig å hevde at anti-fandom er en viktig del av fan-identitetene for mange Old Firm-supportere. Anti-fans rakker gjerne ned på rivalene sine for å få en identitets-boost, samt for å beskytte eget fan-objekt. Man kan kanskje si at anti-fandom er en negativ måte å uttrykke et sterkt fellesskap på.

6.0 Analyse del 2: Fotball som religion

I denne delen av analysen skal jeg forsøke å analysere fotball som religion. Hensikten er å få frem sider ved fotballens rolle som et identitetsskapende og meningsgivende fenomen. Dette er relevant med tanke på oppgavens hovedproblemstilling som handler om hvorvidt Celtic og Rangers' supportere har bidratt og bidrar til å skape, opprettholde og/eller forsterke religionskonflikter. Først er det nødvendig å se på ulike tilnærminger til religionsbegrepet.

6.1 Ulike religionsdefinisjoner

Å komme med en universell religionsdefinisjon, er ingen enkel oppgave. Det har vært forsøkt gjort utallige ganger, uten at man noen gang har vært i nærheten av å komme til universell enighet (Hinnells 2010, s.6). Religionshistoriker Anne Stensvold viser til Jonathan Z. Smith som mener at en universell enighet ikke er noe mål i seg selv, men at diskusjonen er det viktige. Uten diskusjon blir religionsbegrepet liggende som en usynlig premissleverandør for faget (Stensvold 2007, s.62). Likevel poengterer Stensvold at det i dag synes å være en viss enighet blant religionsforskere om hva ordet religion betyr. Hun viser til antropologen Melford Spiro som definerer religion som menneskers forhold til forestillingsunivers som kjennetegnes av kommunikasjon med hypotetiske guder og makter. Stensvold mener at denne definisjonen kan fungere som en sekkebetegnelse på religion fordi den er såpass vag at den rommer alle mulige varianter av religion (Stensvold 2007, s.64). Jeg skal ikke forsøke meg på noen religionsdefinisjon her, men ta utgangspunkt i Gilhus og Mikaelssons *Nytt blikk på religion* (2012), og skille mellom to ulike typer religionsteorier: Essensialistiske og funksjonalistiske. Essensialistiske religionsteorier er opptatt av hva religion *er*, mens funksjonalistiske teorier fokuserer på hva religion *gjør*. Jeg vil kort gjøre rede for to teoretikere som står godt plantet innenfor hver av disse teoretiske leirene, nemlig Mircea Eliade (1907-1986) og Émile Durkheim (1858-1917).

Eliade mente at fenomenet religion best kan forklares slik religiøse mennesker selv forklarer det - ved å vise til egne ideer, følelser og tro (Pals 2006, s.194). Eliade opererte med et skille mellom det hellige og det profane. Det profane er arenaen for menneskelige affærer, mens det hellige er sfæren for orden, perfektjon, det evige og en arena der guder og forfedre hører hjemme. For Durkheim, derimot, er det hellige assosiert med det sosiale - det som betyr noe for et fellesskap - mens det profane er det som betyr noe for individer. Hellige symboler og

ritualer *ser ut til* å dreie seg om det overnaturlige, mens de i virkeligheten kun har en sosial funksjon for samfunnet og fellesskapet. Eliade argumenterer for at religion *faktisk* har med det overnaturlige å gjøre (Pals 2006, s.199). I et møte med det hellige, mener han at folk føler at det er en forbindelse med noe ikke-verdslig, noe annet, ukjent, men sant. Med andre ord mener Eliade at religion har en essens, det *er* noe. Han er kritisk til en reduksjonistisk forklaring som den Durkheim gir fordi den ikke tar hensyn til det unike og ikke-reduserbare elementet i religion; det hellige. Durkheim definerer religion som ”a unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say set apart and forbidden, beliefs and practices which unite into one single moral community, called a church, all those who adhere to them” (Durkheim 1965, s.62). Selv om det ikke virker så revolusjonerende i våre dager, var Durkheims syn på religion som et hellig fellesskap som dyrker seg selv radikalt da han fremla sine teorier (Pals 2006, s.85). Durkheim legger vekt på betydningen av sosiale strukturer, sosiale forhold og sosiale institusjoner, noe som er interessant for min oppgave hvor jeg ser på fotballens religiøse sider. Durkheim mente at uten samfunnet, ville ikke moral og fredelig sameksistens finnes. Religionens verdi for samfunnet ligger i seremoniene der individer inspireres og fornyer sin tilknytning til gruppen. Med andre ord kan religion sies å binde samfunnets medlemmer til fellesskapet, og det er nettopp denne funksjonen som gjør religion viktig. Når jeg analyserer fotballsupporterne som om det dreier seg om religion, benytter jeg meg av blant annet Durkheims funksjonalistiske religionsdefinisjon.

Mens en substansiell definisjon sier mer eksplisitt hva som er religion og hva som ikke er det, er en funksjonalistisk mer åpen for tolkning. Durkheim skiller seg fra blant andre Tylor, Frazer og Freud når han mener at religion ikke først og fremst har å gjøre med tro på overnaturlige vesener og/eller en transcendent virkelighet. Han peker på at primitive folk som regel ikke tenker på to ulike verdener – en naturlig og en overnaturlig – som vi gjør. I stedet deles verden inn i det hellige og det profane som begge er en del av samme virkelighet. Gudsbegrepet er også et problem, da ikke alle religioner tror på overnaturlige vesener (for eksempel mange buddhister). For å finne religionens kjerne, analyserte Durkheim som kjent aboriginerklanene i Australias villmark. I disse samfunnene eksisterte totemisme, som ifølge Durkheim er kilden som alle andre religionsformer har sprunget ut fra (Pals 2006, s.99). Totemismen dyrker ett velkjent, naturlig fenomen, gjerne et dyr, som hellig.

Selv om totemisme kan virke som en enkel form for dyretilbedelse, argumenterer Durkheim for at det ikke er tilfelle. Han mener at totemkultene ikke egentlig tilber det aktuelle dyret,

men en anonym og upersonlig kraft som finnes i (men som ikke må forveksles med) dem. Man kan kanskje kalle denne kraften for gud, men Durkheim foretrekker å kalle kraften for det totemistiske prinsippet. Denne kraften besitter en enorm moralsk og fysisk makt over livene til klanmedlemmene. Medlemmene i klanen respekterer kraften, føler en moralsk forpliktelse til å delta i seremonier og føler seg tett knyttet til hverandre (Pals. 2006, s.99). I tillegg til den bakenforliggende kraften, blir totemet et symbol for klanen, på samme måte som et flagg representerer en nasjonalstat. Med andre ord er symbolet både et symbol for det totemistiske prinsippet (gud) og for samfunnet. Og her er Durkheims poeng: Denne kraften han kaller det totemistiske prinsippet er i bunn og grunn det samme som samfunnet. Det totemistiske prinsippet er klanen selv personifisert og representert ved et totem. Når aboriginerne tilber guder/totem er det egentlig et uttrykk for hengivenhet til klanen. Selv om disse menneskene selv mener de tilber en/ flere ytre guddom(er), er det ikke egentlig det som skjer. Det som skjer er en nødvendig sosial funksjon for at samfunnet skal fungere. Fellesskapet trenger individenes deltakelse. Dette skjer først og fremst gjennom ritualer der folk samles og bekrefter sine bidrag til klanen og fellesskapet. Under slike seremonier forlater individene sine egne, profane selv og blir en del av klanens sosiale, hellige selv (Pals 2006, s.101). Enkelt forklart kan man si at Durkheim mener tilbedelse av et totem, egentlig er en tilbedelse av samfunnet selv.

6.2 Fotball som religion: Durkheim

Å analysere fotball som en religion vil ikke være mulig ut fra Eliades tenkning. Selv om noen supportere mener at det er en særegen opplevelse å være på stadion, vil de nok ikke omtale en fotballkamp som et møte med det hellige. Dersom man ser på Durkheims funksjonalistiske tilnærming til religion, kan man lettere finne grunnlag for å analysere fotball som religion.

Totemismen blant aboriginerne fungerer slik at totemdyr, på grunn av dets hellighet, ikke kan slaktes i motsetning til dyr som ikke er totem. Dyret er helt forbudt for klanen, med unntak av ved bestemte seremonier der det rituelt slaktes og spises. Klanen blir da selv sett på som hellig fordi man er ett med totemdyret. Selve symbolet eller emblemet til totemet er også viktig. I ulike seremonier blir gjerne symbolet risset inn i en trestamme eller en stein, og formidler sin hellighet til alle omkring (Pals 2006, s. 98). Parallellene til fotball er klare: Fotballklubben er som totemdyret, det er ikke hellig for andre enn supporterne selv. Også med tanke på det totemistiske prinsippets makt over medlemmene i klanen kan man se klare

likheter med fotballkampen: Som aboriginernes totemseremonier, er fotballkampen en kilde til samhold og identitet mellom supporterne og laget, og supporterne seg imellom.

På samme måte som Durkheim argumenterer for at klanenes totemistiske prinsipp er symbolisert av totemdyret, og at ritualene hvor man tilber totemdyret egentlig er en tilbedelse av samfunnet og klanene selv, kan man argumentere for at fotballens totemistiske prinsipp symboliseres av klubben, og at fotballkampene egentlig er en tilbedelse av fotballfellesskapet selv (supporterne og laget). Alle ritualene rundt fotballkampene er på mange måter med på å bekrefte og forsterke klubben og supportersamfunnet. Man hyller et bestemt lag som kan sees på som supporterens totem. Dette laget kan kanskje sies å være ”hellig” i vid forstand for noen supportere, det vil si den upersonlige, anonyme kraften som favorittlaget innehar. Men likevel må ikke laget forveksles med denne kraften. Det er kanskje fotball som sådan supporterne egentlig tilber, og ved å tilbe dette ”totemistiske prinsippet” representert ved det respektive totemet (fotballaget) i ulike ritualer, kan man argumentere for at samholdet, soliditeten og lojaliteten i supportergruppene forsterkes og opprettholdes, og at fotball har en religiøs dimensjon når det gjelder å skape og opprettholde supportersamfunn.

6.3 Fotball som religion: Radcliffe-Brown

Den engelske sosialantropologen A. R. Radcliffe-Brown videreutviklet Durkheims teori. Hans sentrale tese er at religiøse og magiske ritualer eksisterer fordi de er en del av en mekanisme som opprettholder samfunnets eksistens ved å etablere visse sosiale verdier (Radcliffe-Brown 1958, s.100). Radcliffe-Brown er opptatt av begrepet ”ritual prohibitions” (rituelle forbud). Brytes disse, skjer det en uheldig endring i en persons rituelle status. Han eksemplifiserer ved å vise til forestillingen om at hvis man berører et lik (anses som tabu) i Polynesia blir man selv tabu – og står i fare for å få en sykdom osv. Man må da gjøre visse ritualer for å komme tilbake til normal rituell status. Lignende (dog ikke-religiøse) eksempler på dette, som man kan se mange steder i dag, er ”overtro”; for eksempel tanken om at hvis man søler salt så fører det til ulykke. Da kan man gjøre et rituale for å gjenopprette den normale statusen, nemlig ved å kaste salt over skuldra. Et slikt magisk tankesett mener han eksisterer i de fleste samfunn, uavhengig av utviklingsnivå.

Radcliffe-Brown er opptatt av rituell verdi, og hevder at alt kan tillegges dette, det være seg en person, et sted, en ting, en hendelse m.m. (Radcliffe-Brown 1958, s.103). Ordet verdi

handler her alltid om forholdet mellom et subjekt og et objekt; enten har objektet en verdi for subjektet, eller så har subjektet ingen interesse for det. Et sosialt system mener han kan sees på som et verdisystem der individer er bundet sammen i et nettverk av sosiale relasjoner fokusert på ett verdifullt objekt, eller et system av verdifulle objekter. Like interesser skaper ikke nødvendigvis en harmonisk relasjon mellom mennesker; to sultne bikkjer kan bli et bikkjeslagsmål. Men slik kan ikke samfunnet fungere, og Radcliffe-Brown peker på at samfunnet derfor må ha visse verdier medlemmene kan enes om. Først når folk har like interesser rettet mot et objekt, og folk i tillegg er klare over deres felles samfunnsinteresse, skapes et sosialt fellesskap. Det skapes en forbindelse mellom mennesker, og objektet kan sies å ha en samlende eller felles sosial verdi. I et samfunn mener han at det eksisterer en viss enighet om ulike objekters rituelle verdi – og de fleste rituelle verdiene er sosiale verdier.

Et viktig poeng for Radcliffe-Brown er at et tilfredsstillende studie av riter ikke bare må fokusere på ritenes hensikt, men på deres faktiske effekt. Ritenes samfunnsmessige sosiale funksjoner kan ifølge Radcliffe-Brown ikke beskrives uten å ta hensyn til de psykologiske effektene (Radcliffe-Brown 1958, s.106). Han mener riter ofte utføres fordi individer er engstelige med tanke på hendelser de ikke kan kontrollere. Ritenes påståtte funksjon er å være lykkebringende, hevder han, og den psykologiske funksjonen er å berolige deltakerne. Radcliffe-Brown poengterer at det ikke nødvendigvis er slik at religion gir en følelse av sikkerhet. De rituelle sanksjonene er det som gir ritene konformitet, og den enkleste formen for rituelle sanksjoner er en akseptert tro på at om ikke rituelle regler overholdes, betyr det ulykke (Radcliffe-Brown 1958, s.110). Kravet om konformitet kan kanskje forklare hvordan supporterne oppfører seg på kamper. Sanksjoner er det likevel mest av på banen hvor klare regler regulerer spillet.

Radcliffe-Browns teori er ikke opptatt av ritualenes opphav, men konsentrerer seg om forholdet mellom ritualer og rituelle verdier, og konstitueringen av menneskelige samfunn. Radcliffe-Brown illustrerer sin teori med et eksempel fra en Andamanesisk landsby, hvor mat har en sterk sosial verdi - ikke på grunn av sult, men fordi jakt er sentralt for samfunnet. De mange ulike interessene og det sosiale spillet rundt mat skaper et samfunn. For å holde sosial orden, eksisterer det også visse tabuer, eller rituelle forbud. Dette mener Radcliffe-Brown er overførbart til andre samfunn, dog med visse modifikasjoner (Radcliffe-Brown 1958, s.110).

Ifølge Radcliffe-Brown er ritualene helt nødvendige for samfunnet: "The primary basis of ritual ... is the attribution of ritual value to objects and occasions which are either themselves objects of important common interests linking together the persons of a community or are symbolically representative of such objects" (Radcliffe-Brown 1958, s.111). Kan Radcliffe-Browns teori benyttes med tanke på å analysere fotball som religion? Alt kan ifølge ham ilegges rituell verdi, altså kan fotball, og også et enkelt fotballag analyseres ut fra hans teori. Når det er snakk om verdi handler det om et forhold mellom et subjekt og et objekt. Når det gjelder fotball vil nok både idretten i seg selv, og det enkelte laget, kunne ha en verdi for mange individer.

Når folk med like interesser for et objekt blir klar over at de har denne fellesinteressen, skapes ifølge Radcliffe-Brown en sosial relasjon. Fotball har mange tilhengere, og man kan argumentere for at fotballsupportere danner egne samfunn. Det skapes en forbindelse mellom fotballsupportere gjennom deres felles interesse, og særlig skapes det samhold mellom de som er supportere av samme lag. Men det skapes også et forhold til andre supportere. Det kan tenkes at det eksisterer en form for enighet rundt den rituelle verdien alle fotballsupportere knytter til fotball. Selv om alle ønsker at sitt lag skal lykkes, vinne og være best, er det ofte en viss respekt for at supporterne av det andre laget ønsker det samme – hvis ikke ville det alltid blitt et "bikkjeslagsmål" som Radcliffe-Brown var inne på. Supportere utfører ritualer som å dra på kamp, ta på seg supporterutstyr, synge sanger m.m. Enkelte gjør kanskje disse ritualene på grunn av angsten Radcliffe-Brown var inne på: Man kan ikke påvirke resultatet, men gjør visse ritualer for å berolige en selv, og kanskje med håp om at det skal være lykkebringende.

På samme måte som mat har en sterk sosial verdi i den Andamanesiske landsbyen, har fotball det i supportertermiljøer. I det Radcliffe-Brown kaller enkle samfunns religiøse riter samles gjerne folk rundt et symbol for det de setter høyest, gjerne et offerdyr som representerer mat. De danser rundt offerdyret som de deretter deler og spiser opp sammen. Under fotballkampen kan kanskje spillerne sees på som symboler for klubben og idretten. Supporterne jubler, klapper osv. for spillerne. Spillerne blir riktignok ikke delt opp og spist etterpå, men likevel kan man si at alle får en del av dem ved å se dem spille på stadion. Kampen i seg selv fungerer som et rituale. Objektet fotball har slik en rituell, sosial verdi som forener klubben og supporterne. Supportere flest oppfører seg i henhold til de allment aksepterte sosiale

kodene, og anerkjenner at andre fans har et forhold til deres klubb på samme måte som de har et forhold til sin klubb. De psykologiske effektene påvirker slik de sosiale effektene.

6.4 Fotball som religion: Geertz

En annen vinkling som kan være interessant med tanke på å analysere fotball som religion, er å ta utgangspunkt i Clifford Geertz' religionsdefinisjon. Han har definert religion som:

(1) a system of symbols which acts to (2) establish powerful, pervasive, and long-lasting moods and motivations in men by (3) formulating conceptions of a general order of existence and (4) clothing these conceptions with such an aura of factuality that (5) the moods and motivations seem uniquely realistic (Geertz 1993, s.90).

Definisjonen er femdelt, og Geertz har selv forklart hver av disse delene mer utfyllende. I det følgende vil jeg gå nærmere inn på de ulike delene, og forsøke å se i hvilken grad fotball kan analyseres ut fra disse.

For det første skriver Geertz at religion er et symbolsystem. Dette symbolsystemet kan sies å være både en modell for og av samfunnet (Geertz 1993, s.93). Symboler kan ifølge Geertz være bilder, handlinger, objekter – altså alt som inneholder mening for noen. Her er han på linje med Radcliffe-Browns tanker om rituell verdi. Alle symboler kommuniserer noe om verden - de skaper vår erfaring og former vårt verdenssyn. Geertz mener religiøse symboler har en særegen funksjon, de overbeviser oss om at det er en direkte forbindelse mellom hvordan verden er, og hvordan vi lever eller bør leve.

Del to sier at dette symbolsystemet skaper mektige, gjennomtrengende og langvarige stemninger og motivasjoner. Stemninger handler om hvordan vi responderer på og hva vi føler om verden, mens motiver/motivasjoner handler om verdiene vi verdsetter. Samlet utgjør disse en persons etos. Religiøs symbolisme relaterer et menneskes sfære ellers eksistens til en større sfære (Geertz 1993, s.108). Symboler forteller oss at fordi virkeligheten er konstruert på en viss måte, bør vi føle på en viss måte, og søke å leve etter visse verdier. Et kors er et velkjent, religiøst symbol. For mange kristne kan korset formidle noe om hvordan verden fungerer, da korsfestelsen er et premiss for frelsen. Det ligger en holdning her om at ting ikke blir bedre før det først blir verre. Et slikt verdenssyn kan lede til visse måter å leve på. Kanskje vil man når man ser et kors, bli minnet på i større grad å sette egne behov til side for

å møte andres, fordi man til slutt vil oppnå frelse. Denne selvfornektelsen kan derfor føles svært verdifull. Når en fotballsupporter møter flagg, logoer og andre symboler relatert til klubben man favoriserer, kan dette på samme måte bidra til langvarige stemninger og motivasjoner og knytte den enkelte til en større sammenheng (klubben og supporterfellesskapet). De kan minne en på hvorfor en er supporter, og hva dette innebærer når det gjelder verdier og oppførsel.

Del tre av Geertz' definisjon sier at religion formulerer forestillinger om en eksistensiell orden. Som nevnt vil religiøse symboler gjerne overbevise om at det er samsvar mellom virkeligheten og måten man lever på, altså vil symbolene forsikre oss om at både virkeligheten og livene våre gir mening. De fleste tar nok det for gitt, men mange opplever ulike former for eksistensielle kriser i løpet av livet, gjerne i møte med det man opplever som ufortjent lidelse (hos seg selv eller andre). Selv om religion ikke alltid gir noen forklaring, kan den for noen gjøre smerten tålelig når de religiøse symbolene formidler at det finnes svar – selv om man ikke alltid kan forstå dem (Geertz 1993, s.108). Igjen kan korset tjene som eksempel. Det gir ingen forklaring, men kan oppleves støttende fordi det for noen formidler et budskap om at all lidelse har en guddommelig hensikt.

Del fire sier at religion kler forestillingene om orden med en aura av faktisitet. Det er ikke slik at folk først opplever kriser, for så å utvikle et religiøst symbol for å hankses med dem. For å takle en krise ved hjelp av symbolet, må man kjenne symbolet fra før. Man må tro at det livet eller den livsstilen symbolet indikerer at man skal leve, er den rette måten å leve på. For å imprente og forsterke slike trosforestillinger, hevder Geertz at alle samfunn utvikler ritualer. Et rituale er ifølge ham å leve ut et symbol; det er en måte å oppføre seg på som skal reflektere verdens sanne natur og den ultimate måte å leve på, og å vise hvordan disse passer perfekt sammen. I ritualene blir det klart at "the world as lived and the world as imagined, fused under the agency of a single set of symbolistic forms, turn out to be the same world..." (Geertz 1993, s.112). Supporterne kan sies å leve ut symbolenes meningsverdi på fotballkamper. Under kampene veives det som regel med flagg og det synges sanger. Supporterne står bak laget sitt, symboliserer laget selv og fotballens verdier. Kanskje kan man si at den forestilte og den levde verden her symbolsk smelter sammen.

Del fem av Geertz' definisjon sier at religion får stemingene og motivasjonene til å virke realistiske. Dette handler om ritualenes funksjon, som ifølge Geertz først og fremst er å sende

oss tilbake til hverdagen overbevist om at verdenssynet og levemåten vår er sann og god (Geertz 1993, s.119). Symboler og ritualer forsterker vårt engasjement ovenfor, og forpliktelse til, måten samfunnet ønsker at vi skal leve og oppleve livet. Fra et slikt perspektiv er det heller ingen motsetning mellom religiøs tro og sunn fornuft, det vil si det vi oppfatter som naturlig og selvsagt. For å ta et enkelt eksempel, kan man se på den kristne dåpen. Det finnes mange ulike tolkninger av denne, men felles for de fleste er at det sees på som en slags åndelig renselse. Før man blir døpt, sier ritualet at man er urene/syndige. Dette sier noe om verden og menneskene i den – begge er syndige. Bare en spesiell religiøs erfaring (nåde) kan ta bort denne, en nåde som er tilgjengelig for alle. Dåpsritualet forteller altså kristne at de bør leve som kristne fordi verden er som den er: Den er uren og syndig, men man kan alltid ”bli ren”. Dette kan eksemplifiseres det Geertz skriver om at de religiøse symbolene og ritualene gjør at de religiøse lever slik at det for dem virker å være i samstemthet med hvordan de opplever verden. Det er også denne tanken som trolig kan fungere som en trøst ved eventuelle kriser. Her dreier det seg altså om samsvar mellom forestillinger, verdier og levemåte. Overført på fotballsupportere virker det sannsynlig at symboler (flagg m.m.) og ritualer (fotballkamper) forsterker supporterens engasjement og forpliktelse til supportersamfunnene og minner dem på fotballens mening, emosjoner og verdier. Fotballen kan slik forme hverdagen til mange supportere.

6.5 Fotball som religion: The Old Firm

Selv om det, som Radcliffe Brown var inne på, gjerne eksisterer allment aksepterte koder når det gjelder riter, er det nok likevel ikke alltid at disse følges verken i religion eller fotball. I fotball er nok det særlig tilfelle ved rivaloppgjør som Celtic-Rangers, der en betent fortid som kan relateres til andre ting enn fotball (les: nasjonalisme, sekterisme, etnisitet), fremdeles gjør seg gjeldende. Som rapporten utarbeidet for Glasgows byråd (NFO Social Research 2003) og den landsomfattende rapporten fra AGTSS (2013) viser, er det fremdeles en del vold og sammenstøt knyttet til Old Firm-kamper, og de ellers aksepterte kodene er for noen kanskje ikke like gyldige her når også mange andre faktorer spiller inn.

Geertz sin religionsdefinisjon er særlig interessant med tanke på Old Firm-lagenes supportere. I del to av definisjonen snakker han om symbolenes effekt, og at de kan skape langvarige følelser og stemninger. Symbolene har trolig en ekstra sterk funksjon når det gjelder Celtic og Rangers. Det irske flagget og Union Jack symboliserer ikke bare de to

klubbene, men kan også minne supporterne på historiske, politiske, nasjonalistiske og religiøse aspekter knyttet til de to klubbene. Kan dette sies å relatere en persons sfære til en større sfære slik Geertz snakker om? På mange måter kan det trolig det. Selv om det ikke er snakk om en overnaturlig sfære, så strekker de nevnte aspektene seg langt utover en enkeltpersons liv her og nå, og viser til langvarige historiske konflikter. For en Celtic- eller Rangers-supporter kan man tenke seg at symbolene minner ham/henne på at han/hun er en del av denne langvarige og flerhodete striden, og bør ha holdninger og verdier i livet som er i harmoni med dette.

I del tre av sin religionsdefinisjon sier Geertz at religiøse symbolene formulerer forestillinger om en eksistensiell orden. På dette området vil det nok være vanskelig å argumentere for likheter med fotball generelt, men i en særskilt kontekst kan man kanskje trekke paralleller mellom religion og fotball: Klubbemblemene til Rangers og Celtic, samt det irske og det britiske flagget, kan kanskje sies å formulere forestillinger om eksistensiell orden. Rangers er tradisjonelt kjent som den stabile protestantiske toppklubben. Klubben er mestvinnende i Skottland og har en stolt tradisjon. Nå som klubben har fått seg en økonomisk knekk, kan symbolene minne supporterne om hvordan det egentlig skal være, og gi dem håp og styrke til å kjempe for å gjenopprette den ”eksistensielle ordenen”. Ifølge Dave Scott er Celtic for mange ”the immigrant dream”. Irene kom til et nytt land, og bygde et fotballag som oppnådde suksess. Celtic-supportere har gjerne sett seg selv som ”utsidere”, og symbolene kan tenkes å ha en effekt som oppmuntrer dem til å kjempe for sine rettigheter også utenfor fotballarenaen. Selv om klubben nå er Skottlands desidert beste, kan symbolene i dag minne dem på deres tradisjonelle rolle som ”utsidere”. Symbolene kan på en slik måte sies å vise til noe større, og kan kanskje føre til at ”kriser” som irsk-katolsk undertrykkelse og Rangers økonomiske knekk får en mening, og blir lettere å håndtere.

6.6 Fotball som religion: Noen sluttbetraktninger

Fotballens symboler og riter kan som nevnt sannsynligvis lede til langvarige stemninger og motivasjoner. Med tanke på all den religiøse, politiske og etniske bagasjen symbolene og ritene inneholder, er det grunn til å tro at historiske konflikter kan opprettholdes og kanskje til og med forsterkes blant enkelte supportere. Overbevisningskraften ligger i ritene, men bakom både ritene og symbolene ligger mytene. Den svenske religionsforskeren Geo Widengren har skrevet at ”myten beskriver ritualene og ritualene gir gjeldende kraft til

myten.” (Widengren 1953, s.132). Særlig under Old Firm-kamper blir det da ikke bare en fotballkamp, men en religiøs, etnisk og politisk kamp mellom oss og dem. Dette kan nok innebære en frykt for ”fiendens” seier, og kanskje følelsen av at det eksistensielt ikke er plass til ”oss” ved et nederlag. Ritene (fotballkampene) gjentas jevnlig, og man vil til enhver tid tydeliggjøre hvem som er sterkest. En rite fungerer i prinsippet alltid hvis alle gjør som de skal, men i fotballkamper er det maksimalt én vinner (ingen ved uavgjort). Laget som taper vil gjerne søke etter svar på hvorfor det gikk galt. Riten, altså kampen, har ikke blitt utført på riktig måte. Man vil forsøke å identifisere problemet (var det publikum, spillere, trenere eller noe annet som sviktet?), slik at det vil utføres korrekt neste kamp.

Fotball kan nok ikke, selv hvis man forholder seg til funksjonalistiske religionsdefinisjoner, sies å være en religion på linje med de mer etablerte religiøse tradisjonene. Poenget er at man ved en funksjonalistisk tilnærming til religion, kan argumentere for at det på enkelte områder kan være fruktbart å analysere fotball *som* en religion. Dette kan avdekke visse funksjoner fotball kan ha som man kanskje ikke tenker over ellers. Over har jeg forsøkt å vise hvordan fotball for supportere, på lik linje med religion for religiøse, kan påvirke, og til og med være styrende for hvordan man velger å leve livene sine.

Det er viktig å påpeke at å analysere fotball som religion, ikke er en ny tanke. Blant annet har Robert Eriksen skrevet en masteroppgave i religionshistorie med tittelen *Da Gud kom på banen. Fotball, religion og identitet* (Eriksen, 2002). I oppgaven argumenterer han for at fotball har funksjonelle likheter med religion, og kan tilfredsstille de samme eller lignende menneskelige behov. Eriksen argumenterer for at supporterens handlinger kan sees som en bekreftelse på tendenser i det moderne sekulariserte samfunnet, der individer trekkes til tette samfunn for å kompensere for storsamfunnets fragmentering. Fotballen blir et fast holdepunkt i møtet med omverdenen, og skaper slik identitet og tilhørighet. Denne identitetsskapende funksjonen minner om den religioner kan ha (Eriksen 2002, s.106).

Likevel mener Eriksen at fotball ikke kan kalles for en religion som sådan, da fotball mangler religionens transcens og forklaring på eksistensielle livsspørsmål. Fotballen er rettet mot livet her og nå. Selv om jeg har argumentert for at Durkheim ikke var opptatt av det transcendent, påpekte han at de troende selv mente at totemdyrkingen dreide seg om noe ikke-verdslig. Dette er, som Eriksen påpeker, ikke tilfellet med fotballsupportere. Og selv om jeg har nevnt at symbolene kan vise til en større sfære enn her og nå ved å vise til historien, dreier dette seg likevel om denne verden. Man kan kanskje tåle ”kriser” bedre ved å tilhøre et

sterkt supporter-fellesskap, men at fotballen svarer på eksistensielle livsspørsmål er nok å trekke det litt langt. Jeg støtter dermed Eriksens konklusjon om at fotball nok heller kan sies å være en religionssubstitutt, eller et kvasi-religiøst fenomen heller enn en religion i seg selv.

Når det gjelder Celtic og Rangers, er det kanskje bedre å kalle fotball for et kvasi-religiøst fenomen enn en religionssubstitutt. Svært mange av supporterne er henholdsvis katolikker og protestanter, og ofte er det ikke slik at fotballen har tatt over for religionen – den er et tillegg. Ikke alle informantene var enige i dette. Blant annet mente Rangers-supporter Emma at fotball absolutt kan sees på som en religionssubstitutt, og uttalte at ”Rangers is my religion and Ibrox is my church”. Hun var imidlertid ateist, og mente at fotballen var det som ga henne mest mening og derfor var det hennes ”religion”. Nil by Mouths kampanjelder Dave Scott mente også at fotball trolig er det nærmeste Skottland kommer en religion. Han pekte på at mange supportere er kulturelle katolikker og protestanter, men ikke nødvendigvis troende. I Skottland mener han termene katolikk og protestant gjerne handler mer om kulturelle-etniske identiteter enn om religion. Hva han legger i religion ligger kanskje nært opp til de funksjonalistiske teoriene jeg har diskutert over. Noen eldre Rangers-supportere jeg snakket med, mente derimot at fotball ikke kunne sees på som en egen religion i Skottland. Først skjønnte de heller ikke spørsmålet mitt, å koble fotball og religion var for dem en fremmed tanke. Å være fotballsupporter var for dem en del av det å være protestant, og å være protestant en del av det å være fotballsupporter. Så selv om de avviste tanken var fotball for dem en del av deres religiøse idenitet.

Da jeg i Edinburgh spurte sosiolog og Celtic-supporter Jack om fotball kan sees som en religionssubstitutt, ble han noe usikker og ikke like ivrig som ellers i intervjuet. Spørsmålet var nok utenfor hans interessefelt, kanskje fordi han selv var tidligere praktiserende men nå kulturell katolikk (etter eget utsagn). Han kom likevel med noen tanker. Blant annet pekte han på en del likhetstrekk, nemlig at det er snakk om et fellesskap og det han kalte en ”shared spirituality”. Som Celtic-supporter kunne han skrive under på at den følelsen han får på Celtic Park er helt unik. Likevel mente han at det å være på en kamp ikke kunne sees på som en religiøs opplevelse. Selv om ”football fandom” er viktig for ham, ville han ikke redusere religion til dette, fordi det ikke innebærer noen gud, la han til. Han hadde med andre ord en essensialistisk religionsforståelse, som for øvrig er mer vanlig enn de funksjonelle teoriene jeg har diskutert her.

7.0 Analyse del 3: Er supportervirksomhet en opprettholder/forsterker av sekterisme?

7.1 Sekterismebegrepet

Før analysen retter fokuset mot hovedproblemstillingen, er det hensiktsmessig å ta opp igjen diskusjonen rundt begrepet sekterisme. Noen av informantene hadde interessante synspunkter når det gjaldt denne termen. Sosiologen Jack viste seg å være svært skeptisk. Han mente at termen er ladet, og dessuten uklar fordi den har to svært ulike betydninger: For det første viser den til når noen oppfører seg intolerant grunnet negativt syn på andres religion/religiøsitet. Dette var det inntrykket jeg selv hadde, og han mente også at dette var den normale oppfatningen av begrepet. Men for det andre mente han at sekterisme også kan vise til nøytrale og legitime uttrykk for egen religion og identitet. Her viste han til at en engelskfødt pakistaner kan se på seg selv som muslim og cricket-tilhenger, og ha en forbindelse til Pakistan. Det handler om retten til nasjonalidentitet og religion. Denne identiteten mente Jack er sekterisk, men uten å inneholde elementer av intoleranse. Det samme mente han gjelder katolske irer og unionsvennlige protestanter i Skottland. Uttrykk for identitet som blant annet flagg, er i hans øyne ikke uttrykk for intoleranse, men identitet. Dette var som nevnt et syn som også de fleste supporterne jeg snakket med delte (kap. 5.2). Ifølge Jack blir det et stort problem når media og myndighetene knoter med termen. De klarer ofte ikke å skille mellom intoleranse og identitetsuttrykk. Men når de ikke ønsker at folk skal uttrykke religiøse og nasjonale identiteter, blir de faktisk sekteriske selv, mente han. Også forskeren Ryan mente at det var et problem, og at "... celebrating aspects of Irish or Northern Irish culture, for example, are not necessarily sectarian acts although people might consider them to be so."

Som løsning på problemet ønsket Jack å bytte ut termen sekterisme og heller snakke om henholdsvis intoleranse og identitetsuttrykk. Intoleranse bør samfunnet jobbe for å forhindre mente han, men uttrykk for identitet bør man legge til rette for. Også Cameron, historiker og Celtic-supporter, mente at sekterisme-begrepet burde erstattes av lignende begreper som Jack foreslo. Jack oppsummerte sitt eget resonnement ved å si "fight intolerance, not difference". Dette er et utsagn det er lett å støtte, men spørsmålet er likevel hva man skal definere som

intoleranse og ikke, og om fotballfansens bruk av symboler er uttrykk for intoleranse eller identitet. En eventuell oppdeling av begrepet vil trolig ikke løse dette spørsmålet.

Dave Scott fra Nil by Mouth var enig med Jack, Ryan og Cameron i at et av problemene i Skottland er å definere hva sekterisme egentlig er. Han mente at mange definerer det slik at det passer deres egen agenda, altså slik at det man selv driver med ”unnslipper” å gå under kategorien sekterisme. Dette kan kanskje være en innvending mot Celtic-supporter Jack som mente at bruk av flagg under fotballkamper bare er legitime identitetsuttrykk. Scott mente at skal man på fotballkamp, bør det handle om å være fotballsupporter, ikke om religion og politikk. Supporteroppførsel kan selvsagt inneholde spor av religiøs og/eller etnisk-politisk identitet, men da bør denne ha røtter i virkeligheten. Her hevdet han at mange av dagens supportere bommer. Som nevnt mente Scott at mange supportere, både protestanter og katolikker, bevisst eller ubevisst velger ut visse deler av historien og konstruerer et bilde som sier at vi har rett og dere feil (kap. 5.2). Det er også derfor Scott, i motsetning til Jack, mente at veiving med flagg og mange supportersanger ikke først og fremst er identitetsuttrykk, men uttrykk for tvilsomme identitetskonstruksjoner med formål å provosere motparten. Og dette er ifølge Scott en form for sekterisme: “That’s where I think we fall short as people. And why I think the drama, the theatre, the poison, the excelleration of The Old Firm fixtures continues to draw people in.”.

Selv om Scott trolig har et poeng her og mange fotballsupportere trekker frem ytterpunktene for å skape en ”dem vs. oss – mentalitet”, bør både forskere, politikere og journalister være forsiktig med å hevde at folks identitet er feilaktig konstruert. Det kan nok oppfattes som sekterisk. På tross av at Celtic-supportere er skotsk-irer som kanskje ikke har opplevd ”The Troubles” selv, er det mange som kan føle en sterk forbindelse til sin historiske arv og sine foreldres historie. Men å hevde at den irske kulturen handler om mer enn ”The Troubles” når det gjelder Celtic-supportere, og at den skotsk-protestantiske kulturen handler om mer enn å bekjempe irsk-katolsk innvandring når det gjelder Rangers-supportere, er nok helt på sin plass.

Som nevnt viste ulike offentlige sekterismerapporter at det er et misforhold mellom hvor stort problem folk i Skottland tror at sekterisme er, og hvor mye sekterisme forskerne har dokumentert (kap. 3.4.1). Scott anerkjente det, men poengterte at statistikker noen ganger lyver. Det kan for eksempel være folk som av ulike grunner unnlater å rapportere tilfeller av

sekterisme, og det kan være tilfeller av sekterisme som ikke nødvendigvis oppleves som skremmende eller provoserende. Scott uttalte at selv om sekterisme er et mindre problem enn folk tror, så er det fremdeles et problem. Han mener at Skottland trenger en konsensus om hva sekterisme er, og at det omhandler politikk og kulturell identitet så vel som fotball og religion. Sosiologen Jack poengterte at sekterisme fremdeles eksisterer, men i mindre grad og på en annen måte enn hva folk flest antar. Dette mener han setter myndighetene i en vanskelig posisjon: De prøver å gjøre noe med det mange mener er et stort problem, men som egentlig ikke er så stort.

Når det gjelder sekterisme i Skottland har den også en historie. For hundre år siden handlet sekterisme kun om religion, om hvordan man tilba gud. Den store konflikten i skotsk religionshistorie sto først og fremst mellom presbyterianere og anglikanere (kap. 2.4). Scott mener dette skillet henger igjen i dagens konflikter. Protestantismen i Skottland er i stor grad presbyteriansk og ikke anglikansk. Denne formen for protestantisme sees på som mer ”ren” fordi man ikke har biskoper og heller ikke dronningen/kongen som kirkens overhode. I tillegg til å være en kontrast til den anglikanske kirken, er den presbyterianske kirkens flate autoritetsstruktur også en kontrast til den katolske kirkens oppbygning med biskoper og pave. Scott poengterer at også irsk innvandring, samt opprettelsen av Rangers og Celtic nok har bidratt til å forsterke skillene mellom protestanter og katolikker i Skottland. Dette skillet går altså ikke bare på religion og etnisk identitet, men har med grunnleggende forståelse av autoritet å gjøre. En velkjent sang som benyttes av enkelte Rangers-supportere kan sies å illustrere Scott sine tanker:

No, no Pope of Rome. No chapels to sadden my eyes.
No nuns and no priests, no rosary beads,
Every day is the twelfth of July⁵ (Bradley 1998, s.205).

Historielærer Phil mente også at røttene til konflikten gikk tilbake til reformasjonen. Likevel poengterte han at sekterismens inntog vanligvis dateres til da Skottland fikk massive innvandringsbølger fra Irland (mest katolikker, men også noen protestanter). Sosiologen Jack var kritisk til dette, og mente at irene ofte ene og alene får skylden for sekterisme. Dette mente han er både for enkelt og tenderer mot rasisisme (kollektiv skyld). Han påpekte at det var elementer av sekterisme i landet lenge før irene kom, men at de trolig ble forsterket ved

⁵ 12. juli 1690 er datoen for ”The Battle of Boyne” da protestantiske William of Orange og hans hær beseiret James II og hans katolske støttespillere i Irland (Bradley 1998, s.216).

innvandringen. Sett i lys av det historiske kapitlet jeg har skrevet (kap. 2), virker dette som en fornuftig tanke.

Jack mente det kan være vanskelig å finne det han kaller direkte sekterisme i dag, men at det nok er mer av ”sovende” eller ubevisst sekterisme. Med det mente han at folks implisitte tanker og holdninger kan være intolerante. Han sa at dette trolig skyldes at det tradisjonelt har vært sosiale ulikheter med tanke på jobbmuligheter og lignende. Det inntrykket fikk jeg også blant annet etter å ha snakket med noen eldre Celtic-supportere. En av informantene fortalte at faren hans i sine yngre dager måtte bruke falskt navn (ikke sitt irske familienavn) for å få jobb, mens en annen fortalte at han på 70-tallet fikk jobbsøknaden revet i to på et jobbintervju fordi arbeidsgiveren så at han hadde gått på katolsk skole. Eldre Rangers-supportere hadde ikke lignende historier.

I følge Dave Scott var en tredjedel av over åtte tusen arrestasjoner for sekteriske lovbrudd i Skottland siden 2003, knyttet til fotball. Selv om dette viser at det er en sterk forbindelse mellom fotball, sekterisme og vold, må man ikke gå i fella og tenke at sekterisme kun finnes i tilknytning til fotball. Da jeg snakket med Scott hadde han nylig besøkt en arbeidsplass som var beskyldt for sekterisme. Da han spurte om å få låne toalettet, fikk han vite at koden var 1690 (se fotnote på forrige side). Dette gjør det ikke akkurat velkomment for katolikker på arbeidsplassen. Scott pekte også på at noen arbeidsgivere fremdeles ser på hva slags type skole man har gått på (katolsk eller ikke-religiøse skoler) før de eventuelt tar stilling til om personen er egnet for jobben.

Likevel mente han at det blir stadig færre slike tilfeller, på samme måte som institusjonalisert religion generelt kan sies å være på retur. Som nevnt mener han at sekterisme ikke er det største problemet i Skottland, men at det likevel er et problem. Noe av utfordringen med sekterisme, er ifølge Scott at problemet har vært urørt så lenge at det har blitt en del av folks vaner. Dette gjelder særlig folks ordbruk både i tale og på nettforum m.m. Selv om intensjonen ikke alltid er å være sekterisk, kan det lett oppfattes slik av andre. I intervjuer med supportere kom det flere gloser som nok kan oppfattes som sekteriske utsagn (kap. 5.3). Dette er som nevnt noe den antisekteriske organisasjonen Nil by Mouth er svært opptatt av; at ordbruk kan lede til holdninger – spesielt kan voksnes ordbruk påvirke barn.

7.2 Supportervirksomhet – en sekterismeforsterkende praksis?

Hva er så forholdet mellom supportere av Rangers og Celtic, og sekterisme? Kan klubbenes supportere sies å kunne bidra til å skape, opprettholde og/eller forsterke konflikter mellom protestanter og katolikker i Glasgow? Mens jeg var i Glasgow ble liga-cupens semifinale trukket. Der ble det klart at Celtic skulle møte Rangers, noe som ikke har skjedd på flere år grunnet Rangers sin konkurs og degradering. Dette ble både førstesideoppslag og samtaleemne så å si overalt, og det ga meg en bekreftelse på at Old Firm-oppgjøret virkelig er like stort som ryktene vil ha det til. Hvorfor er det så stort? På tross av at jeg intervjuet Celtic- og Rangers-supportere med forskjellig utdannelse og bakgrunn, var svaret det samme overalt: Først og fremst religion. Det var Rangers assosiasjon med protestantisme, og Celtics katolisisme som var årsaken til at de to lagene ble hovedfiender. En annen faktor er selvsagt at de to Glasgow-klubbene tradisjonelt har vært de to største skotske fotballagene når det gjelder sportslig suksess.

Dave Scott, kampanjelederen i Nil by Mouth, mente Old Firm-kampene er ”potentially poisonous”. Ut fra historien, pub-intervjuer og hva sekterismerapportene viser, er det lett å si seg enig. Som nevnt benyttes nasjonalflagg og ikke klubbflagg på disse fotballkampene. Sangene som supporterne synger forteller hvem de er og hvor de kommer fra. Lojalitet er ofte et stikkord for supportere, man går på kamp ikke bare for å se fotball, men for å stå sammen med resten av gruppen for å vise hva man tror på – det være seg religion, etnisk identitet og/eller klasseidentitet. Ryan, Rangers-supporter med mastergrad i historie, mente at intensiveringen av rivaliseringen mellom Rangers og Celtic fra midten av 1900-tallet har resultert i at sekterismen har bedre fotfeste i dag enn den ville hatt ellers. Mens sekterismen gradvis har forsvunnet fra arbeidslivet, har den levd videre i kulturen, og særlig gjennom fotballen, mente han.

Diskusjonen overfor hvor jeg analyserer fotball som religion, kan fungere som et argument for Ryans hypotese. Her kom det frem at man ved en durkheimsk tilnærming kan argumentere for at fotball og fotballkampene (ritene) på samme måte som religion og ritualer kan fungere som noe som holder supportersamfunn samlet. Ved å bruke Geertz sin religionsdefinisjon, ble det avdekket at fotball kan ha mange av de samme funksjonene som religion, blant annet ved å ha symboler og ritualer som gir supporterne mening og påvirker

deres leve- og tankesett. I et moderne, sekularisert samfunn der skotter gjerne er mer kulturelt enn praktiserende religiøse eller sterkt troende, kan det tenkes at fotballens symboler (flagg, sanger) og ritualer (kamper) - i større grad enn religionenes symboler - bærer i seg et potensiale for både å ivareta og forsterke sekterisk gruppeidentitet. Også sekterisme-rapporten fra Glasgow slår fast at fotballens rolle for noen er så viktig at den faktisk erstatter religion som kilden til sekteriske holdninger og oppførsel (NFO Social Research 2003, s.10).

Samtlige av de jeg intervjuet sa de hadde opplevd tilfeller av sekterisme. De fleste tilfellene som ble nevnt var tilknyttet Old Firm-kamper, og særlig ble sanger med sekterisk innhold nevnt. Og sangtekstene er kraftige: Dave Scott nevnte en sang der enkelte Rangers-supportere blant annet synger ”we’re up to our knees in fenian⁶ blood”. Fra motsatt hold nevnte han at sanger og rop kan inneholde uttrykk som ”orange bastards”. Orange refererer her til Orange-ordenen (kap. 2.7). I samtale med en Celtic-supporter på en pub fikk jeg høre ham bruke nettopp dette nedsettende uttrykket, og på toget hjem fra en Rangers-kamp overhørte jeg støtende sanger rettet mot Celtic som blant annet inneholdt ordene ”fenian bastards”.

Jeg vil hevde at slik ordbruk, og volden som i noen tilfeller følger med, er uttrykk for sekteriske holdninger. Det er ikke et nøytralt identitetsuttrykk, men uttrykk for religiøs intoleranse. Noen mener at ropingen og volden under Rangers- og Celtic-kamper skyldes ren hooliganisme og alkohol. Selv om dette er faktorer som kan være viktige, forklarer det ikke hvorfor nettopp oppgjøret mellom Rangers og Celtic er så spesielt. Få eller ingen andre rivaloppgjør inneholder den samme eksplosive blandingen av politikk, etnisitet og ikke minst religion. De to ulike nasjonalismene jeg nevnte tidligere, den ene knyttet til katolisisme og et samlet Irland og den andre til protestantisme og pro-unionisme, ser ut til fremdeles å ha et solid feste blant mange supportere.

Ifølge den anti-sekteriske organisasjonen Nil by Mouth kan ord føre til holdninger, og slik sett kan det virke som at supportere uttrykker og forsterker sekteriske holdninger i større grad enn andre. Det er imidlertid klart at det kun er et lite mindretall av supporterne som oppfører seg sekterisk. Jonathan Gray hevder likevel at det nok i mange tilfeller er slik at fotballsupportere gjerne lar seg styre mer av følelser enn andre (kap. 5.3). Som

⁶ Ordet ”fenian” brukes gjerne som et negativt kallenavn på katolikker. Fenianismen var opprinnelig en irsk revolusjonsbevegelse som kjempet for et fritt Irland på 1800-tallet. Pga. dårlig organisering og tystere ble et planlagt opprør i 1864 totalt mislykket (McNamara, 2007).

Theodoropolou var inne på er det interessant å se hvordan det å være fan av en klubb i enkelte tilfeller bærer med seg et hat mot en annen klubb (kap. 5.6). Enkelte supportere spiller på historien og gammel rivalisering, og holder dermed fast ved en sekterisme som ellers ser ut til ha avtatt kraftig i det skotske samfunnet. Mine intervjuer tyder på at mange supportere ikke ser noen ende på denne sekterismen og rivaliseringen. Ifølge Scott er det trolig også slik at mange ikke ønsker å se ”utenfor boksen”, men lever fint med at det er en spenning mellom ”oss” og ”dem”. Noen lever nok ikke bare med, men også *for* denne spenningen. Dør spenningen ut, vil rivaliseringen trolig bli mindre og fotballkampene mindre spennende - noe en kan tenke seg at slett ikke alle supportere ønsker.

Et interessant spørsmål er om sekterisme er mer utbredt blant Celtic- enn Rangers-supportere, eller omvendt. Dette spørsmålet fikk ikke uventet noe ulike svar ut fra hvem jeg snakket med. Sosiologen Jack hevdet at Celtic-fans gjerne synger positivt om katolisisme fremfor negativt om protestantisme, og at Rangers-fans gjerne synger negativt om katolisisme fremfor positivt om protestantisme. Det er i denne sammenheng viktig å påpeke at Jack selv var Celtic-supporter. Selv om han sa at han uttalte seg som en vitenskapsmann, kan nok supporterhatten ha satt sine spor. Ifølge ham var altså Celtic-fansens sanger identitetsuttrykk og helt legitime, mens Rangers-fansens sanger var intolerante og uakseptable. Han mener at det i og rundt Celtic hersker en positiv pro-katolsk holdning, mens det i og rundt Rangers er både pro-protestantisme og anti-katolisisme. Selv om tendensen er at det blir mindre av det sistnevnte, mente han at det er en faktor også i dag. Sekterismen fra Celtics side mente Jack ofte er en reaksjon på Rangers-supporternes anti-katolisisme. Dette er et kontroversielt syn, og i samtalen på en kafé nærmest hvisket han disse ordene for at ikke andre skulle høre (kap 4.3).

Supportere jeg traff på puber så for det meste ikke ut til å dele Jacks syn. Rangers-supportere nevnte flere tilfeller med vold og støtende tilrop fra Celtic-tilhengere, og vica versa. En av Rangers-supporterne hadde for eksempel fått kastet flasker etter seg mens det haglet ukvemsord fordi han gikk med Rangers-skjerf, mens en Celtic-supporter uprovosert hadde blitt slått ned etter en Old Firm-kamp. Selv om tendensen blant informantene var å trekke frem sekterisme blant motstanderlagets supportere, svarte de aller fleste at sekterismen går begge veier. Selv om de fleste supportere mente at det var verre før, var de så å si samstemmige i at denne kulturen ikke ville dø ut. Dave Scott kan kanskje sies å være mer nøytral enn Jack. På tross av sin irske bakgrunn var han ikke troende katolikk og heller ikke Celtic-supporter. Det eneste fotballaget han brydde seg om var engelske Manchester United.

Da jeg tok opp spørsmålet med ham, uttalte han at det nok tradisjonelt har vært mer anti-katolisisme enn anti-protestantisme. Det samsvarer ikke med det folk flest i Glasgow mener, men samsvarer med G. P. T. Finns syn (kap. 3.3) og med det historiske kapittelet mitt. Trolig har det noe for seg i og med at katolisismen i Skottland ofte har vært forbundet med et opprørsk mindretall, mens protestantismen har vært forbundet med det stabile flertallet. Likevel mente Scott at det er viktig å forstå at sekterisme ikke er det samme som anti-katolisisme, og selv om det trolig har vært mer anti-katolisisme enn anti-protestantisme, mener han at man finner sekterisme på begge sider.

Som jeg har vært inne på tidligere, er det viktig å ikke sette alle supportere i én bås. Blant fotballsupportere, også i Glasgow, er det store individuelle forskjeller både i forholdet til rivalene og hvordan dette forholdet får utløp. Da jeg var på en Celtic-pub møtte jeg to supportere med svært ulik tilnærming til Rangers. De hadde truffet hverandre for første gang en time før jeg kom. Begge var født og oppvokst i Glasgow, og var katolikker. Den ene fremsto som svært frempå og aggressiv. Han tok på eget initiativ opp begrepet sekterisme og langet ut mot ”protestant bastards”, og sa at strøket der de bor er livsfarlig og at de var gale i hodet. Jeg hadde nettopp vært på stedet han snakket om og intervjuet Rangers-supportere, og hadde ikke dette inntrykket. Riktignok kan strøket trolig være farligere for en Celtic-supporter, særlig for aggressive anti-protestanter som denne informanten, enn for en nøytral nordmann. Da han begynte å snakke om Old Firm-kampene ble han så opphisset at han begynte å skjelve, og på spørsmål om han hadde vært vitne til eller opplevd sekterisme pekte han på et arr som strakte seg fra panna og over nesa. Han uttalte også at sekterisme aldri vil forsvinne fordi det går i arv. Mens vi snakket ble en fyr på andre siden av gata hentet av politiet. Hans forklaring på dette var at det protestantiske politiet var ute etter irer.

Den andre Celtic-supporteren jeg snakket med på denne puben var på mange måter hans rake motsetning. Han kom litt i skyggen, og fikk ikke ordet så mye. Han fikk likevel frem at han hadde flere protestantiske venner – også Rangers-supportere. Den første ristet kraftig på hodet da han hørte dette, men han fortsatte å snakke og nevnte at rivaliseringen for hans vedkommende var relativt uskyldig. Under kampene kunne man rope litt til hverandre, men så kunne han gjerne ta en øl med Rangers-vennene sine etterpå. Han sa også at han hadde lagt sekterisme bak seg. Da samtalen var over beklaget han seg på den første sine vegne og sa det var synd at han hadde gjort det umulig for oss å ha en ordentlig samtale. For min del var det

interessant å se to så forskjellige tilnærminger til både supportervirksomhet og sekterisme. Eller som historielærer og Rangers-supporter Phil uttrykte det:

... Some fans will consider these distinctions to be important and they will cherish the fact that they believe their club is an extension of their identity and that by following the club they are joining with others who feel like them. Other fans, however, will reject all the labels commonly applied to them and argue following a club, you don't have to meet any other criteria.

Ut fra intervjuene og observasjonene jeg gjorde sitter jeg igjen med et inntrykk av at det er en viss sammenheng mellom sekterisme og supporterne til de to Glasgow-klubbene Celtic og Rangers. Analysen av fotball som religion i en skotsk kontekst, peker også mot en sammenheng der sekterisme i større grad kan overleve i supportersamfunn selv om det ellers i samfunnet forsvinner. Dette gjelder selvsagt ikke alle supportere, men det ligger helt klart et potensiale i supportermiljøene der de kan spille ut stereotypiske fremstillinger både av seg selv og ”de andre”.

7.3 Fotballsupportere og sekterisme: Medias rolle

Som vist ovenfor (kap. 3.2), kan media være med på å skape sekterisme. Også flere av de jeg intervjuet var kritiske til medias rolle når det gjelder fotball og sekterisme. Noen supportere mente at media favoriserte rivalen, og irriterte seg over dette. Dette var tilfelle både blant Celtic- og Rangers-supportere. Historielærer og Rangers-supporter Phil var svært kritisk til hvor overfladisk media behandlet saker som omhandler sekterisme og fotball, ofte uten å gjøre forsøk på å kontekstualisere hendelsene. Han mente også at media ”hauset” opp saker til et uakseptabelt nivå, blant annet begynte media allerede i november 2014 å bygge opp konfliktene mellom Celtic og Rangers før kampen mellom dem 1. februar 2015. Dette samsvarer med rapporten utarbeidet for Glasgows byråd der det som nevnt kom frem at mange mente at media bygger opp de sekteriske følelsene til fotballsupportere ved å skrive om tidligere skandaler (NFO Social Research 2003, s.52).

Også Ryan, Rangers-supporter med mastergrad i historie, mente at media bygger på følelser og spiller på kontraster, og slik kan mate de sekteristiske holdningene til folk. Han mente imidlertid at det kanskje skyldes at et så komplekst tema som sekterisme er vanskelig å formidle i media, særlig tabloidaviser. Selv om media ikke er ansvarlige for sekteriske holdninger eller bevisst ønsker å bidra til sekterisme, mener han at media ikke bidrar til å

nyansere problemet. Sosiologen Jack mente derimot at media kan ha en viss interesse av at sekterismen opprettholdes rett og slett for å selge flere aviser. I forbindelse med dekningen av Old Firm, har media en schizofren holdning, mente han: De vil både kritisere samtidig som de hyller rivaliseringen. På den ene siden fremhever de den særegne skotske rivaliseringen, men samtidig er de kritiske til sekterisme.

Dave Scott i Nil by Mouth trakk også frem at media har en ambivalent dekning av sekterisme. På en måte har media fungert som en alliert for organisasjonen Nil by Mouth i kampen mot sekterisme, de har fått mange og store oppslag både i aviser og på TV. Likevel krever media ofte at organisasjonen uttaler seg kontroversielt for at de skal få oppslagene sine. Dagen før jeg intervjuet Scott ble det klart at Celtic og Rangers skulle møtes i ligacupen. Da hadde han allerede mottatt en rekke henvendelser fra landsdekkende aviser som ønsket en kommentar. Han uttalte seg forsiktig og sa han håpet på en bra kamp uten opptøyer. Historien tilsier at det ville bli opptøyer, og det var tydelig at mediene ønsket en mer kontroversiell kommentar. Da han nektet å gi dem det, ville de heller ikke trykke hans første kommentar. Scott mener sekterisme fører til en slags besettelse som folk er opptatt av. Media er klar over dette og vil skrive kontroversielle saker for å selge, samtidig som de tilsynelatende også vil bidra til anti-sekterisk arbeid. For eksempel mente sosiologen Jack at medieoppslag i stor grad var med på å føre til at den tidligere nevnte loven *Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Scotland) Act 2012* ble vedtatt, etter det media dømte som "the shame game" i 2011. Før kampen hadde det vært noen episoder av sekterisk karakter, der blant annet daværende Celtic-trener Neil Lennon (katolsk nord-ire) hadde mottatt kuler og drapstrusler i posten. Dette i kombinasjon med at noen Rangers-spillere kranglet på banen, samt at trenerne hadde en dispuTT etter kampen, førte til at mediene satte lys på sekterisme som et gjennomgående problem i skotsk fotball. Dermed utarbeidet regjeringen en ny lov på et grunnlag som etter Jacks mening ikke hadde røtter i virkeligheten

Dave Scott var også kritisk til denne loven. Han pekte på at loven først og fremst ble utarbeidet som en del av en politisk kampanje før kommunestyrevalget i Skottland i 2012, og ikke først og fremst for å bekjempe sekterisme, og at loven var unødvendig fordi lovene fra 2003 allerede dekker sekterisme i forbindelse med fotball. Loven fra 2003 behandler sekterisme som religiøs hatkriminalitet, og man kan stille spørsmål ved nødvendigheten av en ny lov ved siden av denne (legislation.gov.uk 2003). Scott mente at den nye loven nesten fikk

motsatt effekt, og at den har bidratt til forestillinger om at sekterisme er et større problem enn hva det er. Han pekte også på at man ved å ha en spesifikk fotballovgivning indirekte sier at sekterisme er et fotballspesifikt problem. Som jeg har vært inne på er det nok en forbindelse mellom fotball og sekterisme, men det er slett ikke det eneste området hvor man finner sekterisme. Slik sett kan man si at media gjør konflikten mellom religiøse grupper større enn den er, mens lovgivningen er med på å si at dette i stor grad er et fotballspesifikt problem.

8.0 Avslutning

I oppgaven har jeg tatt for meg sekterisme i Skottland, med et særlig fokus på supporterne til de to store fotballklubbene i Glasgow; Celtic og Rangers. Min hovedproblemstilling var spørsmålet om, og i så fall på hvilken måte, Celtic og Rangers' supportere har bidratt og bidrar til å skape, opprettholde, og/eller forsterke religionskonflikter. På veien mot å besvare dette spørsmålet, har jeg tatt for meg ulike faktorer jeg har funnet relevante. For eksempel har det vært nødvendig å kaste et blikk på skotsk religionshistorie og dagens religionspolitiske situasjon i Skottland, for å skape en bakgrunnsforståelse for forholdet mellom Celtic og Rangers. Videre har blant annet sekterismebegrepet vært sentralt i arbeidet med analysen. I det følgende vil jeg ta for meg noen av oppgavens hovedpunkter for så å se mer direkte på hvordan de svarer på problemstillingen.

8.1 Historie

Etter den skotske reformasjonen i 1560 forsvant det meste av romersk katolisisme i lavlandet hvor flertallet av befolkningen bodde. Calvinismen tok over og fortalte at Gud var fylt med vrede mot blasfemikere, noe som førte til en prosess hvor fysiske minnesmerker som forbandt Skottland til den katolske kirken ble ødelagt. I 1690 fant "the Glorious Revolution" sted. Den katolske James II hadde kommet til makta og ville bedre katolikkenes forhold. William av Orange ble innkalt, og seiret i den påfølgende kampen mot James II. Etter dette ble presbyterianisme etablert som modellen for The Church of Scotland. I 1707 gikk Skottland i union med England. Kort sagt byttet skottene politisk makt mot økonomisk vekst. Også generalforsamlingen i Church of Scotland var positive til dette, trolig fordi de fryktet katolikker som på denne tiden mobiliserte i det skotske høylandet.

I løpet av 1800-tallet gikk Skottland fra å være et jordbrukssamfunn til å bli et industrialisert maktsenter. Dette førte til immigrasjon, og mange katolikker kom til byene fra Nord-Irland og det skotske høylandet i Skottland. Irske katolikker slo seg ofte ned i byenes verste strøk og slet med tilpasningen. Det var lite omgang mellom katolikker og protestanter, og religiøs tilhørighet ble derfor en hovedidentitetsmarkør for irene. Det ble nå både en etnisk-religiøs og delvis klassebasert kløft mellom protestanter og katolikker, noe som innebar et stort konfliktpotensiale. I 1920- og -30-årene kan man se tydelige spor av anti-katolisisme. Dette skillet kom også til uttrykk i idrett, og særlig fotball. Celtic, som ble grunnlagt av katolske

irer i Glasgow, så dagens lys i 1887. Klubben hadde fra starten av tydelige irsk-nasjonalistiske undertoner. Rangers ble grunnlagt femten år tidligere. Hvorvidt klubben hadde en religiøs/politisk identitet fra starten av er omdiskutert, men den ble uansett snart forbundet med protestantisme og skotsk nasjonalisme.

Sekularisering og modernisering har nok dempet den etnisk-religiøse kløften i Skottland. Likevel kan man trolig si at det er to ulike nasjonalismer som fremdeles ligger til grunn for religionskonflikter mellom protestanter og katolikker. Den ene nasjonalismen innebærer protestantisme og unionsvennlighet, mens den andre er knyttet til katolisisme og ønsket om et samlet Irland.

8.2 Sekterisme i dag

Når det gjelder sekterisme i Skottland i dag, har jeg blant annet sett på medias innflytelse representert ved nettutgaven av *The Daily Record*. Ulike offisielle forskningsrapporter om sekterisme har vist at mange skotter mener at mediene er med på å *skape* sekterisme, og særlig ved å spille på ”sekterske følelser” i forbindelse med Old Firm – kamper.

Avisgjennomgangen viste at dette til en viss grad var tilfelle, men at det samtidig ble skrevet mer om antisekterisk arbeid jo nærmere dags dato man kommer. Dette ambivalente synet på media hadde også mine informanter. Noen mente at media skaper sekterisme ved å skandalisere og skrive overfladisk om sekterisme-relaterte saker, men samtidig trakk flere frem at media også har potensiale til å være en viktig bidragsyter i bekjempelsen av sekterisme.

Bradley argumenterte for at selve bruken av termen ”sekteisme” kan bidra til et negativt bilde av den religionspolitiske situasjonen i Skottland og slik være med på å skape sekterisme. Sosiologen Jack sa at han ville bytte ut begrepet og heller snakke om intoleranse og identitetsuttrykk, der førstnevnte bør forhindres og sistnevnte tilrettelegges for. Spørsmålet blir likevel hva man skal definere som intoleranse og ikke. Dette virker det å være delte meninger om, og Dave Scott i Nil by Mouth mente mange definerer sekterisme slik at det passer ens egen agenda.

Etter at AGTSS publiserte rapporten *Independent Advice to Scottish Ministers and Report on Activity 9 August 2012 –15 November 2013*, ble de som nevnt enige med regjeringen om å

fortsette arbeidet. De skulle nå gjennomføre enda grundigere studier, både kvalitative og kvantitative, for å kartlegge folks erfaringer med og holdninger til sekterisme i Skottland. Flere av resultatene har nå blitt publisert, men den endelige sluttrapporten vil ikke komme ut før senere i 2015, etter at denne oppgaven har gått i trykken. Mange av funnene bekrefter i stor grad det den forrige rapporten kom frem til: 88 prosent mener sekterisme er et problem i Skottland, og like mange mener at fotball er den faktoren som i størst grad bidrar til sekterisme (The Scottish Government 2015). Det var en utbredt oppfattelse blant skotter om at menn i større grad enn kvinner oppfører seg sekterisk, mens både kvinner og menn blir utsatt for sekterisme. Med tanke på forbindelsen til fotball som mange fremhevet, er dette kanskje ikke så overraskende, da flest supportere er menn. I tillegg til fotball, ble marsjer og parader i regi av skotske nasjonalister (for eksempel Orange-ordenen) og irske republikanere trukket frem som situasjoner hvor sekterisme ofte kunne oppstå. Rapporten *Community Impact of Public Processions* viste at det er et sprik mellom hvordan deltakerne opplever marsjene og hvordan resten av samfunnet opplever marsjene: Ofte assosieres marsjene med sosiale problemer og sekterisme, og mange er kritiske til dem (The Scottish Government 2015). Likevel viser ikke politi-data at det er økt kriminalitet i forbindelse med marsjene.

Leder for AGTSS, Dr. Duncan Morrow uttaler med bakgrunn i de nye rapportene at ”the research is clear. There is absolutely no doubt about the fact that secterianism impacts negatively on people’s lives and that it is not confined to particular communities” (The Scottish Government 2015). Den skotske justisministeren, Paul Wheelhouse, har kommentert de foreløpige rapportene. Han bekrefter det jeg tidligere har vist, nemlig at det er et sprik mellom forestilt grad av sekterisme og faktisk grad av sekterisme. Videre uttaler han at religiøst motiverte forbrytelser er på vei ned, men at myndighetene fremdeles vil jobbe hardt for å bli kvitt sekterismen. AGTSS-leder Morrow trekker frem at sekterisme ikke har én årsak eller én løsning, og at det derfor er viktig å finne lokale løsninger (The Scottish Government 2015).

At AGTSS sin rapport forteller om få opplevde tilfeller av sekterisme, kan riktignok også bety at sekterisme er mer implisitt i folks holdninger og ikke noe man opplever direkte (med fotballkamper som et unntak). Uansett er det likevel ingen tvil om at sekterisme fremdeles er et problem i Skottland, og særlig i forbindelse med The Old Firm. Det understreker både samtaler med informanter, offentlige rapporter og kriminalstatistikk. Selv om de doktrinelles forskjellene mellom protestanter og katolikker hos mange er relativt svake både når det

gjelder tro, sosiale forhold og kultur, er det fremdeles en utbredt forestilling om at det eksisterer et ”oss” og et ”dem”.

8.3 Fotball som religion

I oppgaven har jeg argumentert for at det på enkelte områder kan være fruktbart å analysere fotball *som* religion. For at dette skal være mulig, må man operere med en funksjonalistisk tilnærming til religion, der man ser på hva religion *gjør* og ikke hva religion *er*. Ved hjelp av Durkheim, Radcliffe-Brown, og særlig Clifford Geertz’ femdelte religionsdefinisjon, har jeg forsøkt å vise at fotball for supportere kan ha samme funksjon som religion for religiøse når det gjelder å påvirke, og til og med være styrende, for hvordan man velger å leve livene sine. Fotballkampen kan sees på som et rituale der supportersamfunnet dyrkes, og symbolene (flagg, logoer m.m.) kan bidra til en økt bevissthet rundt supporterernes følelse av tilhørighet og slik være identitetsskapende.

Det er viktig å påpeke at dette ikke er en argumentasjon for at fotball er en religion på linje med de etablerte religionene. Poenget er at man ved å analysere fotball *som* religion, kan avdekke visse funksjoner fotball kan ha. Robert Eriksen (2002) har i sin masteroppgave i religionshistorie skrevet at religion kan beskrives som et kvasi-religiøst fenomen eller en religionssubstitutt. Når det gjelder Rangers og Celtic er nok det førstnevnte mest passende. Selv om mange av de skotske supporterne ikke er aktivt troende, men kun kulturelt er henholdsvis protestanter og katolikker, er det likevel en sterk forbindelse mellom religionstilhørighet og fotballklubb. Derfor er det nok ikke slik at fotball har tatt over for religion, den kan heller sees som et tillegg.

8.4 Supportervirksomhet og sekterisme

Jeg har argumentert for at profesjonell fotball kan sees på som populærkultur, og at fotballklubbers oppbygning kan ligne kirkens oppbygning. Dette kan kanskje, sammen med analysen av fotball som religion, forklare noe av fotballens identitets- og meningsgivende potensiale. Gruppeidentitet er særlig sentralt når det gjelder supportersamfunn. Det skapes en enhet innenfor en sosial gruppe basert på en forestilling om at individene her skiller seg fra individene i andre grupper, og det blir et “oss” og et “dem”. Med tanke på Celtic og Rangers’ særegne historie og religiøs-etniske forankring, er det grunn til å tro at dette skillet er ekstra sterkt. Intervjuer jeg gjorde, understreket at Celtic fremdeles kan sies å være klubben til det

irsk-katolske samfunnet, og Rangers klubben til protestant-unionister. Dave Scott fra Nil by Mouth trakk frem at identitetene som skapes ofte er konstruerte, bevisst eller ubevisst, for å provosere. Blant annet bygger gjerne Celtic-supporterne sin identitet på “The Troubles” i Irland som mange ikke har opplevd. Man velger ut visse sider av historien slik at kontrastene mellom “oss” og “dem” intensiveres. I tillegg virker to ulike nasjonalismer å være viktig for mange supportere: Celtic-supportere har ofte fremdeles en positiv forbindelse til Irland og katolisisme, mens Rangers-supportere har en positiv forbindelse til Skottland, Storbritannia og protestantisme. Her ligger det et sekterisk potensiale, særlig hvis man ser på Gray et. al. sin argumentasjon om at fans ofte lar seg styre mer av følelser og mindre av rasjonalitet enn andre.

Å kalle fotballsupportere for en subkultur vil i en Glasgow-kontekst være noe misvisende, da så mange er supportere at det nesten kan kalles en majoritetskultur. Kanskje kan man likevel argumentere for at den tradisjonelt opprørske naturen til de irskættede Celtic-supporterne gjør at man kan se dem som en subkultur i opposisjon til det stabile og mer majoritets-orienterte Rangers. Man kan nok med rette si at det tradisjonelt har vært mer anti-katolisisme enn anti-protestantisme i det skotske samfunnet, men da er det viktig å huske på at majoritetskulturen er protestantisk. Likevel må man vokte seg for å sette likhetstegn mellom sekterisme og anti-katolisisme. Sekterisme i Skottland omfatter også antiprotestantisme, som min oppgave viser.

Det vil ikke være korrekt å hevde at The Old Firm og supportervirksomhet har skapt sekterisme. Sekterismen kom i stor grad som følge av de irske innvandringsbølgene som skapte et religiøst, politisk og økonomisk skille mellom irskættede skotter og andre skotter. Men på grunn av Celts nære tilknytning til de irskættede, katolske skottene og Rangers’ tilknytning til de protestantiske skottene, kan trolig supportervirksomheten sies å ha vært sekterismeforsterkende. Her har folk samlet seg på arenaene ikke bare for å se fotball, men for å støtte opp om visse religionspolitiske syn og uttrykke sine følelser, inkludert sine antipatier for rivalen. Ved å analysere fotball som religion kom det frem at fotball kan ha mange religionslignende funksjoner. Ritualene (kampen) og symbolene (flagg, logoer) kan bidra til å “dyrke” fotballaget og supportersamfunnet, og være både menings- og identitetsskapende. Selv om fotball nok ikke kan sees som en religionssubstitutt i Skottland, kan det tenkes at den har overtatt visse religiøse funksjoner som skaper av fellesskap og identitet. Når stadig flere er kulturelt katolikker/protestanter og ikke troende, kan det tenkes

at sekterisme har større sjanse for å bli praktisert i supportermiljøer der “oss” vs. “dem” – tankegangen i større grad lever videre.

Forskeren Ryan som jeg intervjuet, hevdet at sekterismen i Skottland på mange områder har forsvunnet, men at den lever videre gjennom fotballen. Funnene mine bekrefter dette, og det kan se ut til at supportervirksomhet kan fungere som en opprettholder av sekterisme: I forbindelse med Old Firm-kamper er sekteriske sanger og rop fremdeles vanlig å høre fra fotballsupportere, og i etterkant av Old Firm-kampen 1. februar ble det gjort flere arrestasjoner for sekteriske forbrytelser. Samtlige informanter uttalte at de selv hadde opplevd sekterisme, de fleste i forbindelse med fotballkamper, og under mitt opphold i Skottland overhørte jeg også selv hatske sanger og nedsettende utsagn som kan karakteriseres som sekteriske. Selv om de fleste jeg snakket med på puber var uenige, er det dokumentert at sekterismen i Skottland er på vei ned. Dette gjelder også innen fotball, men prosessen virker her å gå betydelig langsommere. Etter hva jeg har funnet ut ved å studere skotsk religionshistorie, media, supportere, offentlige rapporter, og ved å analysere fotball som religion, kan det se ut til at sekterisme i større grad er et problem blant Rangers og Celtics supportere enn ellers i det skotske samfunnet.

Litteraturliste

Action on Secterianism (2013) *About Us. Aims and Objections* [Internett], Action on Secterianism. Tilgjengelig fra <<https://www.actiononsectarianism.info/about-us/aims-and-objectives>> [Lest 23. februar 2014].

Advisory Group on Tackling Sectarianism in Scotland (AGTSS) (desember 2013) *Independent Advice to Scottish Ministers and Report on Activity 9 August 2012 – 15 November 2013* [Internett], Edinburgh, The Scottish Government. Tilgjengelig fra: <<http://www.scotland.gov.uk/Resource/0044/00440386.pdf>> [Lest 12. september 2014].

Allison, A. (2014) *Faith and Belief Scotland* [Internett], Edinburgh, The Scottish Government og The University of Edinburgh. Tilgjengelig fra: <<http://faithandbelief.div.ed.ac.uk/wp-content/uploads/2014/07/Faith-and-Belief-Scotland-FINAL-VERSION-OF-REPORT.pdf>> [Lest 9. februar 2015]

Amundsen, A. B. & Rosie, M. (2015) Religion in Scotland and Norway. I: Bryden, J., Riddoch, L. & Brox, O. red. *Northern Neighbours. Norway and Scotland since the Middle Ages*. Edinburgh, Edinburgh University Press, s. 188-210.

Anderson, B. (2006) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. 3.utg. London, Verso.

Aukrust, K. (2005) Det informerte samtykke og andre kategoriske imperativ. I: Gustavsson, A. red. *Kulturvitenskap i felt*. Kristiansand, Høyskoleforlaget AS, s. 219-242.

BBC Scotland (1997) *Scottish Referendum Live – The Results* [Internett], BBC. Tilgjengelig fra: <<http://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/devolution/scotland/live/index.shtml>> [Lest 10.mai 2014].

BBC Scotland (2014) *Scotland votes no* [Internett], BBC. Tilgjengelig fra: <<http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides/results>> [Lest 22.september 2014].

Bellah, R. N. (1970) *Beyond belief: Essays on religion in a post-traditional world*. Berkeley, University of California Press.

Bradley, J. M. (1995) *Ethnic and Religious Identity in Modern Scotland: Culture, Politics and Football*. Aldershot, Avebury. Side 1-221.

Bradley, J. M. (1998) "We shall not be moved!" Mere sport, mere songs? I: Brown, A. red. *Fanatics! Power, identity & fandom in football*. London, Routledge, s.203-218.

Brown, C. G. (2007) *Religion and Society in Scotland since 1707*. Edinburgh, Edinburgh University Press.

Bruce, S. (1985). *No Pope of Rome: Militant Protestantism in Modern Scotland*. Edinburgh, Mainstream Publishing.

Bruce, S., Glendinning, T., Paterson, I., & Rosie, M. (2004). *Sectarianism in Scotland*. Edinburgh, Edinburgh University Press.

Cairns, E. & Darby, J. (1998) The conflict in Northern Ireland: Causes, consequences, and controls. *American Psychologist* [Internett], 53(7). Tilgjengelig fra: <<http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1998-04417-005>> [Lest 2.mai 2014]

Campbell, T. & Woods, P. (1987) *The Glory & the Dream*. London, Collins Publishing.

Dingwall, J. (2014) In pictures: Sectarian hatred, flares and smoke bombs mar Glasgow Cup Final between Celtic and Rangers' youth teams. *The Daily Record*, 29.april 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.dailyrecord.co.uk/news/scottish-news/pictures-sectarianism-flares-smoke-bombs-3472041>> [Lest 22. oktober 2014].

Duncan, C. (2008) Rangers may never get rid of the bigots, admits Walter Smith. *The Daily Record*, 21.oktober 2008 [Internett] Tilgjengelig fra:

<<http://www.dailyrecord.co.uk/sport/other-sports/rangers-may-never-get-rid-of-the-bigots-admits-994759>> [Lest 14. september 2014].

Education Scotland¹. *The Jacobites* [Internett], Education Scotland. Tilgjengelig fra: <<http://www.educationscotland.gov.uk/scotlandshistory/unioncrownsparliaments/jacobites/index.asp>> [Lest 27. august 2014].

Endsjø, D. Ø. & Lied, I. L. (2011) *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*. Oslo, Universitetsforlaget.

Finn, G. P. T. (1994). Sporting Symbols, Sporting Identities: Soccer and intergroup conflict in Scotland and Northern Ireland. I: Wood, I. S. red. *Scotland and Ulster*. Edinburgh, Mercant Press.

Finn, G. P. T. & Giulianotti, R. (2000) Scottish Myopia and Global Prejudices. I: Finn, G. P. T. & Giulianotti, R. red. *Football Culture: Local Contests, Global Visions*. London, Frank Cass Publishers.

Finn, G. P. T. and Uygun, F. (2008) “Sectarianism” and the Workplace. Report to the Scottish Trades Union Congress & the Scottish Government [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.stuc.org.uk/files/Reports/Sectarianism/STUC08.pdf>> [Lest 27. april 2015].

Gallagher, T. (1987) *Glasgow, the Uneasy Peace: Religious Tension in Modern Scotland, 1819-1914*. Manchester, Manchester University Press.

Gallagher, T. (2014) Scottish catholics are being desperately wooed by the SNP; they could swing the result. *The Telegraph*, 29.januar 2014 [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://blogs.telegraph.co.uk/news/tomgallagher/100257163/scottish-catholics-are-being-desperately-wooed-by-the-snp-they-could-swing-the-result/>> [Lest 10. mai 2014].

Geertz, C. (1993) Religion as a cultural system. I: Geertz, C. red. *The Interpretations of Cultures: Selected Essays*. London, Fontana Press, s. 87-125.

Gelder, K. (2005) *The Subcultures Reader*. 2. utg. New York, Routledge.

Gilhus, I. & Mikaelsson, L. (2012) *Nytt blikk på religion*. Oslo, Pax Forlag.

Giulianotti, R. & Gerrard, M. (2001) Cruel Britannia? Glasgow Rangers, Scotland and 'Hot' Football Rivalries. I: Armstrong, G. & Giulianotti, R. red. *Fear and Loathing in World Football*. New York, Berg, s. 23-42.

Gosling, V. K. (2007) Girls allowed? The Marginalization of Female Sports Fans. I: Gray, J., Harrington, C. L. & Sandvoss, C. red. *Fandom. Identities and Communities in a Mediated World*. New York, New York University Press, s. 250-260.

Grant, A. (10. mai 2013) *Firming up the Old Firm* [Internett] Scottish Language Dictionaries. Tilgjengelig fra:

<http://www.scotsdictionaries.org.uk/Publications/Newsletters/sldNewsletter_0513/OldFirm.html> [lest 27. april 2015]

Gray, J., Harrington, C. L. & Sandvoss, C. (2007) Introduction: Why Study Fans. I: Gray, J., Harrington, C. L. & Sandvoss, C. red. *Fandom. Identities and Communities in a Mediated World*. New York, New York University Press, s. 1-16.

Henderson, G. D. (1939) *The Church of Scotland: A Short History*. Edinburgh, St Andrew Press.

Herman, A. (2003) *The Scottish Enlightenment. The Scots' Invention of the Modern World*. London, Fourth Estate.

Hinnells, J. R. (2010) Why study religions. I: Hinnells, J. R. red. *The Routledge Companion to The Study of Religion*. New York, Routledge, s. 5-20.

Jenkins, R. (2008) *Social Identity*. London, Routhledge.

Kvalheim, V. (27. mars 2014) *EU-parlamentet har vedtatt forslag om ny personlovgivning* [Internett], Bergen, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Tilgjengelig fra:

<<http://www.nsd.uib.no/personvern/om/eu.html>> [lest 20. november 2014]

Legislation.gov.uk (2003) *Criminal Justice (Scotland) Act 2003*. [Internett],

legislation.gov.uk. Tilgjengelig fra: <<http://www.legislation.gov.uk/asp/2003/7/section/74>> [Lest 30.januar 2015].

Leith, J. H. (1987) *Presbyterianism, Reformed*. I: Jones, L. red., *Encyclopedia of Religion: Second Edition*. Detroit, Thomson Gale, s. 7388-7391.

Martin, C. (2012) *A Critical Introduction to The Study of Religion*. Sheffield, Equinox Publishing.

McNamara, R. (2007) *Fenian Movement* [Internett], About Education. Tilgjengelig fra: <<http://history1800s.about.com/od/1800sglossary/g/fenianismdef.htm>> [lest 26. januar 2015].

Melaugh, M. (3. februar 2006) *The Northern Ireland Conflict* [Internett], CAIN. Tilgjengelig fra <<http://cain.ulst.ac.uk/faq/faq2.htm>> [lest 5. februar 2015].

Melaugh, M. (30. Juli 2014) *The Hunger Strike of 1981 – A Chronology of Main Events* [Internett], CAIN. Tilgjengelig fra <<http://cain.ulst.ac.uk/events/hstrike/chronology.htm>> [lest 26. april 2015].

Mitchell, M. J. (2008). *New Perspectives on The Irish in Scotland*. Edinburgh, Birlinn Ltd.

Mostue, A. & Skjelbred, A. H. B. (2006) Å stille spørsmål. I: Mostue, A. & Skjelbred, A. H. B. red. *Kunnskapssamtaler*, Norsk Folkemuseum, s. 100-109.

Murray, B. (1988) *Glasgow's Giants*. Edinburgh, Mainstream Publishing Projects.

Murray, B. (1998) *The Old Firm in the New Age: Celtic and Rangers Since the Souness Revolution*. Edinburgh, Mainstream Publishing Projects.

Nil by Mouth (2013) *Our History* [Internett], Nil by Mouth. Tilgjengelig fra <<http://nilbymouth.org/aboutus/our-history/>> [Lest 23. februar 2014].

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (2012) *Krav til samtykke* [Internett], Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Tilgjengelig fra: <<http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/samtykke.html>> [lest 8. april 2014].

NFO Social Research (januar 2003) *Sectarianism in Glasgow – Final Report* [Internett], Edinburgh, NFO Social Research. Tilgjengelig fra:
<<http://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9735>> [Lest 10. september 2014].

Pals, D. L. (2006) *Eight Theories of Religion*. 2. utg. Oxford, Oxford University Press.

Radcliffe-Brown, A. (1958) Taboo. I: Lessa, W. A. & Vogt, E. Z. red. *Reader in Comparative Religion. An anthropological Approach*. New York, Row, Peterson and Company, s. 99-111.

Rosie, M. (2004) *The Sectarian Myth in Scotland: Of Bitter Memory and Bigotry*. Hampshire, Palgrave MacMillan.

Rosmer, T. (2005) Bedre føre var... om det å forberede seg til feltarbeid. I: Gustavsson, A. red. *Kulturvitenskap i felt*. Kristiansand, Høyskoleforlaget AS, s. 49-72.

Sanderson (2014) The man they loved to hate leaves it all behind. *The Herald*, 23. mai 2014 [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.heraldscotland.com/news/home-news/the-man-they-loved-to-hate-leaves-it-all-behind.24299528>> [Lest 22.oktober 2014].

Scottish Fans (2015) *The Colours of our Scarves* [Internett], Scottish Fans. Tilgjengelig fra: <<http://www.scottishfans.org/the-colours-of-our-scarves/>> [Lest 23.februar 2015].

Scottish Government Social Research (2012) *Religiously aggregated offending in Scotland 2011-12* [Internett], Scottish Government Social Research. Tilgjengelig fra: <<http://www.scotland.gov.uk/Resource/0040/00408745.pdf>> [Lest 22.oktober 2014].

Seenan, G. (1999) Composer denounces bigotry of fellow Scots. *The Guardian*, 9. august 1999 [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.theguardian.com/uk/1999/aug/09/gerardseenan1>> [Lest 8.september 2014].

Skjelbred, A, H, B.(2006) Hva slags svar? I: Mostue, A. & Skjelbred, A. H. B. red. *Kunnskapssamtaler*, Norsk Folkemuseum, s. 22-41.

Smith, A. D. (2003) *Chosen Peoples*. Oxford, Oxford University Press.

Stensvold, A. (2007) Å definere religion. I: Hjelde, S. & Krogseth, O. red. *Religion – et vestlig fenomen*, Oslo, Gyldendal Forlag.

Swindon, P. (2015) 37 arrests as Old Firm meets for first time in three years. *The Herald*. 1.februar 2015 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.heraldscotland.com/news/home-news/large-police-presence-as-old-firm-meet-for-first-time-in-three-years.1422810847>> [Lest 6. februar 2015].

Thagaard, T. (2013) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 4. utg. Bergen, Fagbokforlaget.

The Church of Scotland (25. august 2014) *Church reaffirms neutrality on independence referendum* [Internett], The Church of Scotland. Tilgjengelig fra: <http://www.churchofscotland.org.uk/news_and_events/news/recent/church-reaffirms-neutrality-on-independence-referendum> [Lest 22. april 2015].

The Daily Record (2008) Youngsters help to kick sectarianism into touch. *The Daily Record*, 13.august 2008 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.dailyrecord.co.uk/news/local-news/youngsters-help-kick-sectarianism-touch-2834570>> [Lest 15. september 2014].

The Daily Record (2012) New football bigotry law hailed a success as majority of reports end in prosecution. *The Daily Record*, 5.november 2012 [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.dailyrecord.co.uk/news/scottish-news/new-football-bigotry-law-hailed-1418008>> [Lest 22. september 2014].

The Daily Record (2012)². Rise in hate crimes over last year is down to awareness of what is an offence, says top QC. *The Daily Record*, 25.juli 2012 [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.dailyrecord.co.uk/news/scottish-news/rise-in-hate-crimes-over-last-895290>> [Lest 22. september 2014].

The Daily Record (2013) £3million awarded to eighteen projects to tackle sectarianism across Scotland. *The Daily Record*, 10.juni 2013 [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.dailyrecord.co.uk/news/politics/3million-awarded-eighteen-projects-tackle-1943224>> [Lest 18. september 2014].

The Daily Record (2014) Search Results for sectarianism. *The Daily Record*, 17.september 2014 [Internett] Tilgjengelig fra:

<<http://www.dailyrecord.co.uk/search/simple.do?destinationSectionId=3156&publicationName=dailyrecord&sortString=publishdate&sortOrder=desc§ionId=3151&articleTypes=+news+opinion+advice&pageNumber=1&pageLength=5&searchString=sectarianism>> [Lest 17. september 2014].

The Scottish Government (17.mai, 2006) *Analysis of religion in the 2001 census: Summary report* [Internett], The Scottish Government. Tilgjengelig fra:

<<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2005/02/20757/53570>> [Lest 2.mai 2014].

The Scottish Government (19.mars, 2010) *Criminal Justice (Scotland) Act 2003:*

Commencement Order NO.1 Provisions [Internett], The Scottish Government. Tilgjengelig fra: <<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/06/17469/22716>> [Lest 8.oktober 2014].

The Scottish Government (februar 2014) *Scottish Government Response to the Report of the Advisory Group on Tackling Sectarianism in Scotland* [Internett], The Scottish Government. Tilgjengelig fra: <<http://www.scotland.gov.uk/Resource/0044/00445032.pdf>> [Lest 10. oktober 2014].

The Scottish Government² (19.september 2014) *Press release. Scottish Independence Referendum: Statement by the Prime Minister* [Internett], The Scottish Government.

Tilgjengelig fra: <<https://www.gov.uk/government/news/scottish-independence-referendum-statement-by-the-prime-minister>> [Lest 23. september 2014].

The Scottish Government³ (28. april 2014) *Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Scotland) Act 2012*. [Internett], The Scottish Government. Tilgjengelig fra: <<http://www.scotland.gov.uk/Topics/archive/law-order/sectarianism-action-1/football-violence/bill>> [Lest 30.januar 2015].

The Scottish Government (20. februar 2015) *Minister welcomes sectarianism research* [Internett], The Scottish Government. Tilgjengelig fra:

<<http://news.scotland.gov.uk/News/Minister-welcomes-sectarianism-research-1631.aspx>>

[Lest 5.mai 2015].

Theodoropoulou, V. (2007) *The Anti-Fan Within the Fan*. I: Gray, J., Harrington, C. L. & Sandvoss, C. red. *Fandom. Identities and Communities in a Mediated World*. New York, New York University Press, s. 316-326.

Thorbjørnsrud, B. (2005) *Feltarbeid: En personlig reise til økt innsikt*. I: Gustavsson, A. red. *Kulturvitenskap i felt*. Kristiansand, Høyskoleforlaget AS, s. 19-48.

UK Polling Report (2014) *Scottish Independence Referendum* [Internett], UK Polling Report. Tilgjengelig fra: <<http://ukpollingreport.co.uk/scottish-independence-referendum>> [Lest 10.mai 2014]

Widengren, G. (1953) *Religionens Värld*. Stockholm, Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag.

Williams, J. P. (2011) *Subcultural Theory*. Cambridge, Polity Press.

www.parliament.uk. *Act of Union 1707. Union between Scotland and England?* [Internett], UK Parliament. Tilgjengelig fra: <<http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislativescrutiny/act-of-union-1707/overview/union-between-scotland-and-england/>> [Lest 25.august 2014].

Ytreberg, E. (2008) *Hva er medievitenskap?* Oslo, Universitetsforlaget.

Vedlegg / Appendiks

VEDLEGG 1: Intervjuguider

1. Supportere (ikke forhåndsavtalt)

Intro: Hello ++ I am actually for a reason. I am doing some studying in the field of cultural anthropology where I look at football supporters and why being a supporter is so important for many. I am a supporter myself of Arsenal, and I also play football in Norway, that's why I'm interested in this. Is it OK for you to have a brief conversation about this theme?

Supporterbakgrunn

What is your favourite team?

Why did you become a supporter?

For how long have you been a supporter?

Which words come to your mind when I say "football supporters"?

Where does the term the Old Firm come from? Why is the match between C and R named the Old Firm?

Which words come to your mind when I say "Rangers"?

And "Celtic"?

Supportervirksomhet

How do you support your team?

Have you had any special supporter experiences that you can tell me about?

Do you think you will stay a supporter for the rest of your life?

Is being a supporter an important part of your life?

Do you think your way of being a supporter will change in the future?

How is it to be a part of a fellowship of supporters? Do you feel a loyalty to your fellow supporters?

What do you think characterize the supporters of your team?

Kampdag

Do you usually watch your teams matches? If yes – on the stadium or on TV?

Is there any difference for you between watching the match on TV vs. on the stadium?

What do you normally do on a match day?

Does it affect you whether your team win or lose? If yes, how?

Rivaler

Describe your relationship to X

Does it affect you whether your rivals win or lose?

Are there any differences for you between playing against X vs. other teams?

What do you think characterize the fans of your rivals?

Religion

Intro: I have done some reading in The Daily Record, and the word sectarianism pops up all the time. What are your thoughts on sectarianism in Glasgow?

Have you ever witnessed sectarian behaviour?

Do you consider yourself religious?

Are there any links between your relationship to religion and your choice of favourite team?

Is that normal in a Scottish context?

In USA many people are religious, and it's a free choice of religion? Is it like this in

Scotland? Or do people feel a loyalty to their heritage? And is this similar when it comes to choice of favourite club?

Some say that the rivalry between Celtic and Rangers is religiously motivated. What do you think?

Are there any links between sectarianism and football?

Do you think the Celtic and Rangers supporters are more or less sectarian than other citizens in Glasgow?

Do you think Scottish media in general contributes to create or diminish sectarianism? Or none?

Some say that football can be seen as a religion. What do you think about this statement?

Can being a supporter be compared to being religious?

Avslutning

Are you going to a match or another a supporter arrangement in the near future?

How do you think your team will perform this season?

Is there anything you'd like to add?

2. Dave Scott, Nil by Mouth

Generell bakgrunnsinformasjon

For how long have you been working in the organisation?

When was the organization founded?

Why was it founded?

What are the goals of the organization, and how do you work to achieve them?

Do you think you will achieve the goals? Do you see any results?

Why do you work for the organization?

Fotball

Which words come to your mind when I say "football supporters"?

Where does the term the Old Firm come from? Why is the match between C and R named the Old Firm?

Do you have a favourite team?

Have you ever witnessed sectarian behaviour among football supporters?

What do you think characterizes the Celtic and Rangers supporters?

How would you describe the mood in the city before, during and after an Old Firm match?

Religion

Intro: I have done some reading in The Daily Record, and the word sectarianism pops up all the time. What are your thoughts on sectarianism in Glasgow?

When did the sectarianism in the Scottish society first begin?

Has there been any particularly important incidents considering sectarianism during the history?

Has there been any particularly important incidents considering sectarianism during the history?

Where do you find most sectarianism today?

Has it been like this for a long time, or has the amount of sectarianism and the places one find it changed over time?

What do you think about medias covering of sectarianism?

Do you think Scottish media in general contributes to create or diminish sectarianism? Or none?

I have been reading some reports (AGTSS 2013 and Sectarianism in Glasgow 2003), and they both say that there is a mismatch between the amount of sectarianism people think exist in the Scottish society (a lot) and peoples own experiences of sectarianism. What are your thoughts on this?

Have you ever been witness to sectarian behaviour?

Are there any links between sectarianism and football?

Is there in Glasgow a link between people's religion and their choice of favourite team?

In USA many people are religious, and it's a free choice of religion? Is it like this in Scotland? Or do people feel a loyalty to their heritage? And is this similar when it comes to choice of favourite club?

What can you tell about the relationship between nationalism, religion and football in Glasgow?

Is the rivalry between Rangers and Celtic religiously motivated?

Do you think the Celtic and Rangers supporters are more or less sectarian than other citizens in Glasgow?

Some say that football is a kind of religion. What do you think about this statement?

Can being a supporter be compared to being religious?

Avslutning

Is there anything you'd like to add?

3. Akademisk utdannede supportere (forhåndsavtalt)

Generell bakgrunnsinformasjon

What is professional background?

What are you working on at the moment?

Fotball

Which words come to your mind when I say "football supporters"?

Where does the term the Old Firm come from? Why is the match between C and R named the Old Firm?

Do you have a favourite team?

Have you ever witnessed sectarian behaviour among football supporters?

What do you think characterizes the Celtic and Rangers supporters?

How would you describe the mood in the city before, during and after an Old Firm match?

Religion

Intro: I have done some reading in The Daily Record, and the word sectarianism pops up all the time. What are your thoughts on sectarianism in Glasgow?

When did the sectarianism in the Scottish society first begin?

Has there been any particularly important incidents considering sectarianism during the history?

Where do you find most sectarianism today?

Has it been like this for a long time, or has the amount of sectarianism and the places one find it changed over time?

What do you think about medias covering of sectarianism?

Do you think Scottish media in general contributes to create or diminish sectarianism? Or none?

Have you ever been witness to sectarian behaviour?

I have been reading some reports (AGTSS 2013 and Sectarianism in Glasgow 2003), and they both say that there is a mismatch between the amount of sectarianism people think exist in the Scottish society (a lot) and peoples own experiences of sectarianism. What are your thoughts on this?

What can you tell about the relationship between nationalism, religion and football in Glasgow?

Are there any links between sectarianism and football?

Is there in Glasgow a link between peoples' religion and their choice of favourite team?

In USA many people are religious, and it's a free choice of religion? Is it like this in Scotland? Or do people feel a loyalty to their heritage? And is this similar when it comes to choice of favourite club?

Is the rivalry between Rangers and Celtic religiously motivated?

Do you think the Celtic and Rangers supporters are more or less sectarian than other citizens in Glasgow?

Some say that football is a kind of religion. What do you think about this statement?

Can being a supporter be compared to being religious?

Avslutning

Is there anything you'd like to add?

VEDLEGG 2: Informasjonsskriv

Information about the interview

The project

I, Jørgen Richardsen, am a student at the University of Oslo. I am currently working on my master's degree in a field named *Science of Religion*. In my master's degree I want to make an analysis of the supporters of two football clubs; Rangers and Celtic.

Consequences

- In my final work you will be anonymized (unless you prefer not to be). You will not be mentioned by name.
- I might be using your official working title in my work, so you might be identified indirectly.
- The information I receive will not be used for any other purposes than my master's degree (for example research)
- Information I receive on personal relations will be treated confidentially. I will not bring this sort of information to anyone.
- You have the right to withdraw your contribution until I deliver my master's degree (Spring, 2015).

Contact me

If you have questions, information etc. you can reach me at jorgenri@student.ikos.uio.no (e-mail).

You can also reach my supervisor Anne Stensvold (professor at the University of Oslo) at anne.stensvold@ikos.uio.no (e-mail).

Please sign here to confirm that you have read and understood this information, and that you allow me to use gained information in the work with my master's degree.

Date/Name:

Thank you!